

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
สำหรับผู้ด้อยโอกาส

ACTION RESEARCH FOR DEVELOPING A COMPETENCY BUILDING MODEL
FOR ENHANCING THE DESIGN SKILLS OF VOLUNTEER ACTIVITIES
FOR UNDERPRIVILEGED INDIVIDUALS

พรรณภา ส่งแสงแก้ว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2565

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
สำหรับผู้ด้อยโอกาส

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ACTION RESEARCH FOR DEVELOPING A COMPETENCY BUILDING MODEL
FOR ENHANCING THE DESIGN SKILLS OF VOLUNTEER ACTIVITIES
FOR UNDERPRIVILEGED INDIVIDUALS

PANNAPA SONGSANGKAEW

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Applied Psychology)

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

2022

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส
ของ
พรรณมา ส่งแสงแก้ว

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ) ประธาน (รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอกหญิง ดร.กัญญฐิตา ศรีภา)
..... ที่ปรึกษาร่วม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ) กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล)
 กรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร.อัจศรา ประเสริฐสิน)

ชื่อเรื่อง	การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส
ผู้วิจัย	พรรณณา ส่งแสงแก้ว
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวิมล จันทร์ประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นริศรา พึ่งโพธิ์สม

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ มีผู้ให้ข้อมูล 8 คน และมีผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ 8 คน ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินงานกิจกรรมจิตอาสา โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบสามเส้า ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 4 โมดูล คือ (1) โมดูลการเข้าใจปัญหา (2) โมดูลการเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อพัฒนา (3) โมดูลบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา (4) โมดูลการศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง แนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) ช่วงก่อนดำเนินการ ประกอบด้วย กลยุทธ์การสร้างสัมพันธภาพ กลยุทธ์การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย กลยุทธ์การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็น กลยุทธ์การจูงใจเพื่อให้ความร่วมมือ (2) ช่วงระหว่างดำเนินการ ประกอบด้วย กลยุทธ์การจูงใจภายนอก กลยุทธ์การจูงใจภายใน (3) ช่วงหลังดำเนินการ ประกอบด้วย กลยุทธ์การกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ กลยุทธ์การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้

คำสำคัญ : กิจกรรมจิตอาสา, เด็กด้อยโอกาส, สมรรถนะ, นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

Title	ACTION RESEARCH FOR DEVELOPING A COMPETENCY BUILDING MODEL FOR ENHANCING THE DESIGN SKILLS OF VOLUNTEER ACTIVITIES FOR UNDERPRIVILEGED INDIVIDUALS
Author	PANNAPA SONGSANGKAEW
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2022
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Thasuk Junprasert
Co Advisor	Assistant Professor Dr. Narisara Peungposop

This research aims to develop a model to improve for designers' volunteer activity for the underprivileged by implementing action research in an organization. The eight key informations and eight participants worked in Implementation of volunteer activities in the Sripatum university KhonKaen, Thailand, selected by purposive sampling method were involved in the research. The data was collected through qualitative research method. The data was analyzed by content analysis and triangulation. The results suggested the following: There were four modules of model improved competency among designers' volunteer activity for the underprivileged, which included the following: (1) module of Learning to Understand Problems; (2) module of Learning to Understand for Development (3) a module on the Volunteer Activities Personality; and (4) a module on Study Visit to Vulnerable Volunteer Activities. The guidelines to improve competency among designers' volunteer activity for the underprivileged (1) a pre-process stage comprised relationship building strategies, Understanding the target audience Strategy, needs assessment strategies, and intrinsic motivation intrinsic motivation strategies; (2) the in process aspect was extrinsic motivation and intrinsic motivation strategies; (3) a post-process phase consisting of encourage participation in learning strategies, organizing the learning environment strategies.

Keyword : volunteer activity, underprivileged children, Competency, volunteer activity designer, Action Research

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสามารถของบุคคลหลายท่าน นิสิตขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาสุภกร์ จันประเสริฐ ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์หลัก ผู้ซึ่งให้ทั้งความรู้ทางวิชาการ และให้กำลังใจในการมีพลังในการเรียนและทำวิจัยให้สำเร็จลุล่วง ผ่านปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จนเกิดเป็นผลสำเร็จในปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ได้ และขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.เนริสรา พึ่งโพธิ์สมก ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ร่วม ที่ให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ พ.ต.อ.หญิง ดร.กัญญ์ฐิตา ศรีภา รองศาสตราจารย์ ดร.อัศรา ประเสริฐสิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล ประธาน และกรรมการสอบปริญญาานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำเพื่อทำให้ปริญญาานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทชิตส์ถัมภ์ สกุลพงษ์ ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ ผลักดัน ช่วยเหลือด้วยความเมตตา รวมถึงขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ในรุ่นจิตวิทยาประยุกต์ รุ่น 3 กลุ่ม “SWU ป.เอก AppPsyGen3” ที่คอยให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือตลอดการเรียนจนเป็นผลสำเร็จในการจบการศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา พุคยาภรณ์ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น คณาจารย์สำนักวิชาศึกษาทั่วไป ครูสุรียา สมใจ พี่เศกสรร วิชัยพล ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้คำแนะนำช่วยเหลือนิสิต และขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลและกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ เพื่อชี้แนวทางให้ปริญญาานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ เป็นที่ปรึกษาทั้งในเรื่องเรียนและการทำงาน คอยให้การสนับสนุนในทุกเรื่อง ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือทำให้นิสิตมีกำลังใจไม่ห่อท้อกับอุปสรรคที่เกิดขึ้นจนสามารถสำเร็จในครั้งนี้ได้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณครอบครัวของนิสิต แม่ อ้อม บ้าอืด ลุงชัย น้องไอซ์ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จที่คอยให้กำลังใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น สนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง ทำให้นิสิตมีจิตใจที่เข้มแข็งสามารถผ่านปัญหาต่าง ๆ มาได้ด้วยดี ปริญญาานิพนธ์นี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่มีทุกท่าน

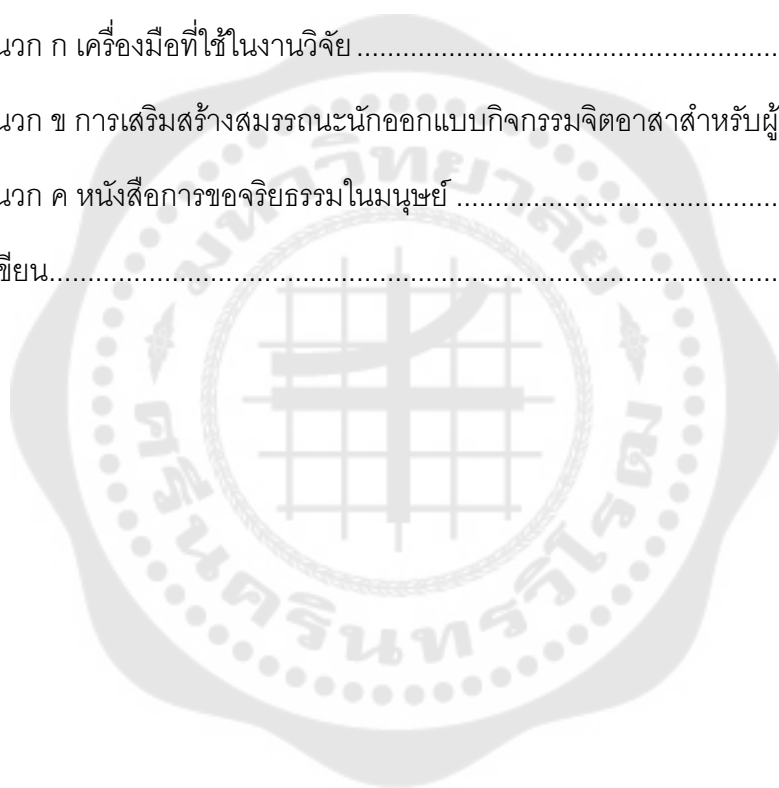
ปริญญาานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำปริญญาานิพนธ์จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	7
ความสำคัญของการวิจัย	8
ขอบเขตการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
แนวคิดจิตอาสา.....	14
ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา.....	17
สมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา.....	18
ความหมายของสมรรถนะ	19
องค์ประกอบของสมรรถนะ	20
วิธีการประเมินสมรรถนะ.....	22
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและการเสริมสร้างสมรรถนะด้าน การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส.....	27

1. ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)	27
2. แนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process)	30
การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	38
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
กรอบแนวคิดในการวิจัย	41
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	45
พื้นที่วิจัย	45
ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	46
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
การวิเคราะห์ข้อมูล	60
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	62
จรรยาบรรณในการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล	62
บทที่ 4 ผลการวิจัย	64
1. บริบทของพื้นที่ในการวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	64
2. ผลการศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบของการจัดกิจกรรมกับเด็กด้อยโอกาส ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส	68
3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ	81
4. ผลการสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส	116
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	124
สรุปผลการวิจัย	124
อภิปรายผล	131

ข้อเสนอแนะ	141
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	141
ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ.....	142
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	143
บรรณานุกรม	144
ภาคผนวก.....	150
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	151
ภาคผนวก ข การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส.....	161
ภาคผนวก ค หนังสือการขอจริยธรรมในมนุษย์	179
ประวัติผู้เขียน.....	181

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 เกณฑ์ความสามารถมีตัวชี้วัดพฤติกรรม.....	23
ตาราง 2 ตัวอย่างเกณฑ์สมรรถนะในการแก้ปัญหา.....	23
ตาราง 3 การบูรณาการกระบวนการวิจัย Action Research กับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ใน งานวิจัย.....	53
ตาราง 4 ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล.....	67
ตาราง 5 ภูมิหลังผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ.....	68
ตาราง 6 การวิเคราะห์ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส..	80
ตาราง 7 แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาส รอบที่ 1.....	88
ตาราง 8 แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาส รอบที่ 2.....	102
ตาราง 9 สรุปสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส.....	115

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 สมรรถนะเป็นส่วนประกอบที่เกิดขึ้นมาจากความรู้ ทักษะ เจตคติ	21
ภาพประกอบ 2 วงรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	38
ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา	73
ภาพประกอบ 5 รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส	123

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“จิตอาสา” เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง ที่สังคมปรารถนาให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นคุณธรรมที่กล่าวถึงสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ปัจจุบันสังคมไทยคาดหวังว่าจิตอาสาจะเป็นคุณธรรมที่สมาชิกยึดมั่นไม่ว่าจะมีบทบาทอยู่ในส่วนใดของสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ ที่บุคคลเป็นสมาชิก กลุ่มเป้าหมายที่สังคมให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมให้เป็นผู้มีจิตอาสา นั่นคือ กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ซึ่งเห็นได้จากการบัญญัติถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในนโยบาย พระราชบัญญัติและมาตรฐานตัวชี้วัดทางการศึกษาต่าง ๆ อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ซึ่งระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (อังสนา อัครพิศาล และคณะ, 2556) แนวคิด “จิตอาสา” เกิดขึ้นอย่างจริงจังและนำมาใช้กระทั่งรู้จักกันในประเทศไทยจากเหตุการณ์ประสบภัยคลื่นสึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ในครั้งนั้นมีอาสาสมัครจำนวนมากจากทั่วประเทศและทั่วโลกเข้ามาร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่าง ๆ เพื่อมาระดมความช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสอาสาสมัครครั้งนี้ทำให้คนไทยเห็นคุณค่าความสำคัญด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วม ความมีคุณธรรม และการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้กับสังคม (มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ, 2550)

ในปี พ.ศ. 2560 เรื่องจิตอาสาได้รับการให้ความสำคัญและเป็นกระแสที่ได้ถูกกล่าวถึงอีกครั้งอย่างกว้างขวาง เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 28 ก.ค. 2560 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 10 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยราชการในพระองค์ ร่วมกับหน่วยราชการต่าง ๆ และประชาชนทุกหมู่เหล่าที่มีจิตอาสา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและแก้ไขปัญหให้กับประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาน้ำท่วมในเขตชุมชน ปัญหาการจราจร และอื่น ๆ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการ “หน่วยพระราชทานและประชาชนจิตอาสา เราทำความดี ด้วยหัวใจ” ประชาชนจึงมีความสนใจและให้ความสำคัญกับการทำจิตอาสาเป็นอย่างมาก และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โดยมุ่งการพัฒนาคนไทย

ในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาพะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ส่วนรวม มีทักษะความรู้ และความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคม ที่เข้มแข็งทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาคุณภาพมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560))

การมี “จิตอาสา” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาสังคมให้มีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน เป็นจิตสำนึกในความดีงามเป็นสิ่งสูงสุดของความเป็นมนุษย์ ประชาชนและประเทศจะขาดความดีงามไม่ได้ จิตสำนึกที่คับแคบ ขาดการเห็นแก่ส่วนรวม ขาดศีลธรรม จะทำให้เกิดสภาพตัวใครตัวมัน เอาเปรียบ คดโกง และความเสื่อมต่าง ๆ จนประเทศไม่สามารถรักษาบูรณภาพและดุลยภาพของตัวเองไว้ได้ (ประเวศ วะสี, 2554) การพัฒนาคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลูกฝังให้มีจิตอาสา เพื่อเป็นผลนำไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ดังนั้นในการปลูกฝังความมีจิตอาสา สถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญในการปลูกฝังเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีการทำจิตอาสาด้วยใจ โดยเฉพาะสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในตัวผู้เรียนให้มากขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือ การสร้างบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน กับการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับทุกคน (ชลธิชา ชลสวัสดิ์, 2563)

สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจที่สำคัญ นอกเหนือจากการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งต้องพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม และจริยธรรม มีคุณสมบัติและสมรรถนะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องสามารถพัฒนาองค์ความรู้และผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองความต้องการของประเทศและสามารถแข่งขันได้ในระดับโลก (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงจัดโครงการพัฒนาจิตอาสา ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อมุ่งเน้นให้นักศึกษามีจิตอาสา อาทิ การออกค่ายอาสา การทำจิตอาสากับผู้ป่วยที่โรงพยาบาล และชุมชน พบว่า การทำจิตอาสาของนักศึกษาส่วนใหญ่ เป็นการทำจิตอาสาที่ยังไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมาย โดยทำหน้าที่เป็นผู้ให้เพียงอย่างเดียว ไม่ได้คำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสาเป็นหลัก จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยสอนวิชาโครงการจิตอาสา ได้ให้นักศึกษาไปทำกิจกรรมจิตอาสา ที่สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น โดยไปทำกิจกรรม สันทนาการ เลี้ยงอาหารกลางวัน บิอนข้าวน้อง ๆ กอดและแสดงความรักความอบอุ่นด้วยใจ แต่อาจารย์ผู้ดูแลที่บ้านเด็กกำพร้า ให้ข้อมูลว่า

หลังจากที่นักศึกษาไปทำกิจกรรมจิตอาสาให้ห้อง ๆ ในวันนั้น เหมือนเป็นการไปเปิดปากแผล เด็กกำพร้าและไม่ได้ปิดหรือเย็บยาบาดแผลนั้น

หลังจากที่นักศึกษากลับจากทำกิจกรรมจิตอาสา เด็ก ๆ ที่สถานสงเคราะห์หิโยหา และต้องการความรักความอบอุ่นแบบนั้นอีก เด็กกำพร้าบางคน รู้สึกตนเองด้อยค่าเพราะเปรียบเทียบกับนักศึกษาที่มีโทรศัพท์มือถือ มีนาฬิกา ได้ใส่เสื้อผ้าสวย ๆ มีรถขับ มีพ่อแม่โทรหา และเด็กกำพร้าบางคน รู้สึกแยะที่ตนเองถูกเรียกเด็กกำพร้า ทำให้เด็ก ๆ ที่สถานสงเคราะห์รู้สึกขาดความอบอุ่น และต้องการการเติมเต็มความรักจากผู้อื่นเสมอ และการทำกิจกรรมจิตอาสาบางกิจกรรมเป็นโทษแอบแฝงในความเจตนาดี เช่น การเลี้ยงวันเกิดที่บ้านเด็กกำพร้า ผู้ทำจิตอาสา มักจะมีความรู้สึกว่า อยากเป็นผู้ให้ในวันเกิด หรือพาลูก ๆ ของตนเองไปเลี้ยงวันเกิดที่สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ แต่ในมุมกลับ เด็ก ๆ ที่สถานสงเคราะห์หลายคนรู้สึกอิจฉาที่เจ้าของวันเกิดมีพ่อแม่ มีญาติพี่น้อง ในขณะที่ตนเองไม่มีใคร ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กกำพร้าเป็นอย่างมาก เด็กกำพร้าบางคน แสดงออกด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวเพื่อเรียกร้องความสนใจ บางคนเพิกเฉยต่อสังคม ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นอีกประเด็นที่ผู้ทำกิจกรรมจิตอาสาที่บ้านเด็กกำพร้า หรือสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญและใส่ใจความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาสให้มากในการออกแบบการทำกิจกรรมจิตอาสาต่าง ๆ

เด็กด้อยโอกาส คือ เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก เนื่องจากประสบปัญหาต่าง ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ด้อยกว่าเด็กปกติทั่วไป ขาดโอกาสหรือไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษา หรือได้รับพัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ จากปัญหาในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์ เด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงปัญหาในสังคมต่อเด็กด้อยโอกาส พบว่า เด็กด้อยโอกาสขาดโอกาสไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพ ความคุ้มครองตามที่พึงจะได้รับ เด็กจำนวนไม่น้อยถูกล่วงละเมิดสิทธิโดยคนในสังคมซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เผชิญกับปัญหายาเสพติด มีสถานะยากจนพิเศษ กระทำ ความผิดต้องโทษอยู่ที่สถานพินิจ และมีปัญหาแม่ร้ายรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ขณะเดียวกันเด็กยังถูกรังแกด้วยความไม่เท่าเทียมและความไม่เป็นธรรมทางการศึกษา (กรมการปกครอง ส่วนท้องถิ่น, 2563) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น หากมองให้ลึกลงไปถึงรากฐานของการสร้างคนในชาติ นั่นก็คือการพัฒนาเด็ก ซึ่งปัจจุบันการยกปัญหาของกลุ่มเด็กด้อยโอกาสขึ้นมาเป็นปัญหาสำคัญของชาติน้อยเกินไป การดูแลเด็กด้อยโอกาส ยังมีความเหลื่อมล้ำอยู่มาก เพื่อให้ประชากรในประเทศมีคุณภาพ ลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงต้องพัฒนาเด็กให้มีความ

เท่าเทียม เด็กด้อยโอกาสจึงเป็นผู้ที่ควรได้รับการใส่ใจเป็นพิเศษ การทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส จึงต้องสร้างคุณค่าภายในจิตใจให้เด็กมากกว่าการให้เพียงความรักความอบอุ่น แต่ไม่ได้เปลี่ยนสภาวะจิตใจ ให้เด็กมีความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับตนเองได้

จากการค้นคว้างานวิจัยในเรื่องจิตอาสา 5 ปีย้อนหลัง พบว่า สามารถแบ่งงานวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม สำหรับงานวิจัยกลุ่มที่ 1 ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจ เกี่ยวกับจิตอาสาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ในแต่ละกลุ่มบุคคล จะมีระดับจิตอาสาแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น งานวิจัยของ จิราพรรณ เรืองพุทธ (2556) ได้ศึกษาการวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมการมีจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยได้ทำการสำรวจความมีจิตอาสาในแต่ละด้านของนักเรียน และศึกษาลักษณะกิจกรรมส่งเสริมความมีจิตอาสาที่นักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมมากที่สุด สำหรับงานวิจัยกลุ่มที่ 2 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาในเชิงสหสัมพันธ์ กับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกันกับการมีจิตอาสา เช่น รัตวัลย์ ศิริเลี้ยง (2558) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสถานการณ์ทางสังคม จิตลักษณะกับพฤติกรรมอาสาสมัคร เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสถานการณ์ทางสังคม จิตลักษณะกับพฤติกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และงานวิจัยกลุ่มที่ 3 เป็นงานวิจัยพัฒนาให้มีจิตอาสา โดยจะมีทั้งลักษณะงานวิจัยที่เป็นเชิงทดลองที่มีการสร้างและพัฒนาโปรแกรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของคนให้มีจิตอาสา เช่น สุชาดา พันธุ์รัตน์ (2558) ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต หลังการทดลองค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต สูงกว่ากลุ่มควบคุม

จากงานวิจัยทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า ประเด็นส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาจิตอาสาในฐานะที่เป็นตัวแปรตาม องค์ความรู้ที่ศึกษาเรื่องจิตอาสายังเป็นการศึกษาลักษณะที่มุ่งศึกษาและพัฒนาให้บุคคลมีจิตอาสา แต่ยังไม่พบการให้ความสำคัญในด้านมิติของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ที่จะลงไปปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้รับบริการจิตอาสาในด้านเสียหาย และการศึกษางานวิจัยจิตอาสาที่ผ่านมา พบว่า การพัฒนาโปรแกรมจิตอาสาได้มุ่งเน้นที่รูปแบบของกิจกรรม และการทำกิจกรรมจิตอาสาของผู้ให้อย่างเดียว ยังไม่ครอบคลุมถึงผู้รับบริการจิตอาสา ในการตอบโต้ความต้องการ หรือความรู้สึกของผู้รับบริการจิตอาสา มีความรู้สึกอย่างไร งานวิจัยของ พรรษา เอกพรประสิทธิ์ (2559) ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้จิตอาสา คือ หลักการเรียนรู้ผ่านฐานต่าง ๆ

ประกอบไปด้วย ความคิด จิตใจ การลงมือกระทำช่วยเหลือ และความสุจริตใจ ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีของกลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ยของจิตอาสา ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน และปัจจัยและเงื่อนไขการนำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ ปัจจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัย คณาจารย์ และบุคลากร มีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาความรู้ เจตคติ และความสามารถด้านจิตอาสา การรณรงค์ให้ความรู้และข่าวสาร มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา ซึ่งสามารถเพิ่มเติมในประเด็นของผู้รับบริการจิตอาสา ดังนั้นก่อนการลงปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา จึงควรมีการเตรียมความพร้อมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสาในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง

งานวิจัยอีกกลุ่มที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษาค้นคว้า เป็นกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในการที่จะทำงานจิตอาสาเพื่อสังคม เช่น งานวิจัยของ สุภาวดี สุขมาก (2559) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วยการให้ความรู้ และการฝึกทักษะให้มีความเหมาะสมกับการบริการด้านสาธารณสุขให้เหมาะสมกับพื้นที่ของผู้บริโภค โดยฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดสมรรถนะในการเป็นอาสาสมัคร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ขาดการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในการดำเนินงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค จึงควรมีการพัฒนาศักยภาพแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งด้านความรู้ และทักษะในการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาสมรรถนะ (Competency) จึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่น่ามาเป็นพื้นฐานจัดทำระบบหรือวางแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้ เป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรโดยการนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อให้มีประสิทธิภาพ สมรรถนะจึงมีความสำคัญต่อการทำกิจกรรมจิตอาสาที่มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์ทั้งต่อผู้รับและผู้ให้

จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้มีจิตอาสา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะของบุคคล พบว่า ยังไม่ครอบคลุมการพัฒนาสมรรถนะในด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสา เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเสียหายตามหลังการทำโครงการโดยเฉพาะการทำจิตอาสาให้กับกลุ่มที่เปราะบาง เช่น เด็กด้อยโอกาส การทำกิจกรรมจิตอาสาจึงต้องนอกจากจะมีการวางแผนการทำจิตอาสาแล้วยังต้องคำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสาเป็นหลัก ทั้งในด้านความรู้สึก หรือความช่วยเหลือให้ทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ ดังนั้น “การทำงานจิตอาสาจึงไม่ใช่เรื่องของ การบริจาคอย่างเดียว เพราะ

นั้นไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน” การทำจิตอาสาที่ดี ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้รับด้วยว่า เขาต้องการอะไร เพื่อให้สิ่งที่เราทำนั้นตอบโจทย์ความต้องการและเป็นประโยชน์กับผู้รับจริง ๆ การพัฒนานักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะให้มีความรู้ความเข้าใจการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยและจากการที่ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากการลงพื้นที่พบว่า การทำโครงการจิตอาสาที่ผ่านมา รูปแบบกิจกรรมจิตอาสาได้สร้างผลกระทบต่อผู้รับบริการจิตอาสาโดยไม่ได้ตั้งใจ บทบาทของสถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการอบรมให้ความรู้ การพัฒนาสมรรถนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำโครงการกิจกรรมจิตอาสาต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ดังนั้น สมรรถนะเป็นคุณลักษณะที่นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาจำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานจิตอาสาได้ สก็อต ยี พาร์รี (Parry, 1996) กล่าวว่า ผู้ที่มีสมรรถนะนั้นจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลผู้นั้นจะต้องมีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณสมบัติต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน และสามารถเพิ่มขึ้นได้ด้วยการฝึกอบรม ในขณะที่สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2548) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสมรรถนะนั้นจะประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และเจตคติของบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลสัมฤทธิ์ในการทำงานของบุคคลนั้น ๆ ดังนั้น การจัดกิจกรรมจิตอาสาจึงต้องมีการวางแผน และออกแบบกิจกรรม หากมีการออกแบบกิจกรรมที่ดี ผู้ปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้โดยไม่เกิดผลกระทบที่เสียหายทั้งผู้ให้และผู้รับบริการจิตอาสา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นคุณค่าของการนำองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสมรรถนะของบุคคล กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) มาออกแบบเครื่องมือและรูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะให้กับนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

นอกจากการนำศาสตร์จิตวิทยาการเรียนรู้ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์มาใช้ในการสร้างองค์ความรู้ของบุคคลด้วยการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ให้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบปฏิบัติการ ในการพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปฏิบัติภายใต้การรับรู้และตีความคำพูด การกระทำ ที่ปรากฏขึ้นในบริบทที่ศึกษา (Coghlan and Brannick, 2014) เพื่อเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือ

เปลี่ยนแปลงแบบแผนทางความคิดและการกระทำ ให้ผู้ร่วมวิจัย คือ นักศึกษาผู้ที่ทำกิจกรรมชมรมจิตอาสา มีส่วนร่วมกันค้นหาปัญหาและทำความเข้าใจผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสาไม่ให้สร้างบาดแผลทางใจให้กับเด็กด้อยโอกาส จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาพัฒนาและร่วมกันออกแบบกิจกรรม นำไปปฏิบัติ โดยอาศัยการมีส่วนร่วม การสังเกต การปฏิบัติซ้ำ ๆ และสะท้อนผล เมื่อผ่านกระบวนการเหล่านี้แล้ว ผู้ร่วมวิจัยจะมีองค์ความรู้ใหม่ มีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่ให้เกิดบาดแผลทางใจให้กับเด็กที่รับบริการจิตอาสา ซึ่งการวิจัยแบบปฏิบัติการยังช่วยให้ผู้วิจัยเห็นถึงการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาสมรรถนะของผู้ร่วมวิจัยที่มีการคิดขั้นสูง มีกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และแม้ว่าผู้วิจัยจะถอนตัวจากการวิจัยแล้ว ผู้ร่วมวิจัยก็จะสามารถมีทักษะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมอื่น ๆ ในบริบทที่ใกล้เคียงกันได้ เป็นแนวโน้มของการสร้างความยั่งยืนให้กับผู้ร่วมวิจัย

ท้ายที่สุด เมื่อผู้วิจัยนำองค์ความรู้จากการทำความเข้าใจความต้องการของผู้รับบริการจิตอาสาของสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส และนำข้อค้นพบนั้นมาต่อยอดเพื่อให้ได้รูปแบบแนวทางในการส่งเสริมนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสให้มีสมรรถนะ ผสานกับแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา ขั้นตอนของกิจกรรม รูปแบบของกิจกรรม ประโยชน์ของกิจกรรม และกระบวนการประเมินผลรูปแบบกิจกรรม ที่ช่วยเติมเต็มสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้กับผู้ด้อยโอกาส บุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา และนักศึกษาผู้ที่ทำกิจกรรมชมรม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำจิตอาสา ได้นำแนวทางการปฏิบัติไปสู่การสามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้เป็นประโยชน์ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งเป็นการขยายความรู้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสารูปแบบอื่น ๆ ที่ต้องคำนึงถึงผลของผู้รับบริการเป็นหลักเพื่อให้เกิดประโยชน์ในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ
 - 1.1 เพื่อทำความเข้าใจลักษณะกิจกรรมจิตอาสา กระบวนการทำงาน และผลกระทบที่เกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส
 - 1.2 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

ความสำคัญของการวิจัย

1. ในการทำความเข้าใจลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผลกระทบและสมรรถนะที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสถานการณ์ของการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วยให้ผู้ที่จะไปทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการการจัดกิจกรรม ผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางไม่ดีแก่ผู้รับบริการจิตอาสา เพื่อไม่ให้เกิดบาดแผลทางใจ

2. ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ 2 ส่วน คือ

2.1 ในระหว่างการพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา นักศึกษาชมรมจิตอาสา ที่มีบทบาทเป็นผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม วิเคราะห์สภาพปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการประเมินผล ตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ โดยอาศัยความร่วมมือกับผู้วิจัย จนเกิดเป็นความสามารถและคุณลักษณะเฉพาะบุคคลที่สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้อย่างสร้างสรรค์และมีประโยชน์ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

2.2 เมื่อการพัฒนาารูปแบบดำเนินครบตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ นักศึกษาผู้ทำกิจกรรมชมรมจิตอาสา มีแนวทางในการออกแบบการจัดกิจกรรมจิตอาสา โดยใช้รูปแบบและแนวปฏิบัติและการสังเคราะห์ข้อค้นพบในระหว่างการปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะในด้านการคิดออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ให้มีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์มากขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้มุ่งพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แบ่งขอบเขตออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้
ระดับที่ 1 ได้แก่ ชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น สาเหตุที่เลือกพื้นที่นี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เป็นมหาวิทยาลัยเอกชน ที่มุ่งส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพในสังคม โดยบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรมจริยธรรม

ต่อตนเองและผู้อื่น ดังปณิธานของมหาวิทยาลัย คือ “ปัญญา เชี่ยวชาญ เบิกบาน คุณธรรม” โดยนโยบายของมหาวิทยาลัยศรีปทุมมุ่งเน้นในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษา คือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมสืบสานศิลปวัฒนธรรมของไทยให้ดำรงอยู่คู่คนไทย และสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย และชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เป็นชมรมที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาทำกิจกรรมจิตอาสา เพื่อสังคม โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มุ่งพัฒนาให้นักศึกษาในชมรมมีประสบการณ์ การเรียนรู้ในการช่วยเหลือสังคม เพื่อช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือและเป็น สังคมแห่งการแบ่งปันสิ่งดี ๆ ร่วมกัน

ระดับที่ 2 สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ที่นักศึกษาชมรม จิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ได้มีส่วนร่วมในการเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสา

เนื่องจากการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ต้อง ศึกษาบริบทในสถานสงเคราะห์แต่ละพื้นที่ ที่นักศึกษาได้เข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาอยู่เป็นประจำ เพื่อให้ได้เข้าใจสภาพปัญหา ผลกระทบที่หลากหลาย รวมทั้งเข้าใจคุณลักษณะ การได้รับการดูแล ในการอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสเป็นอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบกิจกรรม จิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้มีความเหมาะสมที่เป็นประโยชน์ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ต่อไป

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยนี้ดำเนินการบนพื้นฐานความสมัครใจของ นักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น และบุคลากรในสถานสงเคราะห์ เด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่สำคัญในการให้ข้อมูล และร่วมกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยประกอบด้วย

1. ผู้ให้ข้อมูล (Key informants) บุคลากรที่ทำงานในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น ที่มีหน้าที่ในการดูแลเด็กด้อยโอกาส มีอายุการทำงานเกิน 2 ปีขึ้นไป ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดผลเสียหาย ต่อเด็กด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาที่ต้องการให้จัดกิจกรรมจิตอาสา เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กด้อยโอกาส

2. ผู้ร่วมวิจัย (Participants) นักศึกษาชมรมจิตอาสา ของมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ที่มีหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมจิตอาสา จำนวน 8 คน มีบทบาทในการเรียนรู้ กระบวนการออกแบบกิจกรรม จิตอาสา วางแผน และสะท้อนคิดจากการปฏิบัติในขั้นตอนการ พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสบ้านลูกรัก ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติและการประเมินผลการปฏิบัติ รวมทั้งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะในระหว่างการออกแบบกิจกรรม การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

ขอบเขตด้านกระบวนการวิจัย การวิจัยนี้ยึดแนวคิดของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมมือในการแก้ปัญหา เสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งมีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวินิจฉัย (diagnosing) 2) การวางแผนปฏิบัติการ (planning) 3) การลงมือปฏิบัติการ (taking action) 4) การประเมินผลการปฏิบัติการ (evaluation action) ร่วมกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) มาออกแบบเครื่องมือและรูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะให้กับนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วยกระบวนการวิจัย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การปฏิบัติเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1) ศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผลกระทบของการจัดกิจกรรมที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส ทั้งผลกระทบระยะสั้นและระยะยาว เช่น การใช้คำพูดที่อาจสร้างความกระทบกระเทือนกับจิตใจเด็ก การแสดงความรัก การกอด การอุ้ม แต่ส่งผลให้เด็กเรียกร้องความรักจากผู้อื่นโดยเกิดการแย่งชิงความรัก ดังตัวอย่างกิจกรรมที่มีผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผู้ทำกิจกรรมได้อุ้มเด็กด้อยโอกาส เพื่อต้องการให้ความรักความอบอุ่น แต่มีเด็กด้อยโอกาสหลายคนที่ต้องการถูกให้อุ้มด้วยเช่นกัน จึงเกิดการกระชากทั้งผมและเสื้อผ้าเด็กด้อยโอกาสที่ถูกอุ้ม เพื่อเรียกร้องความสนใจให้ผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสา อุ้มตนเองบ้าง เป็นต้น และศึกษาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เป็นอยู่ของนักศึกษาชมรมจิตอาสา ที่จะทำให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดให้กับเด็กด้อยโอกาส เช่น ลักษณะบุคลิกภาพการแสดงออกต่อเด็กด้อยโอกาสของผู้มาจัดกิจกรรมจิตอาสา วิธีการพูดกับเด็ก ภาษาที่ใช้ วจนะภาษาที่แสดงออกสิ่งที่สามารถทำได้และทำไม่ได้ต่อเด็กด้อยโอกาส เป็นต้น

2) ศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส 3 ด้าน คือ

1) สมรรถนะทางด้านความรู้ หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีความรู้กระบวนการคิดเชิง

ออกแบบ เพื่อให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

2) สมรรถนะทางด้านทักษะ หมายถึง มีทักษะด้านการสื่อสารที่ดี ทั้งการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษากับเด็กด้อยโอกาส ทักษะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส

3) สมรรถนะทางด้านคุณลักษณะ หมายถึง มีเจตคติที่ดีต่อการช่วยเหลือสังคม เห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่น มีเจตคติที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส

ส่วนที่ 2 สังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเกิดจากการเข้าใจลักษณะกิจกรรม ผลกระทบ และสมรรถนะที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส หลังจากไปปฏิบัติ มาสังเคราะห์ตัวเลือกกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้วสร้างการเปลี่ยนแปลงของผู้ร่วมวิจัยที่มีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส มาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นการค้นพบข้อมูล (Experiencing) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้พบในระหว่างการทำตามวงรอบวิจัยแต่ละขั้น ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปแบบความคิด หรือความรู้สึก การแสดงออกทางร่างกาย โดยผู้วิจัยได้อาศัยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ บันทึกสนาม ภาพถ่าย บันทึกการสนทนากลุ่ม และการพูดคุย

2) ขั้นการทำความเข้าใจ (Understanding) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยพัฒนาความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการรวบรวมในขั้นแรก เพื่อทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยผู้วิจัยจะตั้งข้อสังเกตและพิจารณาต้นเหตุของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และเมื่อขาดข้อมูล ผู้วิจัยจะซักถามหรือรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม

3) ขั้นพิจารณาตีความ (Judging) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยพิสูจน์ความเข้าใจเชิงเหตุผลของตนกับแนวคิดทฤษฎีหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ ด้วยการเปรียบเทียบ จัดลำดับ หรือใช้วิจารณ์ญาณส่วนบุคคล

4) ขั้นแสดงข้อมูล (Taking action) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นที่ได้จากการตีความหรือพิจารณา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือดำเนินการตามวงรอบวิจัยแต่ละขั้นต่อไป

5) **ขั้นการสรุปแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส** แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงก่อนดำเนินการ ช่วงระหว่างดำเนินการ และช่วงหลังดำเนินการ โดยแต่ละช่วงจะบรรยายละเอียดเกี่ยวกับเป้าหมายและกลยุทธ์ที่ช่วยในการดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สมรรถนะ (Competency)** หมายถึง ความสามารถหรือคุณลักษณะภายในที่เป็นผลจากความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่จำเป็นในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ในการจัดกิจกรรมจิตอาสาโดยไม่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 สมรรถนะทางด้านความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการรู้คิดของบุคคลใน 3 ด้าน คือ ความสามารถในการจดจำระลึกได้ ความสามารถในการอธิบาย สรุปใจความสำคัญ หรือตีความ มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีความรู้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

1.2 สมรรถนะทางด้านทักษะ (Skills) หมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เกิดและพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝนและปฏิบัติ มีทักษะด้านการสื่อสารที่ดี ทั้งการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษากับเด็กด้อยโอกาส ทักษะการคิดเชิงออกแบบ

1.3 สมรรถนะทางด้านคุณลักษณะ (Attributes) หมายถึง ลักษณะบุคลิกภาพทั้งภายนอกที่สังเกตเห็นได้และลักษณะภายในที่ไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน มีเจตคติที่ดีต่อการช่วยเหลือสังคม เห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่น มีเจตคติที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

2. **ผู้ด้อยโอกาส (Underprivileged)** หมายถึง ผู้รับบริการจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส มีประสบการณ์ในการอยู่ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสมากกว่า 1 ปี

3. **การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process)** หมายถึง กระบวนการคิดเชิงออกแบบ ประกอบด้วย 1) การเข้าใจปัญหา (Empathize) 2) กำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define) 3) ระดมความคิด (Ideate) 4) สร้างต้นแบบที่เลือก (Prototype) 5) ทดสอบ (Test)

4. รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส (Model for Designers of Volunteer Activity for the Underprivileged) หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา ขั้นตอนของกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ที่ทำให้เกิดความสามารถหรือคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ทั้งด้านความคิด อารมณ์ความรู้สึก สังคม เป็นแนวปฏิบัติที่ทำให้บุคคลสามารถออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส ทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย

5. กิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส (Volunteer Activity for the Underprivileged) หมายถึง การทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส โดยมีรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส มี 3 องค์ประกอบ คือ

5.1 การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง มีพฤติกรรมแสดงออกคือ กิจกรรมจิตอาสาที่ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ส่งผลกระทบต่อในระยะสั้นและระยะยาว

5.2 การเสียสละต่อสังคม หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ สนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมเสนอความคิดที่จะพัฒนาจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.3 ความมุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ มุ่งมั่นพัฒนารูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อสร้างเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในทางเสียหาย

6. นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา (Designers of Volunteer Activity) หมายถึง นักศึกษา ชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น มีหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมจิตอาสา และมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ไม่น้อยกว่า 1 ปี

7. ลักษณะกิจกรรมจิตอาสา (Volunteer Activity) หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผลกระทบของการจัดกิจกรรม และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสา ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมตามมุมมองของผู้รับบริการ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เป็นการวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้การทบทวนเอกสารและงานวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แนวคิดจิตอาสา
2. ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา
3. สมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
4. การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส
6. การวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan & Brannick
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดจิตอาสา

จิตอาสาเป็นคุณธรรมประการหนึ่ง ที่สังคมปรารถนาให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นคุณธรรมที่กล่าวถึงสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน การคาดหวังให้จิตอาสาเป็นคุณธรรมที่สมาชิกในสังคมไทยยึดถือมีนั้นสร้างมีความสำคัญต่อกลุ่มเยาวชน นักเรียน และนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สังคมให้ความสำคัญในการส่งเสริมจิตอาสา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ ที่บุคคลเป็นสมาชิกยึดมั่นในการพัฒนาจิตอาสาของเยาวชน นักเรียน และนักศึกษา อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ซึ่งระบุว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (อังสนา อัครพิศาล; และคณะ, 2556)

ในขณะที่เดียวกันการทำจิตอาสาจิตอาสาเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ในเรื่องอาสาสมัครโดยนำคำนี้มาใช้คู่กับคำว่า จิตอาสา แต่จะเป็นในลักษณะของงานที่เกิดจากผู้มีจิตอาสา ซึ่งอาสาที่จะทำสาธารณประโยชน์ตามความสามารถของตนเองด้วยความเต็มใจและความอิสระ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน (Yodpetch, 1991; Volunteer Spirit Network, 2016) และในส่วนของการทำกิจกรรมจิตอาสาส่งผลให้สังคมมีความเอื้อเพื่อ เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ย่อมเป็นสิ่งดีและเป็นสิ่งที่จะนำพาสังคมนั้นให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียว อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างก็ให้ความสำคัญต่อการมีจิตสาธารณะของประชาชน รวมทั้งประเทศไทยด้วย ในปี พ.ศ. 2544 องค์การสหประชาชาติร่วมกับประเทศต่าง ๆ ได้จัดให้เป็นปีอาสาสมัครสากล (international year of volunteer)

ความหมายของจิตอาสา

สำหรับคำว่า จิตอาสา หรือ Volunteer Spirit ตามพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พบว่า ไม่มีการระบุหรือแสดงความหมายไว้ และเพื่อให้ได้ความหมายของ จิตอาสา จึงทำการค้นข้อมูลแบบแยกคำ พบว่า “จิต” หมายถึง “ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก” “อาสา” หมายถึง “เสนอตัวเข้ารับทำ ความหวัง ความต้องการ ความอยาก มีลูกคำ คือ อาสาสมัคร หมายถึง 1) ว. ที่เสนอตัวเข้าทำงานด้วยความสมัครใจ เช่น ทหาร อาสาสมัคร 2) น. บุคคลที่เสนอตัวเข้าทำงานด้วย ความสมัครใจ เช่น เขาเป็นอาสาสมัคร” (The Royal Institute Dictionary, 2011)

สอดคล้องกับการให้ความหมายของนักวิชาการ จิตอาสา หมายถึง จิตที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เมตตา กรุณา ไม่นิ่งเฉย เมื่อประสบพบเจอกับปัญหาหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ บุคคลที่มีจิตอาสาพร้อมที่จะอาสา เสียสละทั้งเวลา กำลังกาย และกำลังสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือบรรเทาให้ลดทอนความทุกข์ลง เกิดประโยชน์สุขทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม (Wisalo, 1970; Wasi, 2002; Champathes-Rodsutti, 2007) ดังนั้นจึงเรียบเรียงความหมายของ “จิตอาสา หมายถึง การมีจิตรู้คิด เมตตา กรุณา สำนึกยึดมั่นในคุณธรรม และจริยธรรม มีความต้องการช่วยเหลือบุคคลที่ต้องการขอความช่วยเหลือ ผู้ประสบทุกข์ เพื่อเข้าช่วยในส่วนที่ตนสามารถทำ หรือช่วยเหลือได้ด้วย ความสมัครใจและเต็มใจ เพื่อให้ความช่วยเหลือและเกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นหรือสังคม”

สำหรับการให้ความหมายของการทำกิจกรรมจิตอาสาของไทยที่มีจุดเน้นที่การช่วยเหลือ ถูกให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมที่พร้อมจะช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยการเสียสละแรงกายแรงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน “จิตอาสา” คือ ความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อ

ส่วนรวม เช่น การเสียสละเงินทอง สิ่งของ เวลา แรงกายและสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, 2550) เช่น งานวิจัยของ พันตรีหญิงศุภาวดี มีเพียร (2559) ที่ให้นิยามว่า คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่เห็นคุณค่าของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และมีความรู้สึกที่จะช่วยเหลือผู้อื่น และสังคมด้วยความเต็มใจ โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง และเป็นไปในแนวทางเดียวกับงานวิจัยของ วีรพร สีสถาน (2557) จิตสาธารณะ จิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกต่อสังคม และพฤติกรรมเอื้อสังคม ให้ความหมายในทางเดียวกันคือการเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม การทำเพื่อส่วนรวมการกระทำที่ไม่เพียงนึกถึงแต่ตนเอง แต่คำนึงถึงส่วนรวมด้วย รวมถึงงานวิจัยของ รพีพรรณ สารสมักร (2558) ให้นิยามว่า จิตอาสา คือ ประชากรที่เข้าใจปัญหาของประเทศชาติที่กำลังเผชิญปัญหา และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี จิตอาสาจึงถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้สอดคล้องกับการให้ความหมายของนักวิจัยในต่างประเทศ เช่น Stefan T. Güntert, Theo Wehner & Harald A. Mieg, 2022 ให้ความหมายว่า การทำจิตอาสาคือ ความสมัครใจในการทำกิจกรรม ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสังคม หรือ Beyerlein & Sikkink, 2008 ให้ความหมายว่า จิตอาสาเป็นกิจกรรมให้เวลาอย่างอิสระเพื่อเป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรอื่น ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ในระหว่างและหลังภัยพิบัติในชุมชน

จากความหมายของจิตอาสาทั้งในมุมมองต่างประเทศและประเทศไทย อาจสรุปความหมายของประเด็นที่สอดคล้องกันว่า จิตอาสาคือการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการเสียสละกำลังร่างกาย แรงใจ และกำลังทรัพย์ เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคม หรือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการให้ความหมายของคำว่าจิตอาสาได้ครอบคลุมบริบทของการวิจัย ที่ไม่ใช่เพียงการให้เพียงอย่างเดียว หมายถึงการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นการให้ความหมายจิตอาสาใน 3 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของ จิราพรรณ เรืองพุทธ (2556) ดังนี้

การทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส โดยมีรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง การมีพฤติกรรมแสดงออกคือ กิจกรรมจิตอาสาที่ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ส่งผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว 2) การเสียสละต่อสังคม หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมเสนอความคิดที่จะพัฒนากิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก

ด้วยโอกาส ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) ความมุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ มุ่งมั่นพัฒนารูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส เพื่อสร้างเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของเด็กด้วยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในทางเสียหายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้วยโอกาส

ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา

ด้วยการทำกิจกรรมจิตอาสาเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตใจและแรงกายที่เสียสละ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการจิตอาสา การทำกิจกรรมจิตอาสาจึงสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมการบริจาคสิ่งของที่จำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน การเลี้ยงอาหาร การบริจาคเงิน หรือทรัพย์สิน หรือกิจกรรมในรูปแบบอื่น ๆ ที่ทำประโยชน์เพื่อสังคม ลักษณะของกิจกรรม อาจเป็น ลักษณะกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติกิจกรรม ปฏิบัติด้วยความสมัครใจ เป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อผู้อื่นและสังคม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนคิดและออกแบบเอง (ธงชัย ศรีเมือง และภรสรัญ เกณฑ์ทอง, 2559) ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาแบบใดต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ คุณสมบัติของการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เข้าใจบริบทของพื้นที่และผู้รับบริการจิตอาสาอย่างแท้จริง จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ ไม่มีผลกระทบในทางเสียหายจากการจัดกิจกรรม อาทิ การไปทำจิตอาสาที่วัด ไปทำความสะอาดล้างห้องน้ำวัด แต่ผู้ไปทำจิตอาสามีการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม เช่น ผู้หญิงใส่กางเกงขาสั้นไปทำจิตอาสา ก็เกิดความไม่เหมาะสมในบุคลิกลักษณะที่ควรแสดงออกได้ ประการที่สอง คือ คุณสมบัติในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสา ซึ่งต้องมีความพร้อมที่จะจัดกิจกรรมจิตอาสาในลักษณะกิจกรรมที่ไม่เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง

เมื่อมีคุณสมบัติพื้นฐานในการจัดกิจกรรมจิตอาสาทั้งสองประการแล้ว การจัดกิจกรรมจิตอาสาต้องมีกระบวนการในการดำเนินการที่เอื้อต่อการให้ประโยชน์กับผู้รับบริการจิตอาสา โดยเข้าใจบริบทของพื้นที่และผู้รับบริการจิตอาสาอย่างลึกซึ้ง อนุพนธ์ คำปัน (2559) ได้กำหนดองค์ประกอบของจิตอาสาไว้ 8 ประการ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น 2) ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม 4) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ 5) ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น 6) มีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน 7) มีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ 8) มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้สำหรับองค์ประกอบของจิตสาธารณะ

จากที่กล่าวมาข้างต้นการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่ประกอบด้วยคุณสมบัติพื้นฐานและกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น ก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญภายในตัว

ผู้จัดกิจกรรมจิตอาสาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้จัดกิจกรรมจิตอาสาจะมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ที่จะไปทำกิจกรรมจิตอาสา และเข้าใจกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการจิตอาสา เพื่อเป็นประโยชน์ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้จิตอาสายังสามารถเกิดได้จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับบุคคลอื่น (ชูชัย ศุภวงศ์, 2539) ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคม หากมีความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหา บุคคลจำเป็นต้องสามารถนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา และพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทกุล, 2540) ผู้ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสนใจค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ทำให้มีคุณสมบัติเป็นผู้นำ นักคิด นักวิเคราะห์ วิจารณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจากการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการจัดกิจกรรมจิตอาสาในชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น หลักการพื้นฐานในการจัดกิจกรรมจิตอาสา ตั้งอยู่บนพื้นฐานในการทำกิจกรรมเพื่อทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการทำกิจกรรมจิตอาสา 3 ขั้นตอน คือก่อนการทำกิจกรรมจิตอาสา ระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา และหลังการทำกิจกรรมจิตอาสา โดยจุดแข็งของชมรมจิตอาสา คือการมีสมาชิกในชมรมที่มีเป้าหมายเดียวกัน ในการมีใจอาสาช่วยเหลือผู้อื่น แต่ยังขาดการเติมเต็มสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการจิตอาสา โดยเฉพาะการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กกลุ่มเปราะบาง เด็กด้อยโอกาส

สมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

การจัดกิจกรรมจิตอาสาเป็นการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับประโยชน์ทั้งผู้ทำกิจกรรม และผู้รับบริการจิตอาสา โดยการทำกิจกรรมจิตอาสาเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ให้แก่ผู้รับบริการจิตอาสาได้อย่างเหมาะสม ด้วยการตระหนักในการสร้างคุณค่าและประโยชน์ เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสา รวมทั้งเป็นความสามารถในการเข้าใจบริบทพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่จะไปทำจิตอาสาให้ หรือการเป็นนักกิจกรรมจิตอาสาที่มีกระบวนการหรือมีคุณลักษณะของการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาที่ดี ซึ่งความสามารถดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งต้องอาศัยปัจจัยเงื่อนไข

บางประการที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลเป็นแรงผลักดันให้กลายเป็นพฤติกรรม หรือเรียกว่า สมรรถนะในการทำงาน (Competency)

การออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสา และประโยชน์ของผู้รับบริการจิตอาสา เป็นสาเหตุที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบกิจกรรม ผลการดำเนินกิจกรรม ในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสควรคำนึงถึงผลกระทบทางด้านจิตใจ ในการทำจิตอาสาเป็นอย่างมาก การที่ผู้ออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างผลลัพธ์ของรูปแบบกิจกรรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการเพิ่มขีดความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส จึงอาศัยการพัฒนาสมรรถนะ (competency) เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งแต่ละบุคคลมีสมรรถนะไม่เท่ากัน มีความถนัดและความรู้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาไม่เหมือนกัน ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (competency) เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ดังต่อไปนี้

ความหมายของสมรรถนะ

สมรรถนะ (competency) มีการให้ความหมายไว้หลายนัย ดังจะยกตัวอย่างการให้ความหมายของนักวิชาการบางท่าน ดังนี้

สก็อต บี พารี (Scott B. Parry) นิยามคำว่าสมรรถนะว่าเป็น ความรู้ (knowledge), ทักษะ (skills), และคุณลักษณะ (attributes) เป็นสมรรถนะที่สำคัญในการประสบความสำเร็จในงานหลักของตำแหน่งงานแต่ละตำแหน่ง และสามารถวัดผลและเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง โดยการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะสามารถทำได้ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาต่อเนื่อง (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ 2004: 48)

แมคเคิลแลนด์ กล่าวว่า สมรรถนะคือ บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดี หรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2547, น. 61) ได้สรุปคำนิยามของคำว่า "สมรรถนะ" เป็นคุณลักษณะและคุณสมบัติที่ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณค่าที่สอดคล้องกับความเหมาะสมในบทบาทหรือองค์กรที่เรามุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จในสายงานหรือการ

ดำเนินชีวิตตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยสาเหตุที่การทำงานไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดคุณลักษณะบางประการคืออะไร เป็นต้น

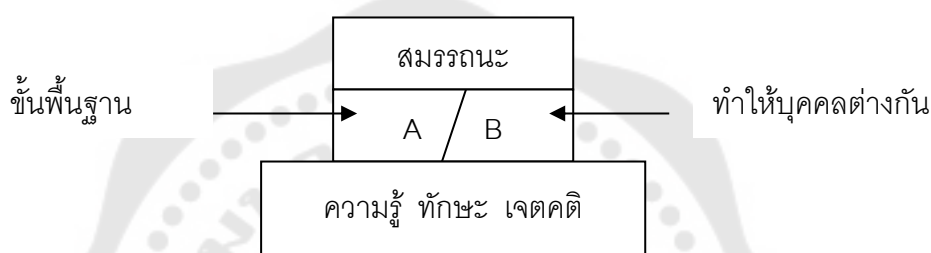
สมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นของบุคคลในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ที่มีความเฉพาะทางต้องคำนึงถึงรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ให้เกิดผลกระทบในด้านเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ มีความเปราะบางที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบกิจกรรม เพราะผู้ด้อยโอกาสเป็นเด็กที่ขาดความรักในครอบครัว เด็กด้อยโอกาสส่วนมากรู้คุณค่าในตนเองต่ำ หากการไปทำกิจกรรมจิตอาสาให้โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ไม่ได้สร้างผลดี อาจส่งผลเสียในระยะยาวต่อเด็กด้อยโอกาส และเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพให้กับประเทศต่อไปด้วย ในการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความรู้ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่จำเป็นเฉพาะด้านในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

องค์ประกอบของสมรรถนะ

สมรรถนะตามหลักแนวคิดของแมคเคลแลนด์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ส่วน ประกอบด้วยดังนี้

- 1) ความรู้ (knowledge) เป็นความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น ความรู้ที่สำคัญและมีความสำคัญในงานหรือสาขาที่มุ่งหวังให้เป็นอย่างดี
- 2) ทักษะ (skill) เป็นความสามารถในการทำงานหรือปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้มาจากการเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหรืองานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทักษะเหล่านี้มาจากการเรียนรู้และปฏิบัติกรณในฐานะผู้ปฏิบัติงาน
- 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) เป็นเจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนเอง ซึ่งรวมถึงความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น ความคิดเห็นเหล่านี้ส่งผลให้เรามีความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่เราเชื่อว่าตนเองเป็น
- 4) บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (traits) เป็นคุณลักษณะที่เฉพาะเจาะจงและเป็นลักษณะที่อธิบายถึงบุคคลในลักษณะที่คงที่ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความเชื่อ มาตรฐาน ค่านิยม หรือคุณสมบัติทางพันธุกรรมที่เป็นลักษณะที่แท้จริงของบุคคลนั้น
- 5) แรงจูงใจและเจตคติ (motives/attitude): เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับเคลื่อนภายในที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จ เช่น แรงจูงใจในการพัฒนาตนเองหรือเจตคติที่เชื่อมั่นในความสำเร็จ เป็นต้น

จากแนวคิดของแมคเคลแลนดั้น สกอตต์ บี พารี เห็นควรจะรวมส่วนประกอบที่เป็นความคิดเกี่ยวกับตนเอง คุณลักษณะและแรงจูงใจเข้าเป็นกลุ่มเรียกว่า **คุณลักษณะ (attributes)** ดังนั้นการพิจารณาถึงองค์ประกอบของสมรรถนะเราสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ตามทฤษฎีของแมคเคลแลนดั้น ที่กล่าวว่าสมรรถนะเกิดจากความรู้ที่มี ทักษะที่เกิดขึ้นและคุณลักษณะที่ส่งเสริมจากเจตคติแรงจูงใจ หรือความรู้ที่มี ทักษะที่เกิดขึ้นและเจตคติแรงจูงใจ ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างสมรรถนะ (สุกัญญา วัชรธรรมโชติ 2004, น. 48) ดังภาพที่ 1

ภาพประกอบ 1 สมรรถนะเป็นส่วนประกอบที่เกิดขึ้นมาจากความรู้ ทักษะ เจตคติ

จากภาพ ความรู้ ทักษะ และเจตคติไม่ใช่สมรรถนะแต่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสมรรถนะ

อย่างไรก็ตามความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเป็นสมรรถนะ แต่เมื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมและสามารถสร้างผลงานที่ประสบความสำเร็จจริง จึงเรียกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะ สมรรถนะในที่นี้หมายถึงพฤติกรรมที่สร้างผลงานที่มีคุณภาพสูงสุด ตัวอย่างเช่น ความรู้ในการขับรถเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเป็นสมรรถนะ แต่เมื่อนำความรู้มาเป็นผู้สอนขับรถและสามารถสร้างรายได้จากทักษะดังกล่าว จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะ

ในทำนองเดียวกัน ความสามารถในการก่อสร้างบ้านถือว่าเป็นทักษะ แต่ความสามารถในการสร้างบ้านและนำเสนอให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง **ได้ถือว่าเป็นสมรรถนะ** หรือในกรณีของเจตคติและแรงจูงใจไม่ถือว่าเป็นสมรรถนะเช่นกัน เพราะเป็นปัจจัยที่มีส่วนผสมในพฤติกรรมและผลลัพธ์ของการกระทำ สมรรถนะควรมีคุณสมบัติที่ส่งผลให้มีพลังทำงานตามเวลาหรือมาตรฐานที่กำหนด สิ่งจูงใจที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จและการปฏิบัติงานตามเป้าหมายถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะ

ดังนั้น สมรรถนะตามที่กล่าวถึงข้างต้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1) สมรรถนะพื้นฐาน (Threshold Competencies) เป็นความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต้องมีในการดำเนินงานที่ระดับพื้นฐาน หรือสำหรับการปฏิบัติงานในสายงานที่มีความซับซ้อนต่ำ หากไม่มีสมรรถนะพื้นฐานเหล่านี้ บุคคลอาจไม่สามารถดำเนินงานในตำแหน่งงานนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างของสมรรถนะพื้นฐานได้แก่ความรู้เบื้องต้นในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และ 2) สมรรถนะที่ทำให้เกิดความแตกต่าง (Differentiating Competencies) เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลการทำงานที่ดีกว่าหรือสูงกว่ามาตรฐาน และสูงกว่าคนทั่วไป สมรรถนะเหล่านี้ทำให้บุคคลสามารถติดอาวุธในการแข่งขันและประสบความสำเร็จที่แตกต่างจากคนอื่นได้ เช่น สมรรถนะในการนำ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม เป็นต้น การมีทั้งสมรรถนะขั้นพื้นฐานและสมรรถนะที่ทำให้เกิดความแตกต่างเป็นสิ่งสำคัญในการประสบความสำเร็จในสาขาหรืองานที่ต้องการความเชี่ยวชาญและความสามารถเฉพาะเจาะจงของบุคคล

วิธีการประเมินสมรรถนะ

การพัฒนาสมรรถนะให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส วัดผลได้จากรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่จะไปทำประโยชน์ให้กับเด็กด้อยโอกาส และสามารถวัดผลได้จากระดับของสมรรถนะ ได้แก่ ระดับความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ซึ่งแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **แบบกำหนดเป็นสเกล (scale)** สมรรถนะแต่ละตัวจะกำหนดระดับความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่แตกต่างกันตามปัจจัย และจะกำหนดเป็นตัวชี้วัดพฤติกรรม (behavioral indicator) ที่สะท้อนถึงความสามารถในแต่ละระดับ (proficiency scale) โดยกำหนดเกณฑ์การจัดระดับความสามารถไว้ในรูปแบบ 5 ระดับดังนี้

- 1) ระดับเริ่มต้น (beginner)
- 2) ระดับมีความรู้บ้าง (novice)
- 3) ระดับมีความรู้สูง (intermediate)
- 4) ระดับมีความรู้สูง (advance)
- 5) ระดับความเชี่ยวชาญ (expert)

ในแต่ละเกณฑ์ความสามารถมีตัวชี้วัดพฤติกรรมดังนี้

ตาราง 1 เกณฑ์ความสามารถมีตัวชี้วัดพฤติกรรม

เกณฑ์ความสามารถ	ตัวชี้วัดพฤติกรรม
1. ระดับเริ่มต้น	- มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. ระดับมีความรู้บ้าง	- สามารถประยุกต์แนวคิดทฤษฎีในการดำเนินงานได้
3. ระดับมีความรู้ปานกลาง	- สามารถนำความรู้และทักษะมาสร้างความเข้าใจและทำให้เกิดผลงานที่สอดคล้องกับหลักการ
4. ระดับมีความรู้สูง	- สามารถแปลงทฤษฎีเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานและผู้อื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง
5. ระดับผู้เชี่ยวชาญ	- สามารถกำหนดทิศทางการบริหารจัดการความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องให้แก่หน่วยงานได้

ในการแปลความหมายของเกณฑ์ข้างต้นเมื่อเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้จะมีดังนี้

ระดับเริ่มต้น = ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ตามมาตรฐาน (not meet standard)

ระดับมีความรู้บ้าง = ปฏิบัติได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้บางส่วน (partially meet standard)

ระดับที่สามารถปฏิบัติได้ตามมาตรฐานที่กำหนด (meet standard)

ระดับที่สามารถปฏิบัติได้สูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด (exceeds standard)

ระดับที่สามารถปฏิบัติได้สูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดมาก (substantially exceeds standard)

ตาราง 2 ตัวอย่างเกณฑ์สมรรถนะในการแก้ปัญหา

เกณฑ์ความสามารถ	ดัชนีชี้วัดพฤติกรรมการแก้ปัญหา
สมรรถนะในการแก้ปัญหาระดับที่ 1	■ สามารถแก้ไขปัญหาร่วมกับบุคคลอื่นได้
สมรรถนะในการแก้ปัญหาระดับที่ 2	■ สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้บ้าง
สมรรถนะในการแก้ปัญหาระดับที่ 3	■ สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้เป็นส่วนใหญ่
สมรรถนะในการแก้ปัญหาระดับที่ 4	■ สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองจนประสบผลสำเร็จ
สมรรถนะในการแก้ปัญหาระดับที่ 5	■ สามารถแก้ไขปัญหาและสามารถวางแผนป้องกันปัญหาที่จะไม่ให้เกิดขึ้นอีก

2. แบบไม่กำหนดเป็นสเกล เป็นสมรรถนะที่เป็นพฤติกรรมเชิงความรู้สึก หรือ เจตคติที่ไม่ต้องใส่สเกล เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา เป็นต้น

การพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ต้องเข้าใจ บริบทสภาพปัญหาของผู้รับบริการจิตอาสา ดังนั้นต้องพัฒนา สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competencies) ซึ่งเป็นสมรรถนะที่แต่ละบุคคลมี เป็นความสามารถเฉพาะตัว เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีเจตคติที่ดีในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเพื่อไม่ สร้างผลกระทบและให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

สมรรถนะในการทำงานมีความหลากหลายหรือมีความหมายที่แตกต่าง ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2547) ได้แบ่งไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) สมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) เป็นคุณลักษณะหรือความสามารถเฉพาะบุคคลที่ยากต่อการเลียนแบบ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น พรสวรรค์เฉพาะบุคคล (2) สมรรถนะในงาน (Job competency) เป็นคุณลักษณะเฉพาะ ของตำแหน่งงานที่บุคคลต้องรับผิดชอบ หรือเป็นความสามารถในการทำงานที่มีมาตรฐานสูงกว่า ในระดับงานปกติ ซึ่งเป็นรูปแบบของพฤติกรรมการทำงานที่นำไปสู่การสร้างมาตรฐานงานที่โดดเด่น เฉพาะหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย และ (3) สมรรถนะหลัก (Core competency) เป็นคุณลักษณะการทำงานเฉพาะของบุคคลในองค์กรนั้น ๆ ซึ่งเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่บุคคลใน องค์กรพึงมีร่วมกันไม่ว่าจะปฏิบัติงานในส่วนงานใดขององค์กรก็ตาม โดยเมื่อบุคลากรแต่ละคน สามารถปฏิบัติหน้าที่โดยใช้สมรรถนะที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำงาน และสามารถ ถ่ายทอดงานต่อผู้อื่นได้ (Boyatzis, 2011) อาจกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร เกิดจากความเชื่อมโยงกันของความสามารถของการทำงานในแต่ละฝ่ายงาน จนเกิดเป็น ความสำเร็จในการทำงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ (2550) จำแนกสมรรถนะออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competencies) Boyatzis (1982) สมรรถนะ ที่แต่ละคนมีเป็น ความสามารถเฉพาะตัว คนอื่นไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ นักวิชาการที่สนใจ ศึกษาและพัฒนาสมรรถนะในการทำงานได้ทำการจัดหมวดหมู่สมรรถนะเฉพาะบุคคลไว้ 6 กลุ่ม รวม 21 คุณลักษณะ ได้แก่ การมุ่งประสิทธิภาพ (Efficiency orientation) การมองเชิงบวก (Positive regard) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) การใช้อำนาจ (Unilateral power) การควบคุม ตนเอง (Self-Confidence) ความเชี่ยวชาญเฉพาะ (Specialized Knowledge) เป็นต้น ซึ่งในละ ลักษณะจะปรากฏให้เห็นในระดับที่แตกต่างกัน 3 ระดับ เช่น ระดับที่ไม่รู้ตัว (Unconscious level)

ระดับที่รู้ตัว (Conscious level) และระดับพฤติกรรม (Behavior level) เช่น การมุ่งมั่นในการทำงานให้มีประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ปรากฏได้โดยการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล อาจจะเป็นปรากฏในรูปแบบของการรับรู้ความสามารถของตนเองเมื่อเทียบกับบุคคลอื่น จัดอยู่ในระดับที่รู้ตัว

สมรรถนะที่ทำให้บุคคลมีผลการปฏิบัติการที่มีประสิทธิภาพและโดดเด่นกว่าบุคคลในระดับทั่วไป หรือเรียกได้ว่าสูงกว่ามาตรฐาน สามารถจัดกลุ่ม (Cluster) ได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มความสามารถทางการคิด (Cognitive intelligence competency) เป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีเหตุผลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างผลงานที่มีคุณภาพสูงกว่ามาตรฐานหรือโดดเด่นกว่าคนอื่น ๆ ลักษณะนี้สามารถอธิบายได้ว่าเป็นความสามารถในการทำงานที่ผู้คนอื่นอาจจะมี ความยากที่จะทำตามหรือเลียนแบบได้ในระดับที่เดียวกัน ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems thinking) การสามารถเชื่อมโยงและเข้าใจความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ในสถานการณ์ เพื่อทำความเข้าใจหรือวิเคราะห์เหตุผลที่เกี่ยวข้องกันได้ และการเห็นคุณค่า (Pattern recognition) เป็นการรับรู้แบบแผนการดำเนินไปของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

2) กลุ่มความสามารถทางอารมณ์ (Emotional intelligence competency) เป็นคุณลักษณะภายในตนเองในส่วนของ การเข้าใจและการยอมรับในคุณค่าของตนเอง และการใช้ประโยชน์จากอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเองในการสร้างผลงานให้โดดเด่นและสูงกว่ามาตรฐานกว่าบุคคลอื่น ได้แก่ การตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนเอง (Emotional self-control) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง (Adaptability) การมุ่งมั่นพัฒนาเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย (Achievement orientation) การมีมุมมองทางบวกต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและจะเกิดขึ้นในอนาคต (Positive outlook)

3) กลุ่มความสามารถทางสังคม (Social intelligence competencies) เป็นคุณลักษณะภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจและยอมรับในคุณค่าของบุคคลอื่นสามารถแสดงออกได้ ประกอบด้วย ความเห็นใจ (Empathy) ความสามารถในการเข้าใจและรับรู้สภาวะและความรู้สึกของผู้อื่น โดยสามารถวิเคราะห์และเข้าใจในสถานการณ์จากมุมมองของผู้อื่นได้ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเข้าใจในความต้องการของผู้อื่น การจัดการความสัมพันธ์ (Relationship Management) ในการจัดการและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

โดยสามารถใช้ทักษะการสื่อสาร การแก้ไขข้อขัดแย้ง และการสร้างความไว้วางใจในความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2. สมรรถนะเฉพาะงาน (Job Competencies) เป็นความสามารถภายในตัวนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมาย ดังนั้นในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

3. สมรรถนะองค์กร (Organization Competencies) คือความสามารถพิเศษเฉพาะองค์กร เป็นคุณลักษณะที่นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาพึงมี เพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้อย่างเหมาะสมไม่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้วยโอกาส สามารถเป็นต้นแบบในการทำงานให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้

4. สมรรถนะหลัก (Core Competencies) หมายถึง ความสามารถสำคัญที่บุคคลต้องมีหรือต้องทำเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

5. สมรรถนะในงาน (Functional Competencies) เป็นความสามารถของบุคคลที่มีตามหน้าที่ที่รับผิดชอบตำแหน่งหน้าที่อาจเหมือน แต่ความสามารถตามหน้าที่ต่างกัน เช่น ข้าราชการตำรวจ เหมือนกัน แต่มีความสามารถต่างกัน บางคนมีสมรรถนะในการสืบสวนสอบสวน บางคนมีสมรรถนะในการ ปรามปราม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สมรรถนะสามารถจำแนกประเภทแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเภท ใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะขององค์กร (Organization Competencies) สมรรถนะในงาน (Functional Competencies) และสมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competencies)

ด้วยสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสต้องมีทั้งสมรรถนะเฉพาะบุคคล สมรรถนะในงาน และสมรรถนะหลักขององค์กร ที่จะทำให้นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและดำเนินการจัดกิจกรรมจิตอาสาได้อย่างเหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส สร้างประโยชน์ให้คุณค่า และลดผลกระทบทางร่างกายและจิตใจจากการทำกิจกรรมจิตอาสา ดังนั้น หากต้องการเสริมสร้างสมรรถนะในการทำงานด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสของนักศึกษาชมรมจิตอาสา จึงควรที่จะต้องพิจารณาให้ครบทุกมิติของสมรรถนะและดำเนินการเสริมสร้างด้วยรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบท ความต้องการ และมุ่งเน้นที่ความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คำว่า “สมรรถนะ” ซึ่งเป็นสมรรถนะในความหมายของความสามารถและคุณลักษณะภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการ

ทำงานด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสให้บรรลุเป้าหมายในการมีสมรรถนะ ออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ด้วยการวิจัยนี้อยู่ภายใต้หลักสูตรจิตวิทยาประยุกต์ (Applied psychology) แขนงจิตวิทยาการเรียนรู้ (Learning psychology) ดังนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจหลักการขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและวางแผนการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยมีขอบเขตในการศึกษาและทำความเข้าใจพฤติกรรมในการเพิ่มความสามารถในการทำงาน ด้วยการนำหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ในการอธิบายความคิด ทักษะคิด และค้นหาพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียนรู้ (ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์) และแนวคิดเชิงออกแบบ มาศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)

Kolb (1984) ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมองค์กร นิยามการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เป็นกระบวนการค้นพบและสร้างความหมายของสิ่งที่ได้ประสบ หลักการของการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์บนพื้นฐานแนวคิดของ Dewey ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ จัดกระทำหรือรับรู้ สร้างความหมายสิ่งที่ได้เผชิญด้วยตนเอง นักศึกษารุ่นต่อมา กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำหรับการศึกษาระดับสูงขึ้นไปเกิดขึ้นท่ามกลางความเชื่อมโยงระหว่างการประกอบกิจการงาน (Work) พัฒนาการของบุคคลและการศึกษา Kolb พิจารณาว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่อง ที่ดำเนินอยู่ตลอดชั่วชีวิตของบุคคล ให้ผลการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยขยายความรู้ความเข้าใจใน ทางทฤษฎีสู่ขั้นตอนการปฏิบัติ ผู้เรียนจะได้ทดสอบ ทดลองสมมติฐานใหม่ ๆ สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจที่บุคคลเรียนรู้จากตำราสู่ภาคปฏิบัติเป็นรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ด้วยการใช้ประสบการณ์ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์เดิม จากสิ่งที่เคยรับรู้มาก่อน นักศึกษาหลายคนสรุปว่าเป็นขั้นตอนการเรียนรู้สองลักษณะ คือ ขั้นตอนการปรับตัว (Concept of Adaptation) ในแง่ที่เป็นพัฒนาการทางปัญญา และทางแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการอารมณ์ทางสังคม สำหรับขั้นการเรียนรู้และสร้าง

ความหมายใหม่ บุคคลได้เรียนรู้ที่จะสร้างความหมายของสิ่งที่ประสบ ได้เรียนรู้กระบวนการของสิ่งที่เกิดขึ้น และได้รับกระบวนการทางความคิดพร้อม ๆ กัน

Evans (1994) ประมวลไว้ว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หมายถึงการได้มาซึ่งทักษะและความรู้ผ่านประสบการณ์การทำงานและประสบการณ์ชีวิต เป็นการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ Lewis และ Williams (1994) นิยามว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ หมายถึง การเรียนรู้ที่มีประสบการณ์เป็นสาระการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติประกอบการไตร่ตรอง คิดทบทวนถึงประสบการณ์นั้น ประมวลเป็นความเชื่อ เป็นทัศนคติ และแนวคิดใหม่เป็นขั้นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยยกระดับการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการ สู่นโยบายปฏิบัติ เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ และการเรียนรู้ในสภาพการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

Kolb (1984) ประมวลทฤษฎีการเรียนรู้เชื่อมโยงกับแนวทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาพบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและการสร้างความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้ กำหนดขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนคือ 1) การสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์รูปธรรมด้วยความเข้าใจเป็นสาระความรู้ 2) การสังเกตอย่างใคร่ครวญมีทิศทางหรือเจตนาต่อการรับรู้ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่แตกต่าง 3) การสร้างความเข้าใจเป็นหลักการเป็นแนวคิดของภาพโดยรวม ระหว่างความรู้ใหม่และสาระแตกต่างที่รับรู้ใหม่ 4) การขยายเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ในการเผชิญสถานการณ์ใหม่

หลักการจัดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

Kolb และ Fry (1975) อธิบายกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เริ่มต้นที่การได้ลงมือปฏิบัติ การสังเกตผลแห่งการกระทำ (Watching) การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลแห่งการกระทำ (Feeling) และคาดการณ์ได้ว่าสิ่งที่ปรากฏมีเหตุมาจากอะไรได้บ้างและจะทำเหตุอะไรเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่คาดหวัง (Think)

Kolb (1984) อธิบายจากแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีวงจรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. ประสบการณ์หมายถึงประสบการณ์ตรงเป็นสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนนำเสนอ แลกเปลี่ยนและอภิปรายเกี่ยวกับประสบการณ์ของตัวเองร่วมกับเพื่อน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกตัวตัวเองได้มีส่วนร่วม มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเอง และร่วมรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งทำให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น เป็นการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพในกลุ่ม ผู้เรียนมีการรับรู้เพิ่มเติมในประเด็น

หรือสาระซ่อนเร้นที่เคยมองข้าม ด้วยบทบาทของผู้สอนในการกระตุ้นผู้เรียนให้คิดด้วยการถามคำถาม หรือยกเป็นกรณีตัวอย่าง

2. การสะท้อนความคิดเห็นและอภิปรายเป็นวิธีการสร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง และสามารถแลกเปลี่ยนไต่ถามกับสมาชิกในกลุ่มได้ ผู้สอนมีบทบาทในการกำหนดประเด็นที่จะถูกวิเคราะห์ และผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมุมมองที่แตกต่างของคนอื่นที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เช่น การสะท้อนความคิดและการอภิปรายช่วยให้มีการเรียนรู้ที่มีแง่มุมมากขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการนี้มีความหลากหลายและมีน้ำหนัก ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม บทบาทของสมาชิกที่ดีเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ การควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นการปรับเจตคติและพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของผู้เรียน

3. ความคิดรวบยอดเป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนและผลแห่งการพัฒนาด้านพุทธิพิสัยจากการอ่านการสะท้อนคิด หรือการสรุปจากการอภิปรายและการนำเสนอโดยผู้สอนหรือผู้เรียน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หรือความเข้าใจเนื้อหา

4. การทดลองประยุกต์แนวคิดเป็นองค์ประกอบในรูปแบบต่าง ๆ เป็นวิธีที่ดีในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถดึงข้อมูลเก่าหรือข้อมูลใหม่ไปสู่การอภิปราย นี่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ความรู้ในสถานการณ์จริง โดยผู้เรียนสามารถทดลองใช้และปรับปรุงความคิดรวบยอดหรือกระบวนการผลิตความคิดรวบยอดของตนเองได้

ทิสนา แคมณี (2550) สรุปขั้นตอนเฉพาะของการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์ ดังนี้ 1) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมให้ผู้เรียนได้ประสบด้วยตนเอง 2) การจัดกิจกรรมการสะท้อนความคิดและอภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับสิ่งที่ประสบมาหรือเกิดในสถานการณ์ที่เรียนรู้นั้น 3) การกำหนดขั้นตอนให้ผู้เรียนสร้างความคิดรวบยอด หลักการ สมมติฐานจากประสบการณ์ 4) การจัดให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปทดลองประยุกต์ในสถานการณ์ใหม่ 5) ขั้นตอนการติดตามผล โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนสิ่งที่เรียนรู้ทั้งในลักษณะที่เป็นสาระ หลักการ และสมมติฐาน ที่สังเกตได้จากผลการทดลอง 6) ขั้นตอนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และใช้ผลการประเมินประกอบการประเมินผลและผลการสอนของผู้สอนด้วย

สรุปได้ว่าหลักการจัดการเรียนการสอนด้วยแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เป็นการนำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการที่เป็นขั้นตอนของการได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้สังเกต การได้สะท้อนคิดความรู้สึกรู้สึกนึกคิด การคิดเปรียบเทียบเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้ทำ เป็นขั้นตอนเชื่อมความรู้เดิมและสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ที่ผ่านมาขั้นตอนการตรวจสอบรวบรวมกับความคิดเห็นของผู้อื่นในกระบวนการกลุ่ม ด้วยกิจกรรมการสะท้อนความคิดแล้ววางแผนกำหนดและปรับปรุงแนวคิดแนวปฏิบัติใหม่ ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสว่าเป็นอย่างไร ทั้งก่อนการพัฒนาสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และหลังการพัฒนาสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่มีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในรูปแบบใดบ้าง เพื่อนำมาเทียบเคียงในการอธิบายประสบการณ์ของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาว่ามีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

2. แนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process)

โดยทั่วไป เมื่อพูดถึง "การออกแบบ" ความหมายที่แท้จริงคือกระบวนการสร้างแผนหรือรูปแบบที่ใช้ในการสร้างวัตถุหรือระบบ หรือปฏิสัมพันธ์ที่สามารถวัดได้ในมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในภาพร่างเชิงสถาปัตยกรรม การเขียนแบบเชิงวิศวกรรมกระบวนการธุรกิจ แฝงผังวงจร รูปแบบการปักเย็บ รวมถึงโครงสร้างขององค์กรและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภายใน ดังนั้น การออกแบบเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและมีนัยสำคัญในแต่ละสาขา ซึ่งเนื้อหาและความหมายของการออกแบบอาจแตกต่างกันไปได้ตามบริบทและสถานการณ์ที่ใช้ในนั้น เช่น

การออกแบบ หมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและเลือกใช้วัสดุวิธีการเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ โดยให้สอดคล้องกับลักษณะรูปแบบและคุณสมบัติของวัสดุแต่ละชนิด ตามความคิดสร้างสรรค์และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมา เช่น เมื่อต้องการสร้างโต๊ะ เราจะต้องวางแผนขั้นตอนต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจากการเลือกวัสดุที่เหมาะสมในการทำโต๊ะนั้นว่าจะใช้วัสดุอะไรที่เหมาะสมในการยึดต่อระหว่างจุดต่าง ๆ นั้นควรใช้วัสดุและวิธีการเชื่อมต่อบนไหน รวมถึงรูปแบบการประยุกต์ใช้โต๊ะและการให้สีสันทันให้กับโต๊ะเพื่อให้สวยงาม เป็นต้น

การออกแบบ หมายถึง หมายถึงกระบวนการปรับปรุงแบบผลงานหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมและมีความแปลกใหม่ขึ้น เช่น เมื่อโต๊ะที่เราใช้มานานเริ่มแสดงความเบื่อ

หน่วยในรูปทรงหรือสี เราจึงทำการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบใหม่ที่สวยงามกว่าเดิม โดยไม่สูญเสียความเหมาะสมและความสะดวกสบายในการใช้งาน เป็นต้น

นิยามของการออกแบบ

คำว่า "การออกแบบ" ตามที่พบในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 ไม่ได้ถูกนิยามความหมายโดยอ้างอิงตามความหมายของภาษาอังกฤษ แต่มีการนิยามความหมายทางเทคนิคของคำว่า "Design" ให้มุ่งเน้นถึงกระบวนการและผลลัพธ์ของการออกแบบที่จะใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของสิ่งต่าง ๆ ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ โดยใช้องค์ประกอบพื้นฐานต่าง ๆ ตามข้อจำกัดที่กำหนดอยู่ ดังนั้น "Design" (นาม) อาจถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการและผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบวัตถุ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในสถานการณ์ที่มีอยู่ โดยใช้ชุดองค์ประกอบพื้นฐานที่ตอบสนองความต้องการภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนดอยู่

Design (กริยา) ออกแบบ: สร้างการออกแบบ (ตามความหมายข้างต้น) ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ผู้ออกแบบดำเนินการอยู่

นิยามอีกประเภทสำหรับคำว่า Design คือ การสร้างแผน (roadmap) หรือแนวทางเชิงยุทธวิธี (strategic approach) เพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุความคาดหวังที่มีลักษณะเฉพาะได้ โดยมีการระบุข้อกำหนด (specifications) แผน (plans) ตัวแปรเสริม (parameters) ต้นทุน (costs) กิจกรรม (activities) และกระบวนการ (processes) รวมถึงสิ่งที่ต้องทำและวิธีการภายใต้กรอบและข้อจำกัดทางกฎหมาย การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย และเศรษฐกิจ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น (Tim Brown, 2008)

ดังนั้นความหมายของ "การออกแบบ" คือการสร้างแผน (plan) หรือ รูปแบบ (convention) เพื่อนำไปสู่การสร้างวัตถุ (object) ระบบ (system) หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ชี้วัดได้

ไม่เฉพาะเจาะจงเพียงการสร้างแผน (plan) หรือรูปแบบ (convention) เพื่อนำไปสู่การสร้างวัตถุ (object) ระบบ (system) หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ชี้วัดได้ (measurable human interaction) เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดผลงานหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณค่าและความแปลกใหม่ขึ้น เช่น การออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบกราฟิก หรือการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ เป็นต้น นอกจากนี้ การออกแบบไม่ได้มีนัยยะที่แตกต่างกันไปในแต่ละสาขาเท่านั้น แต่ยังมีการนำมาใช้ในบริบทและสาขาอื่น ๆ ด้วย เช่น การกำหนดนโยบายของรัฐ การศึกษาสาธารณสุข หรือการพัฒนาสังคม แนวคิดที่เน้นการ

ออกแบบโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ได้รับการพัฒนาและนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางในวงการธุรกิจทุกขนาดไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ การกำหนดนโยบายของรัฐ หรือ การศึกษาสาธารณสุข ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และผลิตภัณฑ์ที่มีการวัดได้ เพื่อให้ได้ผล การใช้งานที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

กระบวนการของการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process)

1) เข้าใจปัญหา (Empathize)

การทำความเข้าใจกับปัญหาให้ถ่องแท้และเข้าใจผู้ใช้หรือกลุ่มเป้าหมายเป็นขั้นตอนสำคัญในการแก้ไขปัญหอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ขั้นตอนแรกคือการศึกษาและเข้าใจปัญหาที่เกี่ยวข้องในทุกมุมมอง โดยการใช้คำถามเพื่อเข้าใจดีของปัญหา สร้างสมมติฐาน เพื่อกระตุ้นความคิดและความสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาให้ถ่วงถ้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนและเหมาะสมที่สุด การทำความเข้าใจลึกซึ้งในปัญหาที่ถูกต้องจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหที่ตรงจุดประสงค์และได้ผลลัพธ์ที่ยอดเยี่ยม2) กำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define)

เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการแก้ไขปัญห โดยเริ่มต้นจากการระบุและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างชัดเจน จากนั้นนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อคัดกรองปัญหาที่สำคัญและเป็นปัญหาที่แท้จริง และกำหนดหรือบ่งชี้ปัญหาอย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหต่อไป นอกจากนี้ยังควรมีแกนยึดที่เน้นการแก้ไขปัญหอย่างมีทิศทางเพื่อให้การแก้ไขปัญหเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

3) ระดมความคิด (Ideate)

เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการแก้ไขปัญห โดยการระดมความคิดเราจะนำเสนอและสร้างแนวความคิดต่าง ๆ และวิธีการแก้ไขปัญหในรูปแบบที่ไม่มีข้อจำกัด ควรระดมความคิดจากมุมมองและวิธีการที่หลากหลายที่สุดเพื่อเพิ่มความหลากหลายและความสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็พื้นฐานข้อมูลในการประเมินและสรุปผลเพื่อหาความคิดที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

4) สร้างต้นแบบที่เลือก (Prototype)

การสร้างต้นแบบเพื่อทดสอบจริงก่อนที่จะนำไปผลิตจริง สำหรับในด้านอื่น ๆ ขั้นนี้ก็คือการลงมือปฏิบัติหรือทดลองทำจริงตามแนวทางที่ได้เลือกแล้ว ตลอดจนสร้างต้นแบบของปฏิบัติการที่เราต้องการจะนำไปใช้จริง

5) ทดสอบ (Test)

การทดลองนำต้นแบบหรือข้อสรุปมาปฏิบัติจริงเพื่อทดสอบประสิทธิภาพเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงการแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินงานอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สภาพแวดล้อมของการคิดเชิงออกแบบ

การออกแบบสถานที่ทำงานที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ตามที่ David Kelly ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Make Space: How to Set the Stage for Creative Collaboration โดยระบุถึงความสำคัญของพื้นที่ในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และกระบวนการคิดเชิงออกแบบว่า เป็นเพียงหนึ่งในแนวคิดเท่านั้น หากต้องการสร้างพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงออกแบบให้เต็มประสิทธิภาพ การออกแบบสถานที่ทำงานให้สอดคล้องกับลักษณะงานเป็นสิ่งสำคัญมาก กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่ต้องดึงพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์ออกมาจากสมาชิกในทีมให้ได้มากที่สุด และต้องทำงานร่วมกันเป็นทีมโดยที่สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกันและสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระได้ นอกจากนี้ กระบวนการคิดเชิงออกแบบยังเน้นการปฏิบัติการณ์ การลงมือทำ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ดังนั้น สถานที่และสภาพแวดล้อมของการทำงานในกระบวนการคิดเชิงออกแบบจะต้องเป็นปัจจัยสนับสนุนการทำงานในลักษณะเช่นนี้ โดยประกอบไปด้วย 3 พื้นที่ดังต่อไปนี้

1. **พื้นที่ในการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)** เป็นการสร้างสภาวะที่กระตุ้นและส่งเสริมให้คนในทีมได้รับแรงบันดาลใจ ในพื้นที่นี้เราสามารถสร้างนวัตกรรมโดยการเข้าใจปัญหา และค้นพบโอกาสที่มีอยู่ผ่านการสังเกตและการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่สร้างความเข้าใจลึกซึ้งในผู้ใช้งานเพื่อให้ได้รับแรงบันดาลใจอย่างมากขึ้น

2. **พื้นที่สำหรับการระดมความคิด (Ideation)** เป็นพื้นที่ที่สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดไอเดียที่เป็นนวัตกรรมหรือไอเดียที่นำมาสู่ความก้าวหน้า การระดมความคิดนั้นเกิดจากการร่วมกันของทีมงานที่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย พื้นที่นี้ต้องเป็นสภาพแวดล้อมที่ผู้คนในทีมสามารถแลกเปลี่ยนความคิดและสื่อสารกันได้อย่างเสรี

3. **พื้นที่ในการลงมือทำ (Implementation)** เป็นพื้นที่ที่สร้างและใช้งานนวัตกรรมผ่านการใช้งานและแบ่งปันทรัพยากรและโอกาสต่าง ๆ เพื่อสร้างกระบวนการผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ที่ตอบโจทย์ปัญหาปัจจุบันของผู้ใช้งานอย่างตรง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเชิงออกแบบ อธิบายแนวทางและกระบวนการในการสร้างสรรค์ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเด็กด้อยโอกาส และไม่เกิดปัญหาจากลักษณะของกิจกรรมจิตอาสาโดยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

การวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan & Brannick

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหา พัฒนากิจกรรม โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Improving by changing) โดยบุคคลที่เผชิญกับปัญหานั้นอยู่เอง เป็นรูปแบบของการทำความเข้าใจในการปรับปรุงสถานการณ์เฉพาะที่พบว่ามีปัญหา กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยสภาพการณ์ของปัญหาที่ต้องแก้ไข รวมทั้งการระบุนกรอบแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานสำหรับใช้รองรับการปฏิบัติงาน จากนั้นวางแผนการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหาหรือโครงการพัฒนาที่กำหนดไว้ โดยอาศัยข้อมูลจากผลการวินิจฉัยในขั้นตอนแรกและความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน จากนั้นดำเนินการตามแผนที่ละขั้นตอนสุดท้ายประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งในสภาพแวดล้อมที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของการวินิจฉัยและการปฏิบัติตามแผนสารสนเทศที่ได้มาจากการประเมินผลในขั้นตอนนี้ นำไปสู่การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในวงจรรอบต่อไป มีการแบ่งประเภทของการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้เป็น 3 ประเภท (Holter; & Schwartz. 1993) ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ยึดเทคนิค (Technical action research) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีประสบการณ์สูงหรือมีคุณสมบัติที่ถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยเชิงปฏิบัติ การดำเนินงานที่มุ่งไปที่ผลการวิจัยอย่างตรงไปตรงมาทำให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพผลและประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ที่ดำเนินงานวิจัยเองเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบเชิงกันเอง ความสำคัญอยู่ที่การตรวจสอบความถูกต้องและการทำให้ทฤษฎีเป็นละเอียดมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการพิจารณาจากทฤษฎีนำไปสู่เนื้อหาเฉพาะของการปฏิบัติงาน กล่าวคือ การนำทฤษฎีมาปฏิบัติตามแบบนั่นเอง

ประเภทที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติการ (Practical action research) เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติงานและมีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดปัญหาและใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง การกำหนดปัญหาเกิดขึ้นหลังจากการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้เกี่ยวข้อง และความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและผู้วิจัย ประเภทที่สองของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจาก

ประสบการณ์การปฏิบัติการแสดงถึงการปรับปรุงการปฏิบัติงานโดยใช้ปัญญาและความรู้ของผู้ร่วมปฏิบัติเป็นสำคัญ การปฏิบัติไปในแนวทางการแก้ไขตามสถานการณ์เป้าหมายสำคัญคือ เข้าใจการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญห เฉพาะในแง่ของสถานการณ์

ประเภทที่ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานอย่างอิสระโดยที่ทุกคนมีความสามารถจิตสำนึก วิจารณ์ญาณส่วนตนในตัวเอง ซึ่งเป็นการทำให้เกิดความใกล้ชิดเคียงกันมากขึ้นระหว่างปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับทฤษฎีที่ใช้อธิบายและแก้ไข ปัญหา การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีเป้าหมายที่เกินกว่าการวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถกำหนดงานและตั้งเป้าหมายของปัญญาออกมาได้โดยใช้ความสามารถความรู้และความคิดที่มีอยู่ในตัวผู้ปฏิบัติงานเอง

วิธีการแบบนี้เน้นการผ่านกระบวนการพัฒนาและวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเข้าใจร่วมกันและเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติการ การกระทำดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบดังนี้: ทฤษฎีที่เป็นกรอบแนวคิดหรือแนวทางที่ใช้ในการวิจัย การทำความเข้าใจความกระจ่างแจ่มแจ้งในทฤษฎีเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่มีความชัดเจนและลงมือทำเพื่อประเมินผลและพัฒนาต่อไปได้ หมายความว่า การวิจัยในกระบวนการนี้จะเน้นการวิพากษ์วิจารณ์และการลงมือทำเป็นส่วนสำคัญ

สำคัญในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ คือ กระบวนการที่เราใช้ในการทำความเข้าใจและนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ และการทดสอบในรูปแบบการสะท้อนผ่านกระบวนการสะท้อน (Process of reflection) กับกลุ่มคนที่ เป็นเฉพาะกลุ่มหนึ่ง ผ่านกระบวนการนี้เราจะสามารถเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและกระจ่างได้มากขึ้น

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การจัดทำแผนการปฏิบัติที่มาจากกระบวนการที่เราได้ทำความเข้าใจและกระจ่างให้ชัดเจนในทฤษฎี จากนั้นเราต้องนำไปสู่การประยุกต์ในการลงมือปฏิบัติ การลงมือปฏิบัตินี้จะช่วยให้เราสามารถตัดสินใจและปฏิบัติอย่างอิสระจากข้อจำกัดทั้งหมดที่อาจเกิดจากสิ่งแวดล้อม

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้ง 3 ประเภท ไม่ใช่อยู่ที่วิธีการวิจัย แต่เป็นเครื่องมือของข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) และมุมมองทัศนคติการมองโลกของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของความหลากหลายในการนำวิธีการวิจัยไปใช้ความแตกต่างที่เด่นชัดตามที่ได้ตั้งข้อสังเกต

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาและเลือกทำการวิจัยตามกลุ่มที่เหมาะสมกับแนวคิดและวิธีการที่เกี่ยวข้องด้วยการบูรณาการร่วมกัน โดยผู้วิจัยเชื่อว่าพื้นที่วิจัยแต่ละแห่งมี

ความแตกต่างกันตามวัฒนธรรมและช่วงเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เราต้องสืบค้นและเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในบุคคลที่เกิดจากการร่วมมือและการปฏิบัติซ้ำที่เริ่มต้นจากระดับเล็กแล้วจึงขยายไปสู่ระดับใหญ่

ในกลุ่มแนวคิดนี้ ผู้วิจัยพบว่า Susman model เป็นแบบจำลองที่มีขั้นตอนการปฏิบัติที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาองค์การ (Organizational development) ซึ่งประกอบด้วย การวินิจฉัยปัญหา การจัดทำแผนปฏิบัติการ การลงมือปฏิบัติ การประเมิน และสรุปผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าแนวคิด Coghlan & Brannick (2014) ซึ่งใกล้เคียงกับ Susman model โดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทั้งบุคคล ทีมงาน และองค์กร สามารถนำมาบูรณาการเข้ากันได้กับบริบทของการวิจัยนี้

ดังนั้น ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Coghlan & Brannick (2001, p. 19) มาบูรณาการและปรับปรุงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน เพื่อให้การวิจัยมีความเป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. การวินิจฉัย (diagnosing) การวินิจฉัยสภาวะการณ์ของปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข เข้าใจบริบทและสถานการณ์ รวมทั้งการระบุนกรอบแนวคิดทฤษฎี และหลักการพื้นฐานสำหรับใช้รองรับการปฏิบัติงาน โดยหัวข้อที่ต้องวินิจฉัยมี 4 ส่วน คือ

1) ด้านบริบท การประเมินเพื่อเข้าใจบริบทหรือสถานการณ์ขององค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้เห็นทิศทางการให้ความสำคัญ แนวทางที่ต้องพัฒนาหรือแก้ไข เพื่อให้เข้าใจบริบทในสภาพแวดล้อมของภาคส่วนนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2) ด้านการปฏิบัติ เพื่อประเมินว่าจะมีวิธีการใดที่จะทำให้ถึงจุดมุ่งหมายจะต้องทำอย่างไรบ้าง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะส่งผลอย่างไร สอดคล้องกับความต้องการหรือบริบทของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ หรือไม่ แผนการเป็นอย่างไร ต้องใช้เวลาเท่าใด ใครที่จะมีส่วนในการเกี่ยวข้องบ้าง

3) ด้านการวิจัย เป็นการประเมินว่าในการใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดองค์ความรู้ สมรรถนะ ทักษะ รูปแบบ หรือแนวทางใดในการค้นหาองค์ความรู้ใหม่ และจะมีวิธีการควบคุมคุณภาพอย่างไร

4) ด้านกระบวนการภายใน เป็นการประเมินว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการจะสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง เพื่อให้เข้าใจปัญหา สถานการณ์หรือประเด็นที่เกิดขึ้น และจะมีการดำเนินการวิจัยอย่างไรให้มีจริยธรรม

โดยหัวข้อที่ต้องวินิจฉัย 4 ส่วนดังกล่าวนี้ จะช่วยให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทราบถึงประเด็นปัญหา หรือส่วนของการบริหารจัดการที่ต้องการพัฒนา หรือโอกาสในการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือการปฏิบัติของบุคคลในเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการจะพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องเข้าใจประเด็นที่กำลังเป็นปัญหาในการทำจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในด้านผลกระทบที่เสียหายต่อผู้ด้อยโอกาส การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่ให้ความสำคัญแค่เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อท้ายที่สุดให้เกิดกระบวนการได้มาซึ่งรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาส การวินิจฉัย 4 ส่วนดังกล่าวจึงเป็นตัวเสริมสร้างเพื่อให้เกิดสมรรถนะในการเข้าใจและออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสได้ดี

2. การวางแผนปฏิบัติการ (planning) คือ แผนการที่วางไว้ในอนาคตโดยสามารถยืดหยุ่นได้ เพียงพอที่จะสามารถปรับเข้ากับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมที่เลือกเข้ามากำหนดในแผนต้องได้รับการคัดเลือกว่าดีกว่ากิจกรรมอื่น ส่งผลต่อการแก้ปัญหาในระดับหนึ่ง ผู้ร่วมวิจัยจะต้องให้ความร่วมมือในการอภิปราย เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง

2.1 การวางแผน (Planning action) เกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือในการร่วมกันเตรียมการ ออกแบบ แผนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) กำหนดประเด็นปัญหา จัดลำดับความสำคัญในประเด็นที่ต้องการเปลี่ยนแปลง
- 2) มองเห็นภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลง
- 3) ร่วมกันประเมินบริบทหรือสถานการณ์ของปัญหาร่วมกันกับผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดในอนาคต เพื่อกำหนดสิ่งที่จะต้องทำร่วมกันเพื่อสร้างกระบวนการในการผลักดันให้พบวิธีการดำเนินให้เกิดการพัฒนา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจรายละเอียดในส่วนของการงานอย่างชัดเจน

3. การลงมือปฏิบัติการ (taking action) การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้อย่างมีเหตุผล โดยสามารถปรับได้ตามสถานการณ์และบุคคล

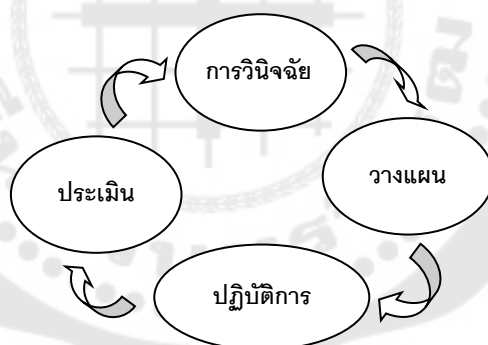
4. การประเมินผลการปฏิบัติการ (evaluation action) การสะท้อนผล (Reflect) การสะท้อนทำให้คิดถึงการทำตามที่ได้บันทึกไว้จากการสังเกตและการเก็บข้อมูลอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งตามที่นิยมกันแบ่งได้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการปฏิบัติแต่ละครั้งที่มีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยควรวิเคราะห์ข้อมูลให้เสร็จสิ้นก่อนการปฏิบัติครั้งต่อไป เพราะผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็น นำไปใช้เพื่อการวางแผนและปรับแก้ ในครั้งต่อไป

แบบที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลหลังจากรวบรวมข้อมูลทุกอย่างเมื่อสิ้นสุด ผู้วิจัยประมวลข้อมูลทั้งหมด และวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล การเลือกปฏิบัติแบบที่ 2 นี้ถ้ามีการเก็บข้อมูลอยู่หลายครั้ง แสดงว่ามีข้อมูลมากมายที่ต้องวิเคราะห์ ไม่ได้เน้นเพื่อนำผลการวิเคราะห์เขียนรายงานเท่านั้น แต่สามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป

ภาพประกอบ 2 วงรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหา พัฒนา กิจกรรมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Improving by changing) ทั้งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ปฏิบัติการในองค์การและการสังเคราะห์องค์ความรู้จากวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ ดังนั้นหากนำแนวคิดนี้มาใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส จะสามารถทำให้เกิดรูปแบบและแนวทางในการปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะที่สำคัญในการ ออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสตามความมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้างานวิจัยในเรื่องจิตอาสา 5 ปีย้อนหลัง สามารถจัดหมวดหมู่ของประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการทำจิตอาสาได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

สำหรับงานวิจัยกลุ่มที่ 1 เป็น การวิจัยเชิงสำรวจ เกี่ยวกับจิตอาสาของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ผลการวิจัย พบว่า ในแต่ละกลุ่มบุคคลจะมีระดับจิตอาสาที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น งานวิจัยของ จิราพรรณ เรื่องพุทธ (2556) ได้ศึกษาการวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมการมีจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป้าหมายของงานวิจัยมีหลายด้านหลายมิติ ได้แก่ การศึกษาและเปรียบเทียบระดับจิตอาสาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในแง่ของเพศ สังกัดโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นนักเรียน นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ลักษณะและนำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตอาสาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เน้นการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ และระยะที่ 2 เน้นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ตัวอย่างของประเด็นที่ใช้ในงานวิจัยคือนักเรียนมัธยมศึกษาปลายในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 540 คน ผลการวิจัยพบว่า ระดับจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อจำแนกตามด้านต่าง ๆ พบว่า ระดับจิตอาสาด้านการช่วยเหลือผู้อื่น และการเสียสละต่อสังคมอยู่ในระดับสูง ในขณะที่ระดับจิตอาสาด้านการมุ่งมั่นพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกตามสังกัดโรงเรียนและขนาดโรงเรียน พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า นักเรียนหญิงมีระดับจิตอาสาที่สูงกว่านักเรียนชาย ในด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่ระดับจิตอาสาด้านการเสียสละต่อสังคมและการมุ่งมั่นพัฒนาไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีระดับจิตอาสาสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่ระดับจิตอาสาด้านการเสียสละและการมุ่งมั่นพัฒนาไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ เมื่อจำแนกตามกิจกรรมส่งเสริมการมีจิตอาสาของนักเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ กิจกรรมด้านการพัฒนาเยาวชนและส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการสาธารณสุขและพัฒนาคุณภาพชีวิต และด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม พบว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดน้อยที่สุด คือ กิจกรรมด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม โดยนักเรียนมีการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุด และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมน้อยที่สุด ในแนวทางการส่งเสริมจิตอาสาให้นักเรียน ควรเสริมสร้างความหลากหลายในกิจกรรมที่นักเรียนเข้าร่วมภายในและภายนอกโรงเรียนตามความสนใจ และสร้างโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการนำเสนอ ออกแบบ และวางแผนการจัดกิจกรรมสถานศึกษาเพื่อ

สำรวจความต้องการและความสนใจของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาและจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน

สำหรับงานวิจัยกลุ่มที่ 2 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาในเชิงสหสัมพันธ์ กับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกันกับการมีจิตอาสา เช่น รัตวัลย์ ศิริเลี้ยง (2558) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสถานการณ์ทางสังคม จิตลักษณะกับพฤติกรรมอาสาสมัคร เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสถานการณ์ทางสังคม จิตลักษณะกับพฤติกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรืองานวิจัยของ ธิดาชนก วงศ์พิทักษ์ และชญัญญาลี ศัตร์ภูพาย (2556) ได้ศึกษาปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ศึกษาระดับของพฤติกรรมจิตอาสาของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมจิตอาสาของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางจิตที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจิตอาสาของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง แรงจูงใจอาสา และปัจจัยทางสังคม เช่น การมีตัวแบบด้านจิตอาสาและการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจิตอาสาของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งานวิจัยกลุ่มที่ 3 เป็นงานวิจัยพัฒนาให้มีจิตอาสา โดยจะมีทั้งลักษณะงานวิจัยที่เป็นเชิงทดลองที่มีการสร้างและพัฒนาโปรแกรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของคนให้มีจิตอาสา เช่น สุชาดา พันธุ์รัตน์ (2558) ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต หลังการทดลองค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตสูงกว่ากลุ่มควบคุม

งานวิจัยของ พรรษา เอกพรประสิทธิ์ (2559) ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้จิตอาสา คือ หลักการเรียนรู้ผ่านฐานต่าง ๆ ประกอบไปด้วย ความคิด จิตใจ การลงมือกระทำช่วยเหลือ และความสุขใจ ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีของกลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ยของจิตอาสาก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน และปัจจัยและเงื่อนไขการนำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ ปัจจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัย คณาจารย์ และบุคลากร มีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาความู้ เจตคติ และความสามารถด้านจิตอาสา การรณรงค์ให้ความรู้และข่าวสาร มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา ซึ่งการวิจัย

ไม่ได้คำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสา ดังนั้นก่อนการลงปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา จึงควรมีการเตรียมความพร้อมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสา จากงานวิจัยทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า ประเด็นส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาจิตอาสาในฐานะที่เป็นตัวแปรตาม องค์ความรู้ที่ศึกษาเรื่องจิตอาสายังเป็นการศึกษาลักษณะที่มุ่งศึกษาและพัฒนาให้บุคคลมีจิตอาสา แต่ยังไม่พบหรือไม่ครอบคลุมในมิติของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ที่จะลงไปปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้รับบริการจิตอาสาในด้านเสียหาย

งานวิจัยอีกกลุ่มที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษาค้นคว้า เป็นกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในการที่จะทำงานจิตอาสาเพื่อสังคม เช่น งานวิจัยของ สุภาวดี สุขมาก (2559) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย การให้ความรู้ และการฝึกทักษะให้มีความเหมาะสมกับการบริการด้านสาธารณสุขให้เหมาะสมกับพื้นที่ของผู้บริโภค โดยฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดสมรรถนะในการเป็นอาสาสมัคร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ขาดการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในการดำเนินงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค จึงควรมีการพัฒนาศักยภาพแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งด้านความรู้ และทักษะในการตรวจสอบเบื้องต้นในอาหารเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาสมรรถนะสมรรถนะ (Competency) จึงมีความสำคัญต่อการทำกิจกรรมจิตอาสาที่มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์ทั้งต่อผู้รับและผู้ให้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การจัดกิจกรรมจิตอาสาในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ยังพบช่องว่างจากการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหายหลายส่วน ไม่ได้เกิดประโยชน์ทั้งผู้ให้และผู้รับโดยแท้จริง ผู้ทำกิจกรรมจิตอาสา ขาดความรู้ความเข้าใจในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสาและสถานที่ทำจิตอาสา จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมก่อนการทำกิจกรรมจิตอาสา ยังไม่มีงานวิจัยที่พัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้รับบริการจิตอาสา เช่น การศึกษาปัจจัยในการทำจิตอาสา ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการทำจิตอาสา ปัจจัยจิตสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมจิตอาสา เจตคติที่มีต่อพฤติกรรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้เฉพาะเชิงปริมาณซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นตัวเลขยืนยันความถูกต้องของข้อค้นพบ ผลการวิเคราะห์อาจบอกได้ว่าอะไรมากกว่ากัน อะไรต่างจากอะไร อะไรสัมพันธ์หรือไม่

สัมพันธ์กันอย่างไร สะท้อนภาพรวมของสิ่งที่ศึกษาตามกรอบของการวิจัยที่ตัวแปรกำหนดล่วงหน้าชัดเจน แต่ข้อมูลดังกล่าวจะไม่ให้สารสนเทศในเชิงการอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่ยึดติดกรอบของตัวแปรที่ศึกษาล่วงหน้า และการศึกษางานวิจัยจิตอาสาที่ผ่านมา พบว่าการพัฒนาโปรแกรมจิตอาสา ได้มุ่งเน้นที่รูปแบบของกิจกรรม และการทำกิจกรรมจิตอาสาของผู้ให้ อย่างเดียว ไม่ได้คำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสา ว่าตอบใจต่อความต้องการ หรือความรู้สึกของผู้รับบริการจิตอาสาที่มีความรู้สึกอย่างไร

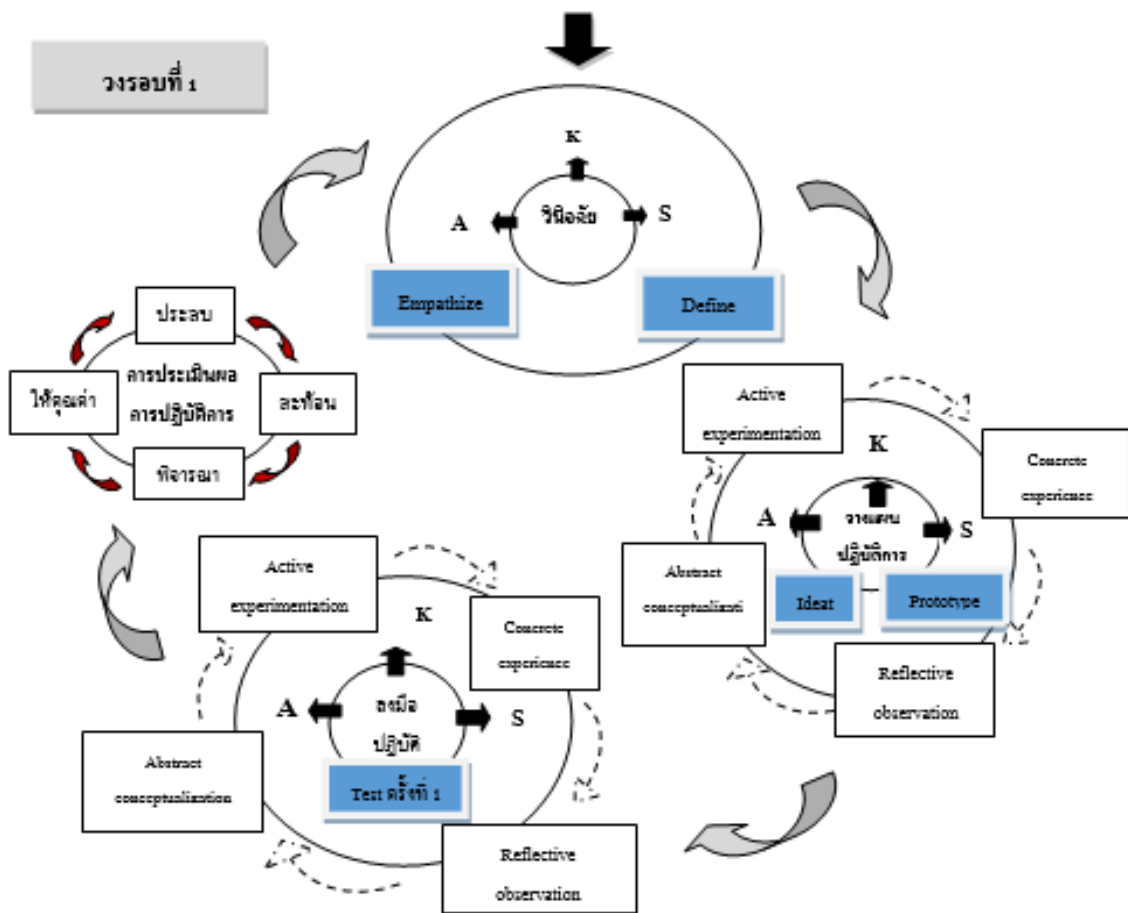
การศึกษานี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมมือในการแก้ปัญหา เสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ร่วมกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) เพื่อพัฒนาสมรรถนะในตัวผู้ร่วมวิจัยให้สามารถออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสได้อย่างเหมาะสม และใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) ซึ่งเป็นวิธีการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมมือในการแก้ปัญหา และจัดในสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยนอกจากจะมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ยังเป็นการเสริมสร้างกระบวนการคิดเชิงออกแบบอย่างสร้างสรรค์ในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยก่อนเข้าสู่ช่วงปฏิบัติการ

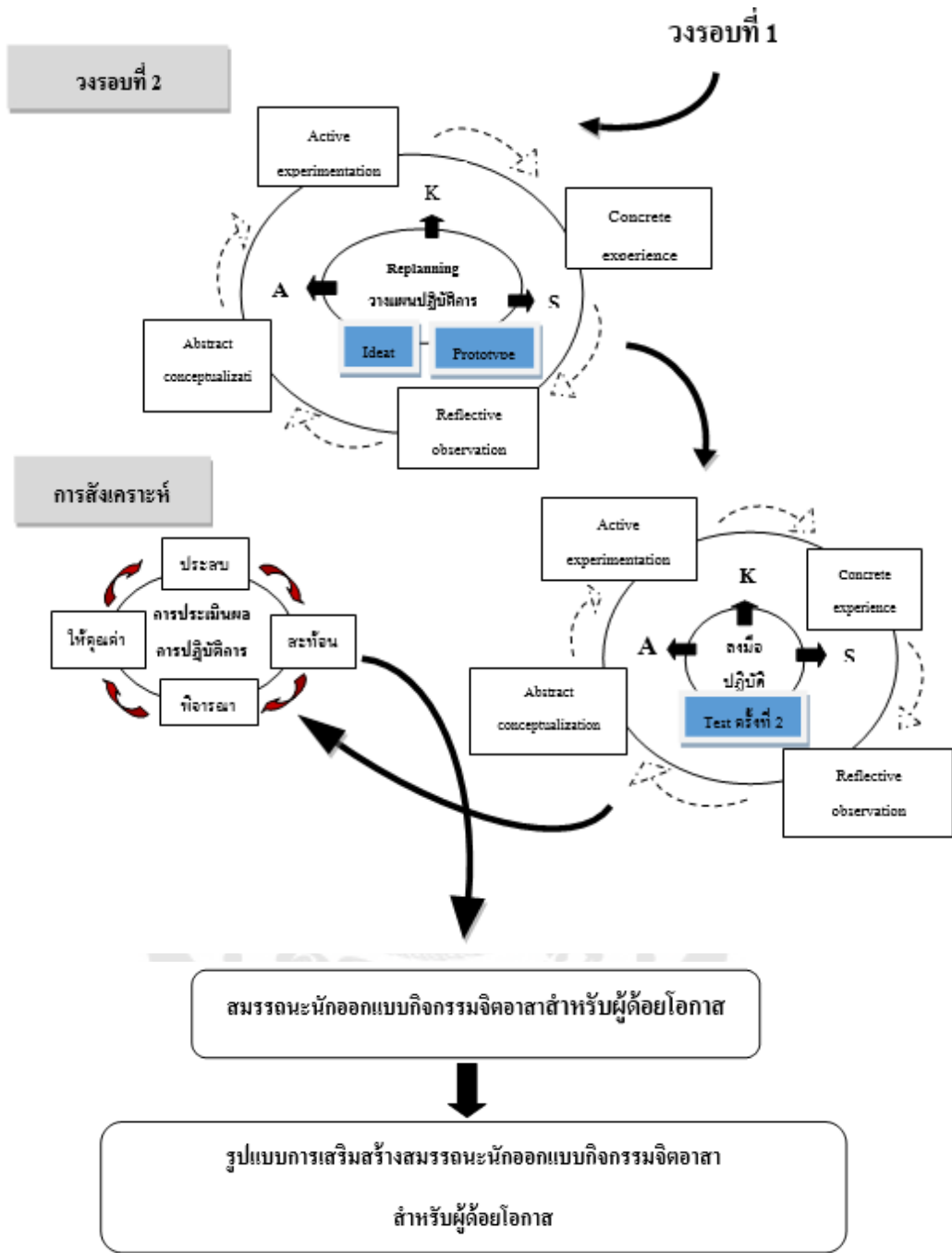
*ช่องว่างลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

*ช่องว่างของการสร้างองค์ความรู้ของแนวปฏิบัติ สมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

ระยะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Main-Step: action research cycle)

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 3 (ต่อ)

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ในระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาช่วยให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการการจัดกิจกรรม ผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางไม่ได้แก่ผู้รับบริการจิตอาสาเพื่อไม่ให้เกิดบาดแผลทางใจ ดำเนินการโดยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในสถานรับบริการจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่วิจัย
2. ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
7. จรรยาบรรณในการวิจัย

พื้นที่วิจัย

มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งโดยครูสุรียา สมใจและภรรยา ที่มาในการก่อตั้งนี้เองด้วย ครูยาและภรรยามีความกังวลถึงสวัสดิภาพของเด็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด บางคนไม่มีพ่อแม่ บางคนมีสมาชิกครอบครัวที่เสพยาเสพติดและอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการเติบโตของเด็ก ๆ ครูยาและภรรยาจึงตัดสินใจที่จะรับเด็ก ๆ เข้ามาดูแลเสมือนสมาชิกในครอบครัว ปัจจุบันมีเด็กที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จำนวน 43 คน อายุตั้งแต่ 6 เดือนถึง 23 ปี มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล รายได้ส่วนใหญ่ในการดูแลเด็ก ๆ ได้จากการบริจาคจากบุคคลภายนอก ได้รับบริจาคทั้งทุนทรัพย์และที่ดินจากประชาชนให้ใช้ในการดำเนินการ นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือที่ละเล็กละน้อยในการสร้างอาคารต่าง ๆ เพื่อใช้ทำกิจกรรม

ให้กับเด็กด้อยโอกาสในการพัฒนาร่างกายและจิตใจ และใช้เป็นที่อยู่อาศัยให้กับเด็กด้อยโอกาส ด้วยการดูแลเด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส มีการจัดตารางสอนหนังสือให้ความรู้โดยขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและบุคคลภายนอกในการให้ความอนุเคราะห์สอนหนังสือเด็ก และมีกิจกรรมจิตอาสาจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาบริจาคสิ่งของ ทำกิจกรรมสันทนาการ เลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก ๆ ในทุก ๆ วัน

จากรูปแบบการดูแลเด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่วิจัยดังกล่าวด้วยเหตุผลว่า มีรูปแบบการดูแลเด็กด้อยโอกาส ที่เข้าถึงได้ง่าย ไม่ต้องดำเนินการซับซ้อนในการเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ทำให้ได้รับข้อมูลจากลักษณะกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ได้ในข้อมูลที่เป็นจริง รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และเด็กด้อยโอกาสที่มูลนิธิฯ พบว่า ในมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสมีความต้องการให้ผู้ที่มาทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส มีความเข้าใจในผลกระทบและปัญหาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังนั้น ผู้ที่จะมาทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ต้องมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยจึงสนใจพื้นที่วิจัยนี้ในการรวบรวมข้อมูลและฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการแบบอิงจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ ผู้วิจัยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องในการมีประสบการณ์การทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาสและมีความสามารถในการให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครบถ้วน และละเอียดลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังพิจารณาจากระยะเวลาในการดำเนินงานในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสมากกว่า 2 ปี

1. **ผู้ให้ข้อมูล** เกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสา ผู้ให้ข้อมูลการวิจัยปฏิบัติการในวงรอบที่ 1 ประกอบด้วย

1.1 เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเด็กด้อยโอกาสที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือดูแลเด็กด้อยโอกาสมีระยะเวลาการดำเนินงานไม่ต่ำกว่า 2 ปี

1.2 เด็กด้อยโอกาสที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ที่อยู่ในมูลนิธิเด็กด้อยโอกาสไม่ต่ำกว่า 1 ปี

1.3 นักศึกษาคณะกรรมการชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ที่มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส 1 ปีขึ้นไป

2. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ นักศึกษาชมรมจิตอาสา ของมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น นักศึกษาชมรมจิตอาสา ที่มีหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมจิตอาสา จำนวน 8 คน มีบทบาทในการเรียนรู้กระบวนการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา วางแผน และสะท้อนคิดจากการปฏิบัติในขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส ในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติและการประเมินผลการปฏิบัติ รวมทั้งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะในระหว่างการออกแบบกิจกรรม การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น และมีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสมรรถนะของบุคคล กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) โดยการปฏิบัติก่อนเริ่มวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ (Pre-step: context and purpose) เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจช่องว่างลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่องว่างของการสร้างองค์ความรู้ของแนวปฏิบัติสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ในระยะสั้นและระยะยาวแก่เด็กด้อยโอกาส และเข้าใจช่องว่างของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ แบ่งออกเป็น 2 วงรอบ ดังนี้

วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นขั้นตอนการพิจารณาและให้ข้อสรุปโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางจิตวิทยา ขั้นตอนกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ที่ทำให้เกิดสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ให้เป็นลายลักษณ์อักษร และผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นส่วนหนึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการสะท้อนกลับไปยังผู้ร่วมวิจัย

ปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยได้นัดหมายบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ กลุ่มที่สองเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Peer debriefing) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยให้ได้ ข้อสรุปรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น ในวงรอบการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย และทำที่สุดผู้วิจัยจัดทำรายงานรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาของการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การวินิจฉัย (diagnosing) เป็นการวินิจฉัยสภาพการณ์ของปัญหาการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับผลกระทบจากสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสที่จำเป็นต้องแก้ไข รวมทั้งการระบุนกรอบแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหากิจกรรมจิตอาสา ให้สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาโดยไม่มีผลกระทบต่อผู้รับบริการจิตอาสา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยมีวิธีการดังนี้

1.1 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คือ เจ้าหน้าที่ของสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส เกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้เด็กด้อยโอกาสทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสา โดยการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (เครื่องมือที่ 1)

1.2 ผู้วิจัยสังเกตกระบวนการทำงานในการจัดกิจกรรมจิตอาสาของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการในสถานการณ์จริง ทั้งในระหว่างการเตรียมการ และระหว่างการจัดกิจกรรม โดยการสังเกตนี้เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล (เครื่องมือที่ 2)

2. การวางแผนปฏิบัติการ (planning) เป็นการร่วมกันวางแผนกำหนดประเด็นที่เป็นปัญหา และต้องการแก้ไขร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เกิดประโยชน์แก่เด็กด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์ โดยมีวิธีการดังนี้

2.1 ผู้วิจัยเชิญประชุมกลุ่ม โดยเริ่มจากอธิบายขั้นตอนการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ จากนั้นให้ผู้ร่วมประชุมร่วมกันเขียนและอภิปรายร่วมกันในการหาแนวทางการจัด

กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและให้เกิดประโยชน์สูงสุด ร่วมกันกำหนดแผนปฏิบัติการในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยใช้การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation-Control: A-I-C) เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ (เครื่องมือที่ 3) ดังนี้

A1: วิเคราะห์ภาพอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสาผลกระทบ และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

A2: ความคาดหวังของภาพในอนาคต

I1: การคิดเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามภาพพึงประสงค์

I2: การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

C1: การแบ่งความรับผิดชอบ

C2: การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ

2.2 ผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ทำความเข้าใจรายละเอียดในการเข้าร่วมวิจัยปฏิบัติการ มีการนัดหมายวันเวลา และหัวข้อประเด็นในการสนทนา เพื่อเป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นกับผู้ร่วมสนทนา ดังนั้นผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนาดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย (เครื่องมือที่ 4)

2.3 ผู้วิจัยสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ทั้งในการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และการสนทนาดังกล่าว โดยการสังเกตนี้เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล (เครื่องมือที่ 5)

3. การลงมือปฏิบัติการ (taking action) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ดำเนินการตามแผนงานและกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ และสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์สะท้อนคิด ผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างการดำเนินการปฏิบัติงานตามแผน โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

3.2 ผู้วิจัยใช้การทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review: AR) โดยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดตามแนวทางการทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review:

AR) โดยประเด็นสะท้อนคิดประกอบด้วยการสะท้อนคิดขณะการปฏิบัติ (Reflection-in-action) และการสะท้อนคิดหลังการปฏิบัติ (Reflection-on-action) (Coghlan & Brannick, 2014) ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้ประเด็นทางการทบทวนหลังการปฏิบัติรายบุคคลเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ (เครื่องมือที่ 6)

3.3 ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group reflection) เกี่ยวกับความคิดและความรู้สึกขณะร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นการเชื่อมโยงว่าประสบการณ์ที่ได้รับนั้น มีประโยชน์อย่างไร นำไปใช้ในอนาคตอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ประเด็นการสะท้อนคิดแบบกลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย (เครื่องมือที่ 7)

3.4 ผู้วิจัยสังเกตการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และการสะท้อนคิดของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ โดยการสังเกตนี้เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (เครื่องมือที่ 8)

4. การประเมินผลการปฏิบัติการ (evaluation action) การประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อตรวจสอบดูความถูกต้องและความเหมาะสมของการวินิจฉัยและการปฏิบัติการตามแผน สารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลในขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การดำเนินงานและออกแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการในวงจรรอบต่อไป ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัย ซึ่งมีวิธีการดังนี้

4.1 ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดด้วยตนเอง (Self-Reflection) เกี่ยวกับความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการตั้งแต่ขั้นแรก เพื่อวิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนถึงความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่านำไปสู่ประสบการณ์ใดบ้าง รวมทั้งเชื่อมโยงว่าประสบการณ์ที่ได้รับมีประโยชน์อย่างไร และสามารถนำไปปรับใช้ในอนาคตได้อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ประเด็นการสะท้อนคิดด้วยตนเองเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย (เครื่องมือที่ 9)

4.2 ผู้วิจัยสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ เริ่มจากการให้ข้อมูลเบื้องต้นคือการนัดหมายวัด เวลา สถานที่ และหัวข้อที่จะร่วมกันสนทนา ทำความรู้จัก และเมื่อเริ่มสนทนาแล้วได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นที่ต้องการแล้ว ควรกล่าวขอบคุณผู้ร่วมสนทนาที่เสียสละเวลาเข้ามา ร่วม โดยผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย (เครื่องมือที่ 10)

4.3 ผู้วิจัยสังเกตการณ์สะท้อนคิดด้วยตนเองและการมีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ โดยการสังเกตนี้เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และใช้แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล (เครื่องมือที่ 11)

ทั้งนี้การพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาสนี้ดำเนินการ 2 รอบวิจัย เพื่อให้รูปแบบการเสริมสร้างที่พัฒนาขึ้นมีความชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการ รวมทั้งทำให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเกิดการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะ ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยเกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และสะท้อนคิดหรือได้รับข้อมูลป้อนกลับจากการปฏิบัติตามหลักการเรียนรู้จากประสบการณ์

วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อค้นพบที่ปรากฏในส่วนการปฏิบัติเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอนตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) ดังนี้

1. **การได้ประสบด้วยตนเอง (Experiencing)** เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล และปัญหาที่ได้พบในการทำกิจกรรมจิตอาสา ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจ หรือเกิดผลเสียต่อผลกระทบด้านอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้อาศัยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ บันทึกภาคสนาม ภาพถ่าย การพูดคุยสนทนากลุ่ม โดยในขั้นการได้ประสบด้วยตนเองนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. **การทำความเข้าใจ (Understanding)** เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยพิจารณาปัญหาผลกระทบ ความสัมพันธ์ของปัญหาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนแรกให้เข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม โดยผู้วิจัยจะตั้งข้อสังเกตและพิจารณาดำเนินเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หากข้อมูลไม่เพียงพอผู้วิจัยจะสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ทั้งนี้ในขั้นตอนการสะท้อนคิดหรือทำความเข้าใจ ผู้วิจัยใช้แบบฟอร์มการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. **การพิจารณาความ (Ideate)** เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยพิสูจน์ความเข้าใจเชิงเหตุผลของตนกับแนวคิดทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ ด้วยการทดสอบ การเปรียบเทียบ การจัดลำดับ หรือใช้วิจารณ์ญาณส่วนบุคคล โดยมีกรอบการวิจัยเป็นฐาน

4. **การแสดงข้อเท็จจริง (Taking action)** เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยตัดสินใจให้คุณค่า และแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือดำเนินการตามวงจรการวิจัยแต่ละขั้นต่อไป

5. การสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นขั้นตอนสรุปองค์ความรู้และวิธีการปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสให้เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย กลยุทธ์ช่วงก่อนดำเนินการ กลยุทธ์ระหว่างดำเนินการ และกลยุทธ์ช่วงหลังดำเนินการ

ตาราง 3 การบูรณาการกระบวนการวิจัย Action Research กับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัย

การปฏิบัติก่อนเริ่มวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ (Pre-step: context and purpose)					
ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	แนวคิดเชิงออกแบบ	ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์	ผลลัพธ์
ก่อนเริ่มวงรอบวิจัยปฏิบัติการ	เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจของว่างลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่ส่งผลกระทบต่อวงการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และช่องว่างของการสร้างความรู้ของแนวปฏิบัติสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ในระยะต้นและระยะยาว	ผู้วิจัย			เข้าใจลักษณะกิจกรรมที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์เป้าหมายของการจัดกิจกรรม และผลลัพธ์ของกิจกรรมที่สร้างผลกระทบต่อผู้ด้อยโอกาส
	แก้ไขจุดด้อยโอกาส และเข้าใจช่องว่างของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาสมรรถนะนักศึกษามรรคจิตอาสา เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส				ออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

ตาราง 3 (ต่อ)

วงรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ 1 และ 2 (Main-Step: action research cycle)					
ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วม	แนวคิดเชิง	เครื่องมือ	ผลลัพธ์
		ในการวิจัย	ออกแบบ	เรียนรู้จาก	
		ประสบการณ์			
1. การวินิจฉัย (diagnosing)	เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดขึ้น และสมรรถนะด้านการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส	ผู้วิจัย			
			- เข้าใจปัญหา (Empathize)	- การวิเคราะห์เอกสารผลการดำเนินงาน กิจกรรมจิตอาสา	เพื่อให้ได้ข้อค้นพบในกระบวนการที่จะไปพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
			- กำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define)	- การสนทนากลุ่ม	ผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
				- การสังเกต	โดยไม่มีผลกระทบทบต่อเด็ก
				แบบมีส่วนร่วม	ด้วยโอกาส

ตาราง 3 (ต่อ)

วงรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ 1 และ 2 (Main-Step: action research cycle)						
ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	แนวคิดเชิงออกแบบ	ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์	ผลลัพธ์	
2. การวางแผนปฏิบัติการ (planning)	ร่วมกันวางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการเสริมสร้างสมรรถนะ 3 ด้าน 1) ด้านความรู้ (Knowledge) K 2) ทักษะ (Skill) S 3) คุณลักษณะ (Attributes) A	ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย	- ระดมความคิด (Ideate) - สร้างต้นแบบที่เล็ก (Prototype)	1) ปฏิบัติเพื่อตั้งสมประสมการณ์ 2) สะท้อนคิด 3) สร้างความคิดรวบยอด 4) ทดลองหรือประยุกต์ใช้ความรู้	- การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (Appreciate-Influence Control: A-I-C) - การสนทนากลุ่ม - การสังเกตแบบมีส่วนร่วม	เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาสมรรถนะ นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เกิดประโยชน์ แก่เด็กด้วยโอกาส ในสถานสงเคราะห์
3) การลงมือปฏิบัติการ (taking action)	ดำเนินการตามแผนงานและภารกิจที่ได้รับไว้ และสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ สะท้อนคิด ผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นร่วมกัน ระหว่างการดำเนินการปฏิบัติงานตามแผน	ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย	- ทดสอบ (Test)			

ตาราง 3 (ต่อ)

วงรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ 1 และ 2 (Main-Step: action research cycle)						
ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วม ในการวิจัย	แนวคิดเชิง ออกแบบ	ทฤษฎีการ เรียนรู้จาก ประสบการณ์	เครื่องมือ	ผลลัพธ์
				<ol style="list-style-type: none"> 1) ปฏิบัติเพื่อตั้ง สมมติฐานการค้น 2) สะท้อนคิด 3) สร้างความคิด รวบยอด 4) ทดลองหรือ ประยุกต์ใช้ความรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนทนากลุ่ม - การสังเกตแบบ มีส่วนร่วม - การทบทวนหลัง การปฏิบัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินการเพื่อ พัฒนาสมรรถนะ KSA ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันสะท้อนผลจาก กิจกรรมว่าผลลัพธ์เป็น อย่างไร นำไปสู่ผลลัพธ์ การเปลี่ยนแปลง
					<ul style="list-style-type: none"> - การสะท้อนคิด แบบกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดทิศทางรวมการ ดำเนินการในวงรอบถัดไป

ตาราง 3 (ต่อ)

วงรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ 1 และ 2 (Main-Step: action research cycle)				
ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	แนวคิดเชิงทฤษฎีการเรียนรู้ที่เรียนรู้จากประสบการณ์	เครื่องมือผลลัพธ์
4. การประเมินผล การปฏิบัติการ (evaluation action)	สะท้อนผลของผู้ร่วมวิจัยหลังการปฏิบัติการ เสริมสร้างสมรรถนะ KSA การประเมินผลใน ขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การดำเนินงานและออกแบบ วิจัยเชิงปฏิบัติการในรอบต่อไป	ผู้วิจัย		
การปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความรู้จากวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ (Knowing and learning in action research)				
ขั้นการส่งเสริม	ส่งเสริมที่ผลจากกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการเสริมสร้าง สมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส	ผู้วิจัย		<ul style="list-style-type: none"> - การสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยประเด็นที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ว่า 1) เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ และ 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนสมรรถนะของนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสซึ่งอาศัยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. **การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย (Documentary analysis)** เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในหัวข้อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนสมรรถนะของการออกแบบกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส

2. **การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)** ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตและบันทึกสิ่งที่สังเกตในรูปแบบข้อความ ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว ภายใต้ประเด็นการสังเกต 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยใช้การสังเกตในขั้นตอนการวิเคราะห์และระบุประเด็น (Constructing) ขั้นตอนการวางแผน (Planning action) และการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีในการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยใช้การสังเกตในขั้นตอนการได้ประสบด้วยตนเอง (Experiencing)

3. **การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)** เป็นการสัมภาษณ์เพื่อทราบข้อมูลจากการกำหนดประเด็นคำถามทั้งปลายเปิด เพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview) ซึ่งในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนการสัมภาษณ์สภาพปัญหา ลักษณะกิจกรรมการทำจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ในขั้นตอนการวินิจฉัย (diagnosing) เป็นการวินิจฉัยสภาวะการณ์ของปัญหาการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับผลกระทบจากสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสที่จำเป็นต้องแก้ไข รวมทั้งการระบุกรอบแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา กิจกรรมจิตอาสา ให้สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาโดยไม่มีผลกระทบต่อผู้รับบริการจิตอาสา ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ในขั้นตอนการได้ประสบด้วยตนเอง (Experiencing)

4. การสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเพื่ออภิปรายอย่างมีจุดมุ่งหมาย ในขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ (planning) เป็นการร่วมกันวางแผนกำหนดประเด็นที่เป็นปัญหา และต้องการแก้ไขร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เกิดประโยชน์แก่เด็กด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์ และขั้นการประเมินผลการปฏิบัติการ (evaluation action) การประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อตรวจสอบดูความถูกต้องและความเหมาะสมของการวินิจฉัยและการปฏิบัติการตามแผน สารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลในขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การดำเนินงานและออกแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการในวงจรรอบต่อไปด้วย 2 เทคนิค คือ การสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม และการสังเกต

แนวคำถามหรือประเด็น ในการสนทนากลุ่มเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจำเป็นต้องกำหนดแนวคำถามที่มีความเหมาะสมที่สุดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือคำตอบที่ผู้วิจัยต้องการ โดยแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ควรประกอบด้วยคำถามใน 3 ลักษณะ คือ คำถามนำและคำถามหลักซึ่งเป็นคำถามที่มุ่งตอบคำถามการวิจัย และคำถามเพื่อสรุป คำถามทั้ง 3 ลักษณะมีรายละเอียด ดังนี้

คำถามนำ เป็นคำถามที่จะนำผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเข้าสู่ประเด็นการสนทนา เป็นคำถามเปิดกว้าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมสนทนารู้สึกสบาย ๆ ในช่วงเริ่มต้นสนทนาโดยส่วนใหญ่จะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยที่ต้องการคำตอบโดยตรง

คำถามหลัก เป็นคำถามที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัยอาจประกอบด้วยคำถามหลัก (main questions) และคำถามรอง (sub questions) ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เป็นรายละเอียดที่ต้องการขยายคำถามหลักเพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น รวมทั้งคำถามที่จะใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้ขยายความหรือบอกเล่าบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เปิดเผยง่าย ๆ เป็นการ “ล้วงคำตอบ” เรียกว่าเป็นคำถามแบบตะล่อมกล่อมเกลตา (probe questions)

คำถามเพื่อการสรุป เป็นคำถามที่ผู้วิจัยใช้เพื่อตรวจสอบว่า มีประเด็นที่ผู้ร่วมสนทนากลุ่มอาจยังไม่มีโอกาสได้กล่าวถึง หรืออยากเติมเต็มข้อมูลเพิ่มเติมที่มีความสำคัญในการสนทนากลุ่ม

5. การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (Appreciate-Influence-Control: A-I-C) เป็นการประชุมกลุ่มร่วมกันระหว่างผู้ร่วมดำเนินการวิจัย เพื่อรับทราบข้อมูล แสดงความคิดเห็น และช่วยออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาจากการเสริมสร้างสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ร่วมกัน เพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรม แผนการปฏิบัติโครงการ

6. **การสะท้อนคิด (Reflection)** ในขั้นตอนนี้คือการทบทวนหลังการลงมือปฏิบัติ (taking action) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ดำเนินการตามแผนงานและกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ และสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ สะท้อนคิด ผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นร่วมกัน ระหว่างการดำเนินการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อร่วมกันพูดคุยถึงสิ่งที่ร่วมกันปฏิบัติไปแล้ว ผู้วิจัยใช้การสะท้อนคิดแบบกลุ่มและแบบรายบุคคล เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้พิจารณาถึงการพัฒนาสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาด้วยกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนี้ มีการนำประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสะท้อนคิด การประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่ม การสนทนากลุ่ม และการสังเกต มาถอดความเพื่อจัดระเบียบข้อมูลตามความหมายที่ปรากฏและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย การค้นหาแบบแผนที่นำไปสู่การทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมนั้น ๆ รวมทั้งการตีความเพื่อสรุปให้เห็นข้อค้นพบหรือคำตอบของใจทวิวิจัย โดยการนำข้อมูล (data) มาอ่านเอาเรื่อง จับประเด็น จับใจความสำคัญ เพื่อให้ได้เนื้อหา (ความหมาย) จัดกลุ่มความหมายแล้วแยกแยะผสมผสานเพื่อให้เกิดเป็นแนวความคิด (concepts) แล้วนำแนวความคิดเหล่านั้นมาแยกแยะผสมผสานและประกอบกันเพื่อสร้างแบบแผนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ (relationship) ให้เห็นรูปภาพที่สมบูรณ์ และทำการตีความเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สามารถใช้อธิบายหรือตอบคำถามการศึกษาวิจัย เก็บข้อมูลและวิเคราะห์เพิ่มเติม จนแสดงความสัมพันธ์และตอบคำถามวิจัยได้ชัดเจนจากนั้นนำมาสังเคราะห์ผลเชิงพรรณนาความ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผลลัพธ์จากการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เป็นระยะ ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง เพื่อนำไปสู่การตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน เพียงพอของข้อมูล และการปรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยมีแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ เบญจายอดดำเนิน แอ็ดติงก์ (2552) ดังต่อไปนี้

1. **การบันทึกข้อมูล (field notes)** เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ออกถอดเทปการสัมภาษณ์ โดยถอดข้อมูลอย่างละเอียดแบบคำต่อคำเพื่อหาความหมาย โดยคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึก บรรยากาศของการสนทนา และอวัจนภาษาการสื่อสาร จากนั้นทำการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิจัยและช่วงเวลาที่เกิดขึ้นรวบรวมข้อมูล

2. การให้รหัสข้อมูล (coding/indexing categories) ผู้วิจัยอ่านและศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายในการจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทำความเข้าใจ ค้นหา เชื่อมโยง และตีความข้อมูล เพื่อแตกข้อมูลออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความหมายเฉพาะ โดยผู้วิจัยได้เตรียมบัญชีรายการรหัสไว้ล่วงหน้าไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยรหัสสำหรับหัวเรื่องสำคัญ (Themes) และรหัสย่อยสำหรับข้อความที่มีความหมายสอดคล้องกับแต่ละหัวข้อ ทั้งนี้รหัสที่เตรียมไว้สามารถเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้ ตามข้อมูลที่ปรากฏ

2. การให้รหัสข้อมูล (coding/indexing categories) เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยใช้เพื่อจัดหมวดหมู่และจำแนกข้อมูลเพื่อให้สะดวกและรวดเร็วในการทำความเข้าใจ ค้นหา เชื่อมโยง และตีความข้อมูล โดยการให้รหัสช่วยแยกข้อมูลออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความหมายเฉพาะที่ต้องการ ซึ่งผู้วิจัยจะเตรียมรายการรหัสไว้ล่วงหน้าไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยการจัดรหัสหัวเรื่องสำคัญ (Themes) และรหัสย่อยสำหรับข้อความที่เกี่ยวข้องกับแต่ละหัวข้อ ซึ่งควรระบุให้ชัดเจนว่ารหัสที่ใช้ให้รายละเอียดสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้ตามความเหมาะสมกับข้อมูลที่ปรากฏ

3. การวิเคราะห์ ตีความ และให้ความหมายข้อมูล (analysis and interpretation) เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยดำเนินการจัดกลุ่มข้อมูลที่ถูกให้รหัสเรียบร้อยแล้ว (Categorization) ตามหัวเรื่องในการวิเคราะห์ (Themes) โดยเลือกจากรหัสที่สามารถเชื่อมโยงเอารหัสอื่น ๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งได้ เพื่อให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มสามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างมีความหมาย จากนั้นจึงดำเนินการหาข้อสรุป และตีความข้อสรุปที่ได้โดยใช้วิธีการแบบอุปนัย ที่สุดแล้วจึงดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็น (Conclusion, interpretation and verification) เมื่อสิ้นสุดจัดระเบียบข้อมูล การให้รหัสข้อมูลและการแสดงข้อมูล ผู้วิจัยควรทำการสรุปสาระสำคัญ และความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลระดับข้อสรุปทั่วไป ซึ่งประกอบไปด้วยข้อสรุปที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวมทั้งทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลทั้งการตรวจสอบภายในจากการเปรียบเทียบข้อมูลกับข้อสรุป และการตรวจสอบภายนอก โดยใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

1. การตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธี โดยเริ่มจากการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำมาบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด แต่หากพบว่าข้อมูลที่ได้อาจมาจากต่างวิธีการ ต่างแหล่งข้อมูลมีความแตกต่างหรือไม่สอดคล้องกัน จะทำการตรวจสอบและใช้เทคนิควิธีการอื่น หรือเพิ่มแหล่งข้อมูลอื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันมากที่สุด

2. การตรวจสอบความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ของเครื่องมือด้วยผู้เชี่ยวชาญ (Peer debriefing) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัย

จรรยาบรรณในการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

1. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา โดยอาศัยองค์ความรู้เรื่องสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ของบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา และนักศึกษาผู้ทำกิจกรรมชมรม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำจิตอาสา และมีกรอบคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสมรรถนะของบุคคล กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning)

2. ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยด้วยความระมัดระวังในเรื่องผลกระทบต่อผู้ร่วมวิจัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจตามหลักการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการหลักสูตร และผู้วิจัยได้ทำการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันยุทธศาสตร์และการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขที่ SWUEC-G-050/2564X ด้วยความเคารพความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัยของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้

3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานโดยตรงกับเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสในจังหวัดขอนแก่น และขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการผ่านทางหนังสือขออนุญาตและจัดเตรียมแบบฟอร์มยินยอมให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Informed consent form) และให้คำชี้แจงกระบวนการวิจัยให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทราบด้วยตัวผู้วิจัยเอง โดยแสดงรายละเอียดต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เหตุผลในการดำเนินการวิจัย ระยะเวลาที่ผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วม ประโยชน์และความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการวิจัย และสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัย

4. ผู้วิจัยได้สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมโดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจในขั้นตอนการวางแผนและการตรวจสอบผลการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีการให้ข้อมูลและแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินการวิจัยเป็นระยะ รวมทั้งมอบเกียรติบัตรและของที่ระลึกให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยภายหลังการเข้าร่วม ซึ่งช่วยสร้างทัศนคติที่ดีในการวิจัยเชิงปฏิบัติและให้ผู้มีส่วนร่วมรับประโยชน์จากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย

5. ผู้วิจัยได้สอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัยตลอดกระบวนการ และขออนุญาตบันทึกภาพและเสียงทุกครั้งก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยรักษาความลับของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยเฉพาะข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดความอับอายหรือมีผลกระทบทางจิตใจ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ขอความยินยอมจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อใช้ภาพบุคคลระหว่างการเข้าร่วมการวิจัยในการนำเสนอข้อมูล รวมทั้งได้นำเสนอข้อมูลตามความเป็นจริง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยผลการวิจัยตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. บริบทของพื้นที่ในการวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
2. ผลการศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบของการจัดกิจกรรมกับเด็กด้อยโอกาส ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส
3. ผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ
4. ผลการสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

1. บริบทของพื้นที่ในการวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

1.1 ชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

ชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 เดิมมีชื่อชมรมว่า ชมรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชนSPUKK ต่อมาในปี พ.ศ.2560 ทางมหาวิทยาลัยได้ทำการเปลี่ยนชื่อชมรมเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนานักศึกษา 5 ด้าน จึงเปลี่ยนชื่อชมรมเป็น ชมรมจิตอาสา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาได้ทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตอาสา มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งการแบ่งปัน เป็นสังคมที่มีน้ำใจให้แก่กัน วัตถุประสงค์แรกเริ่มในการก่อตั้งชมรมจิตอาสา เนื่องด้วยทางมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งด้านวิชาการ และเป็นคนดีในสังคม เนื่องด้วยนักศึกษาคือเยาวชนสำคัญของชาติ ที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต แต่ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบัน เป็นสังคมของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ มากมายทำให้นักศึกษาให้ความสนใจกับเทคโนโลยีต่าง ๆ เหล่านั้น อาทิ เกม หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ส่งผลให้การมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลน้อยลงมากขึ้น นักศึกษามีความเป็นปัจเจกชน ยึดความสนใจของตนเองเป็นหลัก ขาดจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะต่อส่วนรวม

จากปัญหาดังกล่าว ที่อาจจะส่งผลเสียต่อการใช้ชีวิตในสังคมของนักศึกษาต่อไปในอนาคต ทางชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น ได้ตระหนักในความสำคัญที่นอกจากนักศึกษาจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการแล้ว ต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ จึงได้จัดโครงการกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชน เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าร่วมชมรมในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการไปช่วยเหลือผู้อื่นที่ยากไร้ และต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้นักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้และตระหนักในควมมีจิตอาสา ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้การทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ในชมรมเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน รวมทั้งได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน การวางแผนงานร่วมกันในการไปช่วยเหลือผู้อื่นด้วย (ชมรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชน, 2562)

ชมรมจิตอาสา ได้ดำเนินการจัดทำค่ายอาสาพัฒนาชุมชน ช่วยเหลือโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารมาเป็นเวลา 6 ปี โดยค่ายที่ 1 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนบ้านหินสอ จังหวัดเลย ค่ายที่ 2 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนบ้านห้วยหินเก็ง จังหวัดขอนแก่น ค่ายที่ 3 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนบ้านทรัพย์ป่าภูพานคำปลาหลายวิทยา จังหวัดขอนแก่น ค่ายที่ 4 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนบ้านแม่เหว่ยทะเล จังหวัดตาก ค่ายที่ 5 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนบ้านหนองบ่อ จังหวัดหนองคาย ค่ายที่ 6 ได้ไปช่วยเหลือโรงเรียนศศช.ห้วยแห้ง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ โดยกิจกรรมที่ไปทำ คือ ไปสร้างห้องสมุด รวมทั้งไปปลูกจิตสำนึกควมมีจิตอาสาให้กับนักเรียนในโรงเรียน และเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้อง และทางชมรมจิตอาสาได้มีโครงการจิตอาสาอื่น ๆ นอกเหนือจากการออกค่ายอาสา อาทิ กิจกรรมจิตอาสาที่โรงพยาบาล กิจกรรมจิตอาสาที่สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า กิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้พิการ เป็นต้น

1.2 มูลนิธิช่วยเหลือเด็ก บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น

มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานให้ความช่วยเหลือดูแลเด็ก ๆ ด้อยโอกาส ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยครูสุริยา สมใจ เด็ก ๆ ที่มาอยู่ในความดูแลของบ้านลูกรักส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่ครอบครัวมีปัญหา เด็กหลายคนถูกทิ้ง หรือครอบครัวแตกแยกแล้วถูกนำมาฝากเลี้ยงไว้ มูลนิธิช่วยเหลือเด็กบ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่นมีเด็กอยู่ในความดูแลทั้งหมด ตั้งแต่แรกเกิด ปัจจุบันมีเด็กในความดูแล จำนวน 43 คน ทางมูลนิธิช่วยเหลือเด็ก บ้านลูกรัก จะดูแลเด็ก ๆ เหมือนครอบครัว และให้เด็ก ๆ ได้ช่วยเหลือดูกันระหว่างพี่และน้อง ๆ เพื่อให้เด็ก ๆ มีความรับผิดชอบ และมีความรักมีความสามัคคีต่อกัน

ด้วยมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น เป็นองค์กรเอกชน ขึ้นตอนในการมาทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็ก ๆ ที่บ้านลูกรัก จึงไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อนในการมาของทำกิจกรรม

จิตอาสา หากตารางเวลาของเด็ก ๆ ไม่ชนกับการมาทำจิตอาสาของบุคคลอื่น ๆ ที่มาขอทำกิจกรรมจิตอาสา ก็สามารถติดต่อขอเข้ามาทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิได้

กิจกรรมในมูลนิธิฯ จะสอนให้เด็ก ๆ มีจริยธรรมโดยผ่านการนั่งสมาธิและคำสอนทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งสนับสนุนเด็ก ๆ ให้ได้ทำในสิ่งที่ตนเองสนใจ ครูผู้ดูแล ได้รับการสนับสนุนในการทำงานจากสมาชิกของมูลนิธิฯ คุณครูอาสาสมัคร อีกทั้งเด็ก ๆ รุ่นโตของมูลนิธิฯ สิ่งนี้ทำให้ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น เป็นเสมือนครอบครัวขนาดใหญ่ที่รวมผู้คนที่หลากหลายเอาไว้ด้วยกัน

กิจกรรมจิตอาสาที่บุคคลภายนอกติดต่อขอให้บริการจิตอาสาสำหรับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิบ้านลูกรัก ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเลี้ยงอาหาร บริจาคสิ่งของ ทำกิจกรรมสั้นทนทานการ สอนหนังสือ โดยจะมีทั้งนักศึกษาตามสถาบันต่าง ๆ ที่ต้องการเก็บชั่วโมงจิตอาสา และบุคคลทั่วไป ที่ต้องการบริจาคสิ่งของ หรือต้องการเลี้ยงอาหารเด็ก ๆ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น

1.3 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้มีส่วนร่วมในการการวิจัย 2 กลุ่ม ซึ่งแบ่งคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูล (Key informants) ช่วงศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส จำนวน 8 คน เป็นบุคลากรที่ทำงานในมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ที่มีหน้าที่ในการดูแลเด็กด้อยโอกาส มีอายุการทำงานเกิน 2 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน และเด็กด้อยโอกาส 3 คน ที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น และนักศึกษาชมรมจิตอาสา จำนวน 4 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดผลเสียหายต่อเด็กด้อยโอกาส และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาที่ต้องการให้จัดกิจกรรมจิตอาสา เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กด้อยโอกาส

3.2 ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (Participants) ช่วงพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยในวงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 และ 2 มีผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ จำนวน 8 คน คือ นักศึกษาชมรมจิตอาสา ของมหาวิทยาลัยศรีปทุมวิทยาเขตขอนแก่น ที่มีหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมจิตอาสา มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อย 1 ปี มีบทบาทในการเรียนรู้กระบวนการออกแบบกิจกรรม จิตอาสา วางแผน

และสะท้อนคิดจากการปฏิบัติในขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติและการประเมินผลการปฏิบัติ รวมทั้งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะ ในระหว่างการออกแบบกิจกรรม การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

ตาราง 4 ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ชื่อ	เพศ	อายุ	ประสบการณ์ การทำกิจกรรมจิตอาสา
1	ครูผู้ดูแลมูลนิธิ 1	ชาย	46	20 ปี
2	เด็กด้อยโอกาส 1	หญิง	17	10 ปี
3	เด็กด้อยโอกาส 2	หญิง	13	6 ปี
4	เด็กด้อยโอกาส 3	ชาย	8	2 ปี
5	นักศึกษาชมรมจิตอาสา 1	ชาย	20	2 ปี
6	นักศึกษาชมรมจิตอาสา 2	ชาย	21	2 ปี
7	นักศึกษาชมรมจิตอาสา 3	หญิง	19	2 ปี
8	นักศึกษาชมรมจิตอาสา 4	หญิง	20	2 ปี

ตาราง 5 ภูมิหลังผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ

ลำดับ	ชื่อ	เพศ	อายุ	การศึกษา	คณะ	ตำแหน่ง ในชมรม
1	สมาชิกชมรมจิตอาสา 1	หญิง	20	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตร์	คณะกรรมการ
2	สมาชิกชมรมจิตอาสา 2	หญิง	20	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตร์	คณะกรรมการ
3	สมาชิกชมรมจิตอาสา 3	หญิง	20	ปริญญาตรี	บริหารธุรกิจ	คณะกรรมการ
4	สมาชิกชมรมจิตอาสา 4	หญิง	20	ปริญญาตรี	บัญชี	คณะกรรมการ
5	สมาชิกชมรมจิตอาสา 5	หญิง	20	ปริญญาตรี	บริหารธุรกิจ	คณะกรรมการ
6	สมาชิกชมรมจิตอาสา 6	หญิง	23	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตร์	เลขานุการ
7	สมาชิกชมรมจิตอาสา 7	ชาย	20	ปริญญาตรี	โลจิสติกส์	รองประธานชมรม
8	สมาชิกชมรมจิตอาสา 8	ชาย	21	ปริญญาตรี	นิเทศศาสตร์	ประธานชมรม

2. ผลการศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบของการจัดกิจกรรมกับเด็กด้อยโอกาส ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบของการจัดกิจกรรมที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส มี 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ที่มาให้บริการจิตอาสาแก่เด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น

กิจกรรมจิตอาสาที่บุคคลภายนอกติดต่อขอให้บริการจิตอาสาแก่เด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จากการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล แบ่งลักษณะการจัดกิจกรรมได้เป็น 4 ลักษณะกิจกรรม ได้แก่ (1.1) กิจกรรมสันตนาการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส (1.2) กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน (1.3) กิจกรรมการบริจาคสิ่งของ (1.4) กิจกรรมสอนหนังสือ

1.1 กิจกรรมสันตนาการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส

ผู้ให้ข้อมูลอธิบายว่า กิจกรรมจิตอาสาที่บุคคลภายนอกเข้ามาให้บริการจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมในรูปแบบของกิจกรรมสันตนาการ ร้องเพลง เต้น เล่นเกม เพื่อสร้างความสนุกให้กับเด็ก ๆ

“...เขาก็พาน้องร้องเล่นตามเพลงที่กำลังฮิตที่เป็นกระแส มีพาน้องเล่นเกมเพื่อแลกของรางวัล”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

“...เดินไปอย่างถูกเผามีทุกอย่าง รถตุ๊กตุ๊กก็มี จำได้หมดแล้ว พี่เขาก็มาทำเหมือนกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

1.2 กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน

มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น เด็ก ๆ และครูผู้ดูแลจะรับประทานมังสวิรัต ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เนื่องด้วยทางมูลนิธิให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพ และช่วยลดค่าใช้จ่ายค่าอาหาร ผู้ที่จะไปทำจิตอาสาเพื่อเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก หากได้ติดต่อทางมูลนิธิ ไว้ล่วงหน้าก็จะทราบข้อมูลว่าเด็ก ๆ รับประทานเนื้อสัตว์

“...มีหลายคนเข้ามาเลี้ยงข้าวเด็กก็ถามทำไมไม่ให้เด็กกินมัง สารอาหารจะครบไหม เราคิดถึงสุขภาพของเด็ก แต่ก่อนแม่หน่อยผู้ก่อตั้งที่นี่ เขาป่วยเป็นมะเร็งแล้วไม่กินเนื้อสัตว์แล้วดีขึ้น เด็ก ๆ เลยกินด้วย อีกอย่างเรามองว่าไม่สร้างบาปเพิ่ม กรรมไม่เกิดกับเด็ก ๆ ที่ต้องพลัดพลาต่อไป”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

“...อย่างการมาเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก มีมาจัดวันเกิดให้ลูกเขาด้วย ให้เด็กร้องเพลงวันเกิด ได้ของขวัญ บางครั้งก็มีอาหารที่ไม่เหมาะกับเด็กด้วย เขาก็ได้กินขนมเยอะเกินไปเราก็มองว่ามันไม่ดีกับสุขภาพเด็ก อย่างขนมกรอบ ๆ นี่ก็ไม่ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

1.3 กิจกรรมการบริจาคสิ่งของ

การมาบริจาคสิ่งของจากบุคคลภายนอกที่ต้องการมาทำจิตอาสากับเด็ก ด้อยโอกาส ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของที่ทางมูลนิธิฯ ต้องการ เช่น นมผง อาหาร น้ำดื่ม ผ้าอ้อม สำเร็จรูป หรือสิ่งของที่ทางผู้ทำจิตอาสาเตรียมมาเอง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นขนม ของเล่น

“...คนเอาของมาบริจาคเยอะ มาบ่อย บางครั้งเยอะเกินไปไปอย่างขนมก็ แจกให้ชุมชนใกล้ ๆ บ้าง”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

“...บางที่เขาก็เอาของที่เขายายมาบริจาค หนังสือก็มี นิตยสารก็มี เสื้อผ้า รองเท้า ที่เยอะก็จะเป็นตุ๊กตากับเสื้อผ้า”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

1.4 กิจกรรมสอนหนังสือ

เมื่อผู้มาทำจิตอาสา มาทำกิจกรรมกับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิฯ ก็จะมีกิจกรรม สอนหนังสือ เช่น สอนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ศิลปะ โดยสอนเด็ก ๆ รวมกัน ในช่วงปิดเทอมก็จะมี อาสาสมัครจากต่างประเทศมาพักที่มูลนิธิฯ เพื่อสอนภาษาอังกฤษและทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ๆ

“...ก็มีกิจกรรมที่มาสอนคณิต สอนภาษาอังกฤษเด็ก ๆ ส่วนใหญ่เด็ก ๆ เขาก็จะชอบวิชาศิลปะกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของผู้ที่มาให้บริการ จิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิฯช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น มีกิจกรรมที่แบ่ง ออกเป็น 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่มีผู้มาจัดกิจกรรมสันตนาการ สร้างความสุข และความสนุก ให้กับเด็ก ๆ ในมูลนิธิฯ กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน กิจกรรมบริจาคสิ่งของ และกิจกรรมการสอน หนังสือ โดยแต่ละกิจกรรมก็จะเป็นกิจกรรมที่ผู้มาทำจิตอาสาต้องการสร้างประโยชน์และช่วยเหลือ เด็กด้อยโอกาส จากการให้ข้อมูลลักษณะของการทำกิจกรรมจิตอาสา พบว่า กิจกรรมจิตอาสา สร้างผลกระทบบางประการให้กับเด็กด้อยโอกาส โดยผู้มาให้บริการจิตอาสาไม่ได้พิจารณา รูปแบบการทำกิจกรรมจิตอาสาก่อนการมาให้บริการจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส

2) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัย ศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

ลักษณะกิจกรรมการทำจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัย ศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เป็นกิจกรรมที่มีการวางแผนร่วมกันกับคณะกรรมการชมรมจิตอาสา เพื่อนำเสนอโครงการผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาชมรม นำเสนอของบประมาณต่อมหาวิทยาลัย เพื่อจัดกิจกรรมโครงการจิตอาสา จากการสัมภาษณ์ประธานชมรมจิตอาสา ถึงขั้นตอนของการทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส รวมถึงลักษณะของกิจกรรม มีขั้นตอนและลักษณะของกิจกรรม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 2.1 ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรมจิตอาสา 2.2 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา 2.3 ขั้นตอนการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมจิตอาสา

2.1 ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรมจิตอาสา

ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรมจิตอาสา เป็นขั้นตอนก่อนเริ่มโครงการทำกิจกรรมจิตอาสา โดยประธานชมรมและทีมคณะกรรมการ รวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาชมรม ร่วมกันวางแผนรูปแบบกิจกรรมที่จะไปทำกิจกรรมกับเด็กด้อยโอกาส หลังจากได้รูปแบบกิจกรรมที่จะไปจัดโครงการจิตอาสาแล้ว คณะกรรมการชมรมร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา ร่วมกันเขียนแผนโครงการจิตอาสาเพื่อเสนอขออนุมัติงบประมาณ เพื่อดำเนินการในการทำกิจกรรมจิตอาสาต่อไป

“...เราก็จะเอากิจกรรมที่เราเคยไปทำกับน้อง ๆ ที่อื่นนั่นแหละ ส่วนใหญ่ก็กิจกรรมสันทนาการ พาน้องเล่นเกม และทำอาหารกลางวันเลี้ยงน้อง กิจกรรมก็ช่วย ๆ กันคิด พอไปทำก็มีเปลี่ยนแปลงบ้าง ก็เขียนเสนอโครงการให้ได้งบประมาณก่อน ถ้าได้งบประมาณไปแล้วบางครั้งเราก็มีเปลี่ยนแปลงกิจกรรมบ้าง ตามที่พวกเราสะดวกตอนไปทำครับ”

ประธานชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมที่เราไปทำจิตอาสาที่น้องที่บ้านลูกรัก เราก็ไปเล่นกับน้องพาน้องวาดรูประบายสี ถ้าพาน้องอ่านหนังสือสอนหนังสือน้องไม่ชอบ แต่ถ้าพาเต้น ร้องเพลงเล่นเกม น้องก็จะสนุก”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ต่อนก่อนที่จะไปทำจิตอาสาที่บ้านลูกรัก ตอนแรกหนูก็เอาโครงการเก่าที่มีอยู่แล้วของรุ่นพี่ที่เคยทำมา เอามาปรับแก้ แล้วก็ส่งอาจารย์ให้อาจารย์เขาของบเลย กิจกรรมมันก็มีรูปแบบคล้ายกันค่ะ ก็พาน้องเล่น เลี้ยงข้าวอะไรแบบนี้”

2.2 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันที่ไปลงมือทำโครงการจิตอาสา ที่มีการแบ่งหน้าที่แต่ละฝ่ายงาน โดยมีฝ่ายสนับสนุนการ ฝ่ายครัว ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายวิชาการ เพื่อเตรียมอุปกรณ์ในแต่ละฝ่ายให้พร้อมในวันที่ไปจัดกิจกรรม

“...แต่ละฝ่ายก็เตรียมของไปของฝ่ายตัวเอง แต่ตอนทำก็ช่วย ๆ กันนะคะ ไม่ได้แบ่งตายตัวหรือห้ามไปทำฝ่ายอื่น เพื่อนที่ทำข้าวก็จะเหนื่อยหน่อยต้องตื่นเช้าไปตลาด เตรียมของเยอะเราก็ไปช่วย ๆ กัน”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ความที่กำหนดเวลาไว้แล้ว นัดกันเช้า แต่รุ่นน้องก็มาช้าบ้าง จากที่จะเริ่มกิจกรรม แปดโมงครึ่งก็ต้องเลื่อนออกไป บางกิจกรรมที่เตรียมไว้ก็ต้องลดเวลาลงหรือไม่ได้ทำ แต่ก็ยืดหยุ่นกันได้ แคน้องสนุกเราก็โอเคครับ”

รองประธานชมรมจิตอาสา

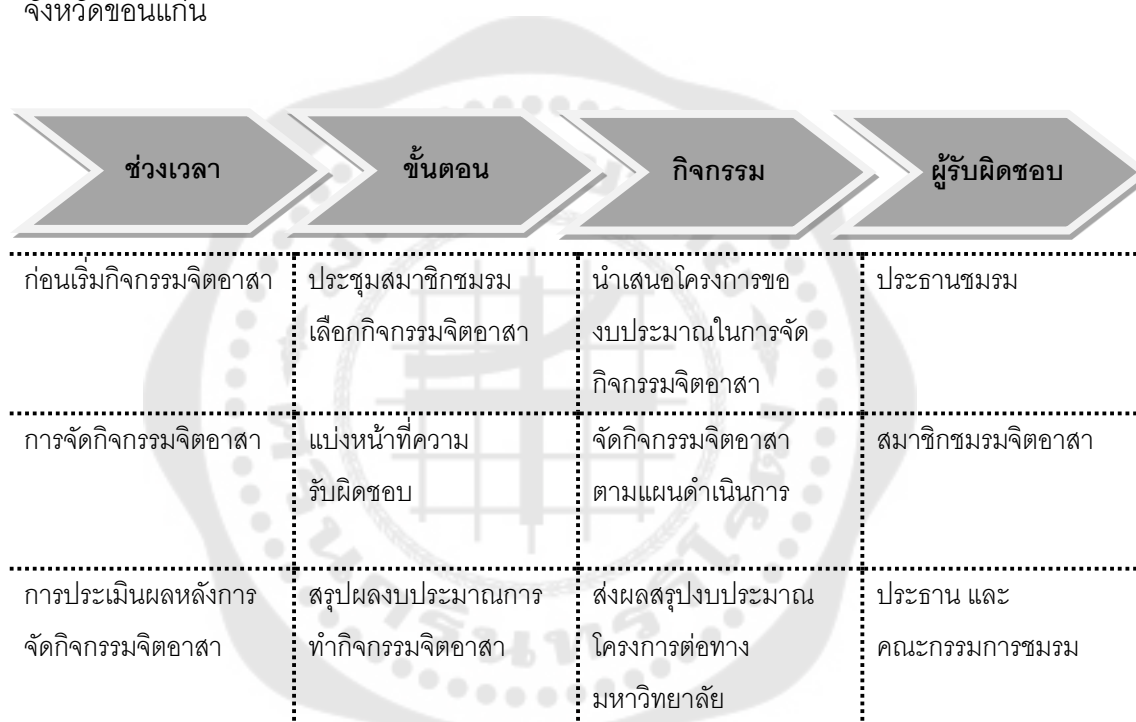
2.3 ขั้นตอนการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมจิตอาสา

ขั้นตอนการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมจิตอาสา เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลความสำเร็จของโครงการ กลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลสรุปผลและปิดบโครงการส่งต่อมหาวิทยาลัยในขั้นตอนสุดท้าย

“...ทำกิจกรรมเสร็จรุ่นพี่ก็ให้ทำแบบประเมิน ก็มีความสุขค่ะ ได้มาเล่นกับน้อง ๆ แต่เหนื่อยตื่นเช้า พอทำแล้วก็ภูมิใจค่ะ น้อง ๆ ก็บอกให้พวกเรามาอีก”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

จากลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัย ศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น พบว่า ลักษณะของการจัดเป็นกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์ เด็กด้อยโอกาส เป็นลักษณะกิจกรรมที่ยึดจากรูปแบบกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ ไม่ได้แตกต่างจากการทำกิจกรรมจิตอาสาในกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจิตอาสากลุ่มอื่น ภายหลังจากจัดกิจกรรมได้มีการประเมินผล แต่เป็นการประเมินผลในลักษณะผลสำเร็จของโครงการ โดยวัดผลจากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ และปิดจำนวนงบประมาณเพื่อนำเสนอต่อมหาวิทยาลัย ยังขาดส่วนของการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการจิตอาสา คือเด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา

จากที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่มีบุคคลภายนอกเข้ามา ทำจิตอาสาที่บ้านลูกรัก และลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา ให้กับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น ในมุมมองของผู้ให้ข้อมูล เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะในการเป็นฝ่ายให้บริการจิตอาสาโดยขาดการคำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสา ที่ต้องออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งมีคุณลักษณะแตกต่างจากกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ในการทำจิตอาสา ซึ่งผู้วิจัย สรุปเป็นตารางลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ที่แบ่งประเภทของ

ลักษณะกิจกรรมที่มีผู้มาให้บริการจิตอาสาที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส และลักษณะกิจกรรมที่นักศึกษาชมรมจิตอาสาจัดกิจกรรมให้กับเด็กด้อยโอกาส ดังนี้

3) ผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น

นอกจากการทำความเข้าใจลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของผู้ให้บริการจิตอาสาในรูปแบบกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม จนจบกระบวนการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ทั้งในสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส และกิจกรรมจิตอาสาที่จัดโดยนักศึกษาชมรมจิตอาสา นั้น ต้องคำนึงถึงผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส โดยผลกระทบที่เกิดในแต่ละประเภทของกิจกรรม มีดังนี้

3.1 กิจกรรมสันตนาการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส

กิจกรรมสันตนาการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส เป็นกิจกรรมที่มีผู้มาทำจิตอาสาให้บริการกับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น อยู่เป็นประจำ เป็นกิจกรรมที่ให้เด็ก ๆ นั่งรวมกลุ่ม ร้องเพลง เต้นร่วมกัน มีการเล่นเกมเพื่อชิงของรางวัล วัตถุประสงค์ของผู้ทำจิตอาสา เพื่อต้องการให้น้อง ๆ ที่มูลนิธิสนุก แต่เนื่องด้วยกิจกรรมที่มีความคล้ายกัน โดยแต่ละกลุ่มที่เข้าไปทำจิตอาสา ก็จะพาทำกิจกรรมสันตนาการ ที่เด็ก ๆ เคยทำมาจำนวนหลายครั้ง จึงส่งผลให้เกิดผลกระทบที่ทำให้เด็ก ๆ เบื่อ และมีการแสดงพฤติกรรมบางอย่างโดยไม่ได้ตั้งใจของผู้ที่ไปทำจิตอาสา สร้างความรู้สึกที่ไม่ดีให้กับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิ

1) กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้อยโอกาส

กิจกรรมจิตอาสาที่ไม่มีการวางแผนให้เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้อยโอกาส โดยบางเรื่องเป็นเรื่องที่เด็กไม่ควรได้รับรู้ เนื่องจากจะเกิดพฤติกรรมเลียนแบบได้โดยง่าย เช่น การนำเพลงที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม มาร้องให้น้อง ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้า บ้านลูกรัก ร้องและเต้นร่วมกัน เด็กอาจจะจำคำพูดหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

“...นักศึกษาเขาก็คิดกิจกรรมกันมา คล้าย ๆ กิจกรรมรับน้อง พาน้อง ร้องเพลง เต้น จับมือเป็นวงกลม มีเพลงทะเล่ลิ่ง ไม่ได้ประเมินเรื่องวัยของน้องมาก่อน ส่วนใหญ่ก็จะใช้ประสบการณ์ของตัวเอง”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...กิจกรรมเนี่ย อะไรที่มันพอดี เด็ก ๆ เขาก็จะต้องการ ก็เหมือนกับบ้านเราละครับ สมมติว่าเราอยู่เงียบเกินไปไม่มีแขกมาเลยก็เงียบไป แต่ถ้ามีแขกมีญาติพี่น้องมาก็เริ่มสนุก แต่ถ้ามากเกินไป อย่างก่อนโควิด ก็จะไม่ค่อยข้างมากเกินไป อย่างมหาวิทยาลัยนี่ก็จะมีวิชา แล้วก็จะมาในช่วงเดียวกัน อัด ๆ กัน เด็กที่มาทำก็พยายามที่จะทำให้สำเร็จ ก็จะพยายามรีบ ๆ ทำ ก็เข้าใจเขาอยู่ ที่นี้ห้องก็พอเน้นหนักการพูดแรกก็สนุก พอพูดที่สองมามันเป็นหนักการที่รูปแบบไม่ต่างกันมาก มันก็จะอ่านทางถูกแล้ว ไม่ตื่นเต้น เด็ก ๆ ก็รู้สึกขาดความเป็นส่วนตัวด้วย เด็กป. 1-3 ไม่เป็นไรจะสนุกอยู่ แต่พอเป็นเด็กมัธยมก็เริ่มจะเหนื่อย”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...ถ้าเป็นกลุ่มที่เขาเริ่มมีความคิดแล้ว มัธยมปลาย กำลังวัยรุ่น จะละเอียดเลย สังเกตการณ์แสดงสีหน้าของพี่ ๆ การวางตัว อะไรต่าง ๆ ก็จะดูละเอียด พี่คนนี้ทำไมใช้โทรศัพท์ได้ เวลามารวมก็ พี่ ๆ นั่งข้างบน นั่งข้างล่าง บางครั้งนักศึกษา เขาไม่รู้สึกรู้ว่า มันก็จะเป็นการแบ่งชั้นไปอัตโนมัติว่า น้อง ๆ จะต้องเป็นผู้ถูกรับนะ มันก็เลยที่จะให้เขามีส่วนร่วมที่จะให้เขาจะแสดงความคิดเห็นอะไรต่าง ๆ มันก็ทำให้น้อง ๆ เขาไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น เพราะว่าขาดความมั่นใจ”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

2) การใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมของผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็ก ด้อยโอกาส

การทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ต้องระมัดระวังการ แสดงออก โดยเฉพาะคำพูด ไม่ควรใช้คำพูดที่เป็นการให้ความหวังว่าจะกลับมาอีก หรือจะซื้อของให้ เพราะทำให้เด็กคาดหวังและรอคอย ผิดหวัง และไม่ควรรู้ใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม ใช้คำหยาบ หรือ ใช้คำพูดล้อเลียนเพื่อความสนุกสนาน แต่อาจจะเกิดผลกระทบทางจิตใจให้กับเด็กด้อยโอกาสได้

“...อันนี้การใช้คำ บางครั้งครูไม่มีเวลาอธิบาย ถ้ามีเวลาก็จะอธิบาย สัก 10 นาที ว่าการวางตัวของเรากับน้องยังไป บางครั้งพี่ ๆ รับโทรศัพท์เขาก็ไม่ได้ตั้งใจ เขาอาจจะใช้ภาษาไม่สุภาพสักเท่าไรที่คุยกับเพื่อนนะ แหะตอนนี้อยู่บ้านเด็กกำพร้าอะ อะไรอย่างเนี่ย และบางครั้งการล้อเล่น เช่นการอุ้มน้องบางครั้งก็บอกว่าหน้าตาเหมือนเอ็งนะ หรือว่าเอ็งมาปล่อย ลูกทิ้งไว้ จะเป็นคำที่เราสนุกก็จริง แต่ว่าบางครั้งเด็กเขาก็จะไม่สนุกด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...เวลาน้องร้องพี่ที่มาทำจิตอาสาจะรู้ว่าให้ตำรวจมาจับให้หยุดร้อง
น้องก็ยังร้องแล้วพี่ก็บอกว่าน้องไม่น่ารักเลย น้องก็ไม่อยากมานั่งทำกิจกรรมด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...พี่ชอบบอกว่าเดี๋ยวกลับมาใหม่ ไม่เคยเห็นกลับมาอีกเลย”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...พอน้อง ๆ นักศึกษามาทำป๊อบ มันก็จะเป็นแบบ ทุกคนก็จะพยายาม
พูดเข้ากับน้องได้ดี สองบางครั้งมีการสร้างความคาดหวังเอาไว้ เดียวพี่จะมาหานะ เดียวพี่ซื้อนี่นะ
นั่นนี่นั่น มันก็เลยทำให้เด็กเรา มันเหมือนกับชุดนี้ก็มา ชุดนี้ก็มา มันทำให้เด็กเขาเกิดความรู้สึกไม่
ค่อยสงบ การให้ความหวัง ก็ชุดนี้มาก็ไป ชุดนี้มาก็ไป บางชุดก็มีความตั้งใจดี แต่เด็กเขาก็จะมี
ความรู้สึกเหมารวมว่าพี่นักศึกษามาก็ต้องเป็นแบบนี้แหละ ที่นี้พอชุดนี้มามันก็เลยเป็นการปิดกั้น”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

3) การแต่งกายของผู้ที่ไปทำกิจกรรมจิตอาสา

การแต่งกายในการไปทำจิตอาสา ควรแต่งกายให้มีความสุภาพ
เหมาะสม เพื่อไม่ให้เด็กด้อยโอกาสเกิดพฤติกรรมกระเลินกระเอย และไม่ควรนำสิ่งของมีค่า เช่น
นาฬิกา โทรศัพท์ กระเป๋า หรือเครื่องประดับ ที่อาจจะทำให้เด็กด้อยโอกาสเกิดความต้องการที่จะมี
สิ่งของเหล่านั้น หรือเด็กด้อยโอกาสอาจจะเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบ ที่ตนเองไม่มีสิ่งของเหล่านั้น
เหมือนคนอื่น

“...น้อง ๆ เคยมาบอกน้ำค้างว่าอยากใส่เสื้อแบบพี่เขา บางคนก็ใส่
เกาะอกมาค่ะ น้องบางคนก็อยากใส่เกาะอก”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...บางทีน้องก็อยากได้ของของพี่เขาก็จะไปขอเลย ก็กระเป๋า นาฬิกา
พี่เขากินอะไรก็อยากกินด้วย อย่างพี่เขาซื้อน้ำมาน้องก็อยากกินก็ไปขอเขากิน”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

3.2 กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน

เด็ก ๆ ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ และรับประทานอาหารเป็นเวลาตามตารางของมูลนิธิได้จัดตารางเวลา เพื่อให้เด็ก ๆ รับประทานอาหารให้ตรงเวลา และรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ บุคคลที่ขอเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส ส่วนมากจะซื้ออาหารเข้ามาบริจาค รวมถึงขนมและน้ำหวานต่าง ๆ หรือเข้ามาจัดกิจกรรมงานวันเกิด ให้เด็ก ๆ ที่มูลนิธิฯ ร่วมกันร้องเพลงวันเกิด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบ ส่งผลเสียต่อความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาสได้

“...บางคนซื้ออาหารที่ไม่ส่งเสริมสุขภาพ ขนมกรอบ ๆ ซึ่งมีความตั้งใจดี แต่คิดน้อยไป ไม่ได้ตั้งใจ คิดจากมุมมองตัวเอง ลูกตัวเองชอบอะไรก็เอาไปให้ บางครั้งเอาช็อกโกแลตจากเมืองนอกมาให้ เด็ก ๆ ก็ชอบ ก็อยากกินอีก แล้วมันก็ไม่ดีกับสุขภาพเด็ก”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

3.3 กิจกรรมการบริจาคสิ่งของ

มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส จังหวัดขอนแก่น มีผู้นำสิ่งของมาบริจาคเป็นประจำ โดยมีทั้งสิ่งของที่ทางมูลนิธิฯมีความต้องการ และเป็นสิ่งของที่ผู้มาทำจิตอาสานำมาบริจาค ซึ่งบางครั้งอาจจะเป็นสิ่งของที่ผู้ทำจิตอาสาไม่ได้ใช้แล้ว กำลังจะย้ายบ้าน เช่น เสื้อผ้าไม่ได้ใช้แล้ว หนังสือที่ไม่ได้ใช้แล้ว โดยเสื้อผ้าและหนังสือ อาจจะไม่มีความเหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ดังนั้น ในการนำสิ่งของมาบริจาค ควรคำนึงถึงความเหมาะสมและการใช้ประโยชน์ในการใช้งานด้วย

“...ของที่เอามาบริจาคที่ไม่เหมาะกับเด็ก สิ่งของ ของเล่น ของใช้ ต้อง focus เช่น ของเล่นบางอย่าง ปืน เด็กอยากได้ปืน หรือเตรียมของไปตามเพศสภาพแล้วบอกน้องผู้ชายคนนี้ไม่เอาตุ๊กตาหรอก”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

“...อย่างการถ่ายรูป บางคนมาบริจาคเพื่อต้องการรูป บางครั้งภาพเด็กที่ออกไปเล่นเขาเล่นมอมแมม รูปมันก็เหมือนว่าเด็กยิ่งน่าสงสารเราดูแลเด็กไม่ดี ทำไมให้เด็กสกปรก ถ้าเด็กโตหน่อยเขาก็จะหวงตัวแล้ว จะอายไม่ยอมให้ภาพตัวเองออกไปอันนี้ก็ต้องระวัง”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

3.4 กิจกรรมสอนหนังสือ

บุคคลภายนอกที่เข้ามาขอทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ส่วนมากจะเป็นการทำกิจกรรมในระยะเวลาไม่นาน หรือนักศึกษาที่ต้องการเก็บชั่วโมงจิตอาสา หรือเป็นโครงการจิตอาสาที่บังคับในรายวิชาเรียน จะมีการเข้ามาจัดกิจกรรมให้กับเด็กด้อยโอกาส โดยบางกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ควรทำต่อเนื่อง เช่น การสอนหนังสือ สอนเล่นดนตรี บางคนหรือ บางกลุ่มเข้ามาแล้วไม่ได้มีการทำกิจกรรมต่อเนื่อง ส่งผลให้เด็ก ๆ ที่มูลนิธิฯไม่เกิดแรงจูงใจในการ เรียนรู้ และเบื่อกิจกรรมและการเรียน

“...บางคนมาสอนเด็ก สอนแปบ ๆ อย่างสอนน้องเล่นกีตาร์ สอนแล้วก็ไม่มาอีก น้องก็อยากเล่นแต่พี่ก็ไม่มาสอนอีก ส่วนใหญ่จะมาในระยะสั้น ทำให้เด็กไม่สนุกที่จะอยากเรียน อยากให้มาสอนมาสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กอยากเรียนรู้”

ผู้ให้ข้อมูลที่มูลนิธิฯ

จากผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส ที่มูลนิธิฯ ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำข้อมูลของ ลักษณะกิจกรรมที่สร้างผลกระทบในทางเสียหายให้กับเด็กด้อยโอกาส เพื่อเป็นแนวทางในการนำ ข้อมูลที่ค้นพบ มาออกแบบรูปแบบกิจกรรมที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบกิจกรรมที่ต้องมีความเหมาะสม กับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละช่วงวัย พฤติกรรมการแสดงออกในระหว่างการจัดกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส การคำนึงถึงการใช้คำพูด ระวังคำพูดไม่ให้เด็กเกิดการเลียนแบบที่ไม่ดี และไม่พูดให้ความคาดหวัง รวมถึงต้องแสดงบุคลิกภาพภายนอกให้เหมาะสมในการทำกิจกรรม จิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น ลักษณะกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบจาก กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลได้เพิ่มเติมในส่วนที่สำคัญใน ส่วนของการที่ต้องปฏิบัติ หรือคำนึงในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เช่น การ แสดงความรัก ความสงสาร หากแสดงความรักความสงสารมากเกินไปอาจส่งผลเสียให้กับเด็ก ด้อยโอกาสได้ อย่างการอุ้มเด็ก ป้อนข้าว ให้นั่งบนตัก เด็กด้อยโอกาสคนอื่น ๆ ที่ผู้มาทำจิตอาสา ไม่ได้อุ้ม หรือปฏิบัติให้เหมือนกันทุกคน เด็กจะเกิดความน้อยใจ หรือเกิดการแย่งชิงเพื่อให้ตนเอง ได้ถูกอุ้ม ซึ่งก็ไม่ส่งผลดีต่อเด็ก ผู้มาทำจิตอาสาหลายคนก็พูดให้ความหวังว่าตนเองจะกลับมาอีก เด็ก ๆ ที่มูลนิธิฯก็รอ บางคนนั่งซึมคิดถึงพี่ ๆ เพราะเขามาให้ความรักแล้วก็เหมือนจากไป เด็ก ๆ ก็ต้องการความรักความอบอุ่นแบบนั้นอีก ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ ไม่ได้ทำให้เด็กด้อยโอกาสมีจิตใจ

ที่เข้มแข็ง อาจส่งผลให้เด็กด้อยโอกาสเป็นบุคคลที่ต้องถูกเติมเต็มด้วยความรักจากบุคคลอื่นตลอดไป แต่ไม่สามารถสร้างความรักสร้าง ความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับตนเองได้

ตาราง 6 การวิเคราะห์ลักษณะการจัดการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กด้วยโอกาส

ลักษณะการจัดการจัดกิจกรรมจิตอาสา	สภาพปัญหา		ผลกระทบ	
	กาย	จิต	ปัญญา	สังคม
กิจกรรมมุ่งสร้างความสนุก	กิจกรรมสั้นทวนการเพื่อสานสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้วยโอกาส	1. กิจกรรมไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้วยโอกาส 2. การให้คำพูดที่ไม่เหมาะสมของผู้ทำกิจกรรมจิตอาสา 3. การแต่งกายที่ไม่เหมาะสมของผู้ทำกิจกรรมจิตอาสา	✓	✓
กิจกรรมมุ่งให้ความรู้	กิจกรรมสอนหนังสือ	1. ไม่มีความต่อเนื่องในการสอน ทำให้เด็กขาดแรงจูงใจในการเรียน	✓	✓
กิจกรรมเติมเต็มปัจจัยพื้นฐาน	กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน	1. อาหารและขนมไม่มีประโยชน์กับสุขภาพของเด็ก 2. ขนมหราคาแพง ทำให้เด็กด้วยโอกาสเกิดความต้องกาารยอมรับประทานอีก 3. การจัดกิจกรรมวันเกิด ทำให้เด็กด้วยโอกาสมีความรู้สึกด้วยค่าที่ตนเองไม่มีครอบครัว และบางคนไม่รู้วันเกิดของตนเอง	✓	✓

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

การพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส อาศัยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ (Coghlan & Brannick, 2014) ที่มุ่งเน้นในการพัฒนาสมรรถนะการออกแบบ คุณลักษณะในด้านทักษะ ความรู้ ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผ่านการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการอีก 8 คน ประกอบด้วย นักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ได้แก่ (1) ประธานชมรมจิตอาสา (2) รองประธานชมรมจิตอาสา (3) คณะกรรมการชมรมจิตอาสา 1 (4) คณะกรรมการชมรมจิตอาสา 2 (5) คณะกรรมการชมรมจิตอาสา 3 (6) คณะกรรมการชมรมจิตอาสา 4 (7) คณะกรรมการชมรมจิตอาสา 4 (8) เลขานุการชมรมจิตอาสา

จากสถานการณ์การศึกษาลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส รวมถึงช่องว่างในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่ต้องเติมเต็มสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำมาซึ่งการกำหนดความต้องการพัฒนาสมรรถนะที่สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยขอนำเสนอในแตละวงรอบการดำเนินการดังต่อไปนี้

วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส รอบที่ 1

ขั้นที่ 1 การระบุประเด็น (Constructing1)

ขั้นการระบุและเลือกประเด็นที่ต้องการเสริมสร้างแก่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ผู้วิจัยนำผลการศึกษาลักษณะกิจกรรมจิตอาสาและผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส และผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ มาให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการร่วมกันพิจารณา โดยข้อสรุปที่สอดคล้องกันระหว่างผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการและผู้วิจัย คือ การเข้าใจในบริบทของเด็กด้อยโอกาส เพื่อออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสไม่ให้เกิดผลกระทบ พัฒนาแนวคิดการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และการประเมินผลรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาโดยประเมินจากผู้รับบริการจิตอาสาเป็นสำคัญ

“...หนูมองว่าถ้ามีใครมาคิดกับหนูแบบไม่เท่ากันหนูก็ไม่โอเค ถ้าให้น้อง ๆ รู้สึกว่าน้องก็เท่าเทียมกับเรา เหมือนเรา น้องก็จะไม่รู้สึกรู้สึกละอายนะคะ”

คณะกรรมการชมรม

“...เวลาเราไปทำกิจกรรม เราก็ต้องคิดระวังเราทั้งหมดเลยนะคะ จะพูด จะแต่งตัว จะเอาของอะไรไป จะกินอะไร หรือการที่เราพูดกัน เราก็ต้องระวังมาก ๆ ที่จะไม่ให้ไปกระทบน้องนะคะ”

ประธานชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมที่จะไปทำ ต้องคิดวางแผนให้รอบคอบถึงผลเสียที่จะเกิดกับน้อง ในทุก ๆ ด้านเลย ต้องมาวางแผนกันใหม่ ไม่ใช่เอาแบบเดิมที่เราทำกันมา ต้องคิดให้มากเลยนะคะ”

คณะกรรมการชมรม

“...ทำกิจกรรมเสร็จเราต้องประเมินผลกิจกรรมที่ต้องดูจากน้อง ๆ มีอะไรที่น้องเสียใจไหม น้องสนุกไหม มีความสุขไหม มีอะไรที่ทำร้ายน้องไหม เพราะพอเราทำเสร็จเราก็ไม่ได้ดูที่น้องเลยที่ผ่านมา เราแค่ปิดงบโครงการโครงการส่งอาจารย์ แต่เราต้องดูที่น้องด้วยเพราะเราไปจัดกิจกรรมให้น้องค่ะ”

คณะกรรมการชมรม

จากการระบุประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นข้อมูลสำคัญ 2 ส่วน (1) การเข้าใจในบริบทหรือลักษณะของเด็กด้อยโอกาส ได้แก่ การที่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของเด็กด้อยโอกาส ในด้านของพฤติกรรมและจิตใจ (2) กิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบต่อพฤติกรรมหรืออารมณ์ความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาส ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลสำคัญทั้ง 2 ส่วน มาออกแบบเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 ในการปฏิบัติขั้นการวางแผนต่อไป

ขั้นที่ 2 การวางแผน (Planning action1)

ขั้นการวางแผนเป็นการพิจารณาเป้าหมาย ผลกระทบจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อออกแบบกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ ระยะเวลา และการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา รอบที่ 1 โดยให้ผู้ร่วมวิจัย

ปฏิบัติการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ Appreciate-Influence-Control (A-I-C) ผลจากการปฏิบัติ มีดังนี้

1. เป้าหมาย (Appreciate) ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจบริบทของการทำกิจกรรมจิตอาสาที่บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ครูผู้ดูแลเด็ก ๆ ที่บ้านลูกรัก และเก็บข้อมูลจากเด็กที่บ้านลูกรัก เพื่อให้ได้ข้อมูลจากเด็กด้วยโอกาสถึงความรู้สึกต่าง ๆ เวลาที่มีผู้มา ทำกิจกรรมจิตอาสาที่มูลนิธิฯ และวิเคราะห์ภาพอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบ และความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสาสำหรับผู้ด้วยโอกาส

1.1 ทำความเข้าใจลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสา

ผู้วิจัยต้องการให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้เรียนรู้ลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่มีผู้มาทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้วยโอกาส และเกิดผลกระทบกับเด็กด้วยโอกาส จากมุมมองของครูผู้ดูแลเด็กที่มูลนิธิฯ ช่วยเหลือเด็กด้วยโอกาส เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ทราบถึงแนวทางที่ไม่ควรปฏิบัติในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส

“...ถ้าเป็นกลุ่มที่เขาเริ่มมีความคิดแล้ว มัธยมปลาย กำลังวัยรุ่น จะละเอียดเลย สังเกตการณ์แสดงสีหน้าของพี่ ๆ การวางตัว อะไรต่าง ๆ ก็จะต้องละเอียด พี่คนนี้ทำไมใช้โทรศัพท์ได้ เวลามารวมก็ พี่ ๆ นั่งข้างบน นั่งข้างล่าง บางครั้งนักศึกษา เขาไม่รู้สึกตัว มันก็จะเป็นการแบ่งชั้นไปอัตโนมัติว่า น้อง ๆ จะต้องเป็นผู้ถูกรับนะ มันก็เลยที่จะให้เขามีส่วนร่วมที่จะให้เขาจะแสดงความคิดเห็นอะไรต่าง ๆ มันก็ทำให้น้อง ๆ เขาไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น เพราะว่าขาดความมั่นใจ ตั้งแต่ตอนแรกแล้วมามันก็คนละชั้น ทำยังไงกิจกรรมถึงจะมาแบบเป็นลักษณะแบบเป็นชั้นเดียวกัน มาเป็นแบบพี่น้อง ไม่ได้มาเป็นแบบ คือให้เด็ก ๆ เขารู้สึกว่า สบายใจ อันนี้กิจกรรมที่ทำให้สบายใจ บางครั้งน้อง ๆ เขาก็จะบอกว่า พ่อมาอีกแล้วไถ่อย่างถูกเผ่าอย่างเนี่ย”

ผู้ให้ข้อมูลที่บ้านลูกรัก

1.2 ทำความเข้าใจผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส

ผู้ร่วมวิจัยทำความเข้าใจผลกระทบจากกิจกรรมจิตอาสา ในมุมมองของเด็กด้วยโอกาส โดยร่วมเล่นและทำความเข้าใจกับน้อง ๆ เป็นเวลาหนึ่งวัน เพื่อให้พี่น้อง ๆ เปิดใจ ไว้วางใจ ในการพูดให้พี่ฟัง ไม่ใช่การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด

“...พี่ชอบให้ไปเรียกน้องมา น้องไม่ยอมมาน้องร้องไห้ พี่ก็บอกว่าเดี๋ยวเปิดการ์ตูนให้ดู บางคนก็ดูบอกร้องไห้ไม่น่ารัก น้องก็บอกว่าไม่ชอบพี่คนนี้”

ข้อมูลจากเด็กที่มูลนิธิฯ

“...เสื้อผ้าที่พี่เอามาให้ บางตัวมันใบน้องบางคนก็ชอบเอาไปใส่มันตลกค่ะ หนูบอกร้องไห้ว่ามันไม่ดีแต่น้องชอบ”

ข้อมูลจากเด็กที่มูลนิธิฯ

1.3 เรียนรู้กระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ

ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยเรียนรู้กระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ เพื่อนำกระบวนการในการเข้าใจปัญหาที่แท้จริง ไปจนถึงการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส โดยผู้วิจัยได้ติดต่อวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านกระบวนการคิดเชิงออกแบบ มาถ่ายทอดให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ

“...อาจารย์ก็ได้ให้แนวทางในการเข้าใจปัญหา ต้องรู้ปัญหาให้ชัดเจนก่อน พอเข้าใจปัญหาก็สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้น้อง ๆ ได้ พอรู้ขั้นตอนมันก็ทำให้การเตรียมตัวการเตรียมงานง่ายขึ้นค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมถ้าออกแบบให้ดี ก็จะเป็นกิจกรรมที่ดี ตอนแรกเราก็ทำตาม ๆ ที่เคยทำกันมา อย่างกิจกรรมรับน้อง เราก็เอาไปพาน้องทำ ก็ได้รู้ว่ามันไม่ดีกับน้อง พอรู้กระบวนการออกแบบก็เข้าใจปัญหาชัดเจน ก็ออกแบบกิจกรรมได้ง่ายอะค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

2. วิธีการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย (Influence) ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ

เสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ด้วยเทคนิคการระดมสมอง (Brainstorm) สรุปได้ว่าควรมีความรู้เรื่องการคิดเชิงออกแบบกิจกรรม และการอบรมจากวิทยากรผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

2.1 มีความรู้เรื่องการคิดเชิงออกแบบกิจกรรม (Design Thinking)

นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสควรมีความเข้าใจปัญหาและกำหนดปัญหาให้ชัด มีการวางแผนกิจกรรมออกแบบกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรมให้มีความชัดเจนตรงตามกลุ่มเป้าหมาย มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

“...ก่อนทำกิจกรรมกับเด็กต้องวางแผนให้ดีเลย จะทำแบบเดิมเอาเกมเดิมไปให้น้องเล่นที่เราเคยเล่นไม่ได้ พุดอะไรก็ต้องระวังบางเรื่องมันเปราะบางมาก ต้องออกแบบกิจกรรมให้ดีให้ไม่เกิดปัญหากับน้อง ๆ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ต้องไปสังเกตการณ์น้อง ๆ ก่อนทำกิจกรรมเพื่อดูว่าเขาเป็นยังไง ไม่ทำกิจกรรมที่บังคับหรือยัดเยียดจนเกินไป ควรทำความรู้จักและเข้าใจตัวน้องก่อนแล้วค่อยไปออกแบบกิจกรรม”

เลขานุการชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมที่นำมาควรมีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก ๆ ไม่ควรใช้ความรุนแรงในกิจกรรม พอได้เรียนรู้การคิดเชิงออกแบบแล้วเอามาปรับกับกิจกรรมจิตอาสาที่บ้านลูกรัก ทำให้ระวังในการทำกิจกรรมมากขึ้น ก่อนจะไปทำก็เอากิจกรรมมาคุยกันก่อนว่ามันจะทำอะไรให้น้องเสียใจไหม น้องรู้สึกแย่ไหม ก็ต้องประเมินกันก่อนก่อนออกไป”

ประธานชมรมจิตอาสา

“...ตอนทำกิจกรรมต้องมีความสามารถในการอ่านสถานการณ์โดยรวม ตรงไหนที่ต้องปรับครั้งต่อไปจะได้บอกน้องในชมรม ทำกิจกรรมแล้วก็มาคุยกันประเมินกัน การคิดออกแบบช่วยให้เราวางแผนและประเมินกิจกรรมได้ดี”

2.2 การอบรมจากวิทยากรผู้มีประสบการณ์ด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

การอบรมจากวิทยากรเป็นวิธีการเรียนรู้จากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ตรงที่สามารถวางแผนและประเมินกิจกรรมได้ว่าเป็นกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบ และเกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม

“...ชอบที่พี่เศกบ้านที่วาดศิลป์มาเล่ามากคะ เข้าใจมากขึ้น มองเห็นภาพชัดเลยกิจกรรมที่เราทำกันมามีปัญหาอะไรบ้าง ตอนนั้นไม่ได้คิดอะไรเลยคิดว่าแค่อยากให้น้องสนุก แต่น้องอาจไม่สนุก ต่อไปก็จะได้วางแผนถูกก่อนไปทำกิจกรรมกับน้อง ๆ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...เราฟังเธอยังเข้าใจเลย ถ้าน้อง ๆ ทุกคนได้ฟังความรู้การจัดกิจกรรมจากวิทยากรก่อนก็จะเข้าใจมากขึ้นนะครับ เขาก็จะได้ระมัดระวังและจัดกิจกรรมได้ดีขึ้นเหมาะสมกับน้องมากขึ้น”

ประธานชมรมจิตอาสา

3. แผนปฏิบัติการ (Control) จากเป้าหมายที่คาดหวังในการให้ผู้ร่วมวิจัยเข้าใจลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส และได้เรียนรู้กระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยได้นำรายละเอียดจากการค้นพบข้อมูลต่าง ๆ กับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ มาออกแบบเป็นแผนปฏิบัติการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ดำเนินการใน 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ระบุประเด็นการพัฒนา

จากการพูดคุยเกี่ยวกับเป้าหมายและแนวทางพัฒนาไปสู่เป้าหมาย นำมาสู่ประเด็นการพัฒนาที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเห็นตรงกันว่า การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบและให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างแรกผู้ออกแบบกิจกรรมจิตอาสาจะต้องมีความเข้าใจในปัญหาของเด็กด้อยโอกาสในบริบทที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม พฤติกรรม และความรู้สึกของเด็ก โดยให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ไม่มองปัญหาในมุมของตนเอง แต่ต้องมองปัญหาและเข้าใจปัญหาในมุมของเด็กด้อยโอกาส

3.2 กำหนดวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของแผนปฏิบัติการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้ (1) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส (2) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีทักษะกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส (3) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีเจตคติที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะที่เหมาะสมของผู้ออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

3.3 ออกแบบกิจกรรม

ผู้วิจัยได้บูรณาการประเด็นการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 จากการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกับแนวคิดสมรรถนะที่ทำให้บุคคลมีผลการปฏิบัติงานที่โดดเด่นหรือสูงกว่ามาตรฐาน ของ Boyatzis (2008) และ Boyatzis (2011) จากนั้นนำมากำหนดสาระสำคัญในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ระยะเวลา และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังตาราง 3

จากการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 และให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการทำความเข้าใจและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเป้าหมายปลายทางของแผนปฏิบัติการ เนื้อหาสาระ ลักษณะการดำเนินงาน ระยะเวลา และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง กระทั่งได้รับความเห็นชอบในการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ

ตาราง 7 แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส รอบที่ 1

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
เพื่อพัฒนา	Modul 1	กิจกรรมกลุ่ม	1. เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการ	12	1. ผู้ร่วม	เนื้อหา แนวคิด
รูปแบบการ	การเข้าใจ	1. การทำความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย	ทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจาก	ชั่วโมง	กิจกรรม	จิตอาสา แนวคิดการ
เสริมสร้าง	ในปัญหา	2. จิตอาสาเพื่อพัฒนา	การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ			
สมรรถนะของ			เด็กด้อยโอกาส	เครื่องเขียน	จากประสบการณ์	
นักออกแบบ			2. อธิบายคุณลักษณะภายในของ			กระดาษ
กิจกรรม		การแก้ปัญหาด้วยตนเอง	นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้	โดยการบรรยายจาก		
จิตอาสาสำหรับ			3. ออกแบบและดำเนินกิจกรรม		1	เจ้าหน้าที่บ้านดูรัก
ผู้ด้อยโอกาส		1. การเชื่อมโยงผลลัพธ์ของการกระทำ เรียนรู้เข้าใจ	จิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์	เดือน		
โดยอาศัย		ผู้อื่น	สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้าง			
กระบวนการวิจัย		2. การเสียดลชะ ช่วยเหลือแบ่งปัน	ผลกระทบในระยะสั้นและระยะ			
ปฏิบัติการ			ยาว และคุณลักษณะนักออกแบบ			
			กิจกรรมจิตอาสา			

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
Modual 2	การอบรมเชิงปฏิบัติการ		1. เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อเด็กด้อยโอกาส	12 ชั่วโมง		เนื้อหา แนวคิด จิตอาสา แนวคิดการออกแบบ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ กิจกรรม การเรียนรู้ โดยใช้ประสบการณ์
การเรียนรู้	1. การทบทวนผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส		2. ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส			
เพื่อเข้าใจ	2. พัฒนาสมรรถนะสำหรับนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส		3. ทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่ดีต่อรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา			
เพื่อการ	ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง			1		
พัฒนา	1. พัฒนาคุณลักษณะและเจตคติของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส					

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติ (Taking action1)

ขั้นการลงมือปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการนำแผนปฏิบัติการการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ช่วงที่ 1 มาดำเนินการตามลำดับที่ได้ออกแบบไว้ โดยภายหลังการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ด้วยเทคนิคการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group reflection) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **โมดูลการเข้าใจปัญหา** โมดูลนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (1) เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (2) อธิบายคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้ (3) ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ผ่านกิจกรรม ได้แก่ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ลงพื้นที่ที่บ้านลูกรัก โดยแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน กระจายในการทำกิจกรรม การสอนวิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และศิลปะ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาสที่บ้านลูกรัก และสร้างความไว้วางใจให้กับเด็กด้อยโอกาส เพื่อสังเกตและสัมภาษณ์ความรู้สึก ความคิดของเด็กด้อยโอกาส เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่สร้างผลกระทบ ผลการปฏิบัติและสะท้อนคิดปรากฏดังนี้

1.1 ระดับทัศนคติ (Attitude1: A1)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงความเข้าใจในความสำคัญของผลกระทบจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกล่าวว่า การทำกิจกรรมจิตอาสาต้องเข้าใจเด็กด้อยโอกาส ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ช่วยให้เข้าใจลักษณะกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส ไม่เกิดประโยชน์สูงสุด และเข้าใจลักษณะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส รวมถึงคุณลักษณะของการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี

“...ตอนอาจารย์เล่าให้ฟังถึงปัญหา เธอจริงด้วยทำไมเราไม่เคยคิดตรงนี้ พอได้ลงไปสอนหนังสือน้อง ๆ ได้อยู่กับน้อง พอพูดคุยก็เข้าใจน้องมากขึ้น ที่เราทำมามันต้องปรับต้องแก้ไขเยอะเลย”

กรรมการชมรมจิตอาสา

1.2 ระดับความรู้ความเข้าใจ (Knowledge1: K1)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการอธิบายถึงการเข้าใจบริบทของเด็กด้วยโอกาสมากขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมระบุว่า การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส ควรมีความรู้ลักษณะในการแบ่งปัน ช่วยเหลือ มีความเมตตา ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาต้องมีความเข้าใจในการเข้าใจปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้วยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี

“...กิจกรรมที่นำมาควรมีความเหมาะสมกับเด็ก จิตอาสาควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตอนที่ทำกิจกรรมพี่ ๆ ไม่ควรเลือกปฏิบัติเฉพาะน้องบางกลุ่ม ไม่เล่นแค่กับน้องที่ตัวเองชอบ อย่างตอนสอนหนังสือน้อง หนูสังเกตตอนให้จับคู่กับพี่ แล้วพี่ดึงน้องไปแล้วอีกคนไม่มีคู่ น้องที่ไม่ถูกพี่ดึงน่าจะรู้สึกน้อยใจนะคะและไม่ควรใช้ความรุนแรงในกิจกรรมอย่างดึงน้องออกไปข้างหน้าเดินโซ่วอะไรแบบนี้ บางครั้งเรารู้สึกว่าฝึกความมั่นใจให้น้อง แต่น้องอาจจะไม่พร้อมแล้วอายุก็ได้คะ ตรงนี้ก็ต้องคิดให้มากขึ้น ตอนทำกิจกรรมก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมด้วย”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...การใช้ภาษากายกับเด็กควรคำนึงถึงวัยของเขาด้วย กิจกรรมที่จะมาทำต้องออกแบบแล้วต้องคุยกับเพื่อน ๆ ถ้าจะมาทำกิจกรรมอะไรที่ต้องระวัง วางตัว คำพูด การแต่งกายด้วย สำคัญมาก ๆ เลยคะ แต่ก่อนเวลามาหนูก็จะชอบอุ้มน้องเล็ก ๆ ตอนนี่ต้องคิดแล้วว่าอะไรที่ทำแล้วน้องจะรู้สึกยังไง ทำให้เข้าใจน้องมากขึ้น ทำกิจกรรมกับเพื่อนกับคณะก็ต้องวางแผนให้ดีคะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนก่อนที่มาทำกับอาจารย์หนูก็คิดในใจแหละคะว่าทำไมต้องมาเยอะเยาะแค่นี้เรามีใจอยากทำอยากช่วยก็ดีแล้วไหม แต่พอได้มาอยู่กับน้องมาสอนน้องและอาจารย์อธิบายทำให้เข้ามากขึ้นเลยคะ มันสำคัญ มาก ๆ ที่เราจะมาทำกิจกรรมอะไรกับเขาเราต้องคิดต้องวางแผนมาให้ดี ขนาดเราจะเล่นจะพูดกับเพื่อนต้องระวังเลย ไม่ใช่มาทำให้จบ ๆ ไปเราต้องคิดถึงน้องด้วยมาก ๆ เลยคะ”

1.3 ระดับทักษะ (Skill1: S1)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีกระบวนการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาในกระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา เป็นรูปแบบจากประสบการณ์เดิม ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้อธิบายว่า ก่อนออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ได้นำกระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ การเข้าใจปัญหา ระดมปัญหาให้ชัด วางแผนกิจกรรมให้ดี คำนี้ถึงผลกระทบที่อาจเกิดกับเด็กด้วยโอกาส มีการระดมความคิดร่วมกันก่อนเพื่อหาช่องว่างในกิจกรรมที่อาจเกิดผลกระทบก่อนที่จะนำไปลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้วยโอกาส

“...การคิดออกแบบมีประโยชน์นะค่ะ ถ้าเราวางแผนกิจกรรมดี ตั้งแต่ขั้นเข้าใจปัญหา ทำไปตามขั้นตอนมันก็ง่ายเวลาเราไปทำกิจกรรมกับน้อง ถ้าเราไปทำเฉยๆ เอากิจกรรมที่เราเคยทำ ไม่เข้าใจสภาพแวดล้อมเข้าใจตัวน้องก่อน กิจกรรมเราก็เอาอะไรไปที่เรา กับเพื่อนอยากทำ แต่มันอาจไม่ดีกับน้อง ตอน อ.นิค สอนออกแบบเข้าใจเลยคะ มันต้องเป็นไปตามขั้นตอน ถ้าไม่เข้าใจปัญหาก็ออกแบบกิจกรรมไม่ได้ดี”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ที่ครูยาสอนก่อนทำกิจกรรมกับน้อง ผมว่าดีนะคร้าบ บางคนเขาไม่รู้ว่าต้องเตรียมตัวต้องทำอะไรเขาก็จะได้รู้และระวังมากขึ้น ครั้งต่อไปก็จะได้รู้ว่าจะทำกิจกรรมแบบไหนกับน้อง อย่างตอนที่เรามาคุยกันวางแผนกิจกรรม เราต้องเข้าใจน้องก่อน ก่อนใช้ในขั้น Prototype เรามาคิดด้วยกันมันน่าจะมีอะไรที่เกิดปัญหาบ้าง ถ้าจะเอากิจกรรมไปใช้กับน้องเลย ถ้าเกิดปัญหาก็ไม่มีผลดีอะคร้าบ”

ประธานชมรมจิตอาสา

2. โมเดลการเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อการพัฒนา โมเดลนี้มุ่งเน้นการพัฒนา

ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (A2): เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อเด็กด้วยโอกาส (K2): ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา เหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส (S2): พัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่เหมาะสมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส ผ่านกิจกรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมพี่สอนน้อง กิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบ กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ ผลการปฏิบัติและสะท้อนคิดปรากฏดังนี้

2.1 ระดับทัศนคติ (Attitude2: A2)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงการเข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อเด็กด้อยโอกาสมากขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกล่าวว่า การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องเข้าใจเด็ก เพื่อทำกิจกรรมจิตอาสาให้เด็กด้อยโอกาสมีความสุข ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า กระบวนการในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา นอกจากการศึกษาบริบทของเด็กต้องระบุปัญหา เข้าใจปัญหาให้ชัด เพื่อสามารถออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

“...ทำให้มองภาพกิจกรรมกว้างขึ้น เป็นขั้นตอนชัดเจน อย่างตอนระดมความคิดร่วมกันก็ช่วยกันมองในหลายมุม มีอะไรจะเกิดผลกระทบใหม่ มีปัญหาใหม่แล้วก็แก้ไข ก็ได้กิจกรรมที่ดี”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่สอนน้องแล้วได้พูดคุยกับน้อง เหมือนน้องเปิดใจมากขึ้น เข้าใจน้องมากขึ้น ก็ทำให้มีภาพในหัวหัวชัดว่าจะทำกิจกรรมอะไรกับน้อง ทำให้น้องมีแรงบันดาลใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่เป็นกิจกรรมฉาบฉวย เข้าใจลึกขึ้นที่จะทำกิจกรรมกับน้อง”

ประธานชมรมจิตอาสา

2.2 ระดับความรู้ความเข้าใจ (Knowledge2: K2)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการอธิบายหลักการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกล่าวว่า การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่ผ่านมา เริ่มต้นจากการนำรูปแบบกิจกรรมเดิมจากประสบการณ์ที่เคยทำมา ปรับรูปแบบโครงการนำเสนอของบ และจัดกิจกรรมตามรูปแบบเดิม ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจปัญหา กำหนดปัญหาให้ชัด ระดมความคิดร่วมกันเพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ต้องการทำกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ แล้วออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสก่อนนำไปใช้

1) เข้าใจปัญหาให้ชัด กำหนดปัญหาให้ชัด เป็นการทำความเข้าใจ ศึกษาริบทของเด็กด้อยโอกาส เพื่อเข้าใจลักษณะของเด็กด้อยโอกาส สภาพแวดล้อม บริบทที่ ต้องการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้กิจกรรมจิตอาสาไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดจากการ จัดกิจกรรม

“...เด็กเล็ก ๆ ให้ทำอะไรเขาก็ทำ แต่เด็กโตจะเริ่มแสดงสีหน้าเรา ก็ไม่รู้ว่าน้องคิดอะไร กิจกรรมเดียวเราก็เอามารวมกันหมด เราเหมารวมซึ่งต้องเข้าใจและแบ่งแยก ความสนใจความเข้าใจแต่ละวัยไม่เหมือนกัน”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่ช่วยจัดของเห็นของที่คนเอามาบริจาค เข้าใจเลยว่า บางอย่างต้องคัดเลือกเพราะมันใช้ไม่ได้และไม่เหมาะกับน้อง ๆ อย่างหนังสือ บางคนเอาหนังสือ เรียนมาบริจาค แต่เป็นหนังสือเรียน ป.ตรี ไม่เหมาะกับน้องเด็กเลย ต้องเลือกของที่ จะบริจาคด้วย ต้องดูว่าเหมาะสมกับเด็กและมีประโยชน์ใหม่”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

2) ระดมความคิดร่วมกันเพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ต้องการทำ กิจกรรมให้เกิดประโยชน์ เป็นการแสดงความคิดเห็นกิจกรรมที่ช่วยกันออกแบบ ถึงผลกระทบที่ อาจเกิดกับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้ได้ต้นแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่ไม่สร้าง ผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด

“...เราเอากิจกรรมที่เราออกแบบมาประชุมกัน และให้ทุกคนลอง ดูว่าถ้าเราเอาไปทำกิจกรรมกับน้อง มันจะเกิดผลเสียในด้านไหนที่เรามองข้ามไปหรือเปล่า อย่าง คำพูดบางคำพูดเป็นการบูลลี่ใหม่ หรือชุดขาวของที่ใส่ไปจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีกับน้องหรือเปล่า ก็ทำให้ได้มองในหลายมุมช่วยกันดูก็ลดช่องโหว่ได้เยอะ”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมที่ไปทำจิตอาสาทุกกิจกรรมก็ดีหมด แต่บางครั้งมัน ส่งผลเสียไม่รู้ตัว ถ้าช่วยกันดูก่อน ปรึกษาอาจารย์ก่อน ถามครูยาก่อน แล้วค่อยเอาไปทำกิจกรรม กับน้องถ้ามันไม่เกิดปัญหาตามมา ดีกว่าคิดกิจกรรมแล้วเอาไปทำเลยซึ่งยังไม่รู้ว่ามันดีจริงไหม มา แก่ทีหลังน้องเค้าก็เรียนรู้ไปแล้ว”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

3) ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาสก่อนนำไปใช้ เป็นการสะท้อนความเข้าใจในกระบวนการคิดเชิงออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ที่เป็นลำดับขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการเข้าใจปัญหา การระบุปัญหา การระดมความคิดเพื่อให้เห็นต้นแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบก่อนนำไปทำกิจกรรมกับเด็กด้วยโอกาส และการประเมินผลกิจกรรม เพื่อปรับปรุงกิจกรรมในครั้งต่อไปให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น

“...ในระหว่างที่ทำกิจกรรมต้องสังเกตในระหว่างนั้นด้วย มีอะไรที่ต้องปรับไหม ก่อนออกแบบกิจกรรมกับในระหว่างทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรมเราต้องเข้าใจขั้นตอน และวางแผนปรับปรุงให้ดีขึ้นในครั้งต่อไปที่เราทำกิจกรรม”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...หลังจากทำกิจกรรมให้ความรู้เบื้องต้นแล้ว เรามานั่งคุยกันเบื้องต้นมีท่าทีอย่างไรบ้าง คิดว่าน้องเข้าใจไหม ตอนสอนน้องเป็นยังไง เราก็เอาการสังเกตตรงนั้นมาประเมิน และวางแผนกิจกรรมในครั้งต่อไป”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

2.3 ระดับทักษะ (Skill2: K2)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่เหมาะสมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวถึงทักษะที่ต้องมีในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส คือการเข้าใจบริบทของเด็ก ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ได้เรียนรู้ทักษะการคิดเชิงออกแบบในการนำมาประยุกต์การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส และทำให้เข้าใจคุณลักษณะที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส

“...แต่แต่ละขั้นของการทำกิจกรรมต้องมีการวางแผนและนึกถึงสิ่งที่ต้องให้น้องได้รับโดยไม่หลงประเด็นหรือจัดกิจกรรมไหลตามน้ำ ควรวางแผนให้ดีให้ชัด เข้าใจกิจกรรมที่จะไปทำกับน้อง ถ้าวางแผนกิจกรรมดีมันก็ง่ายเวลาบอกเพื่อนก็ไม่ต้องต่างคนต่างทำไปคนละทิศคนละทาง”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนแรกก็กังวลอะไรคือการออกแบบ พอได้ลองเรียนรู้ก็เข้าใจมากขึ้น ขั้นตอนการออกแบบถ้าทำไปที่ละกระบวนการทีละขั้น มันเป็นแบบแผนมาก เวลาประเมินผลก็ไม่ยากเพราะก่อนวางแผนกิจกรรมเราเข้าใจวัตถุประสงค์แล้ว เข้าใจปัญหาแล้ว ค่อยกันแล้วเพื่อไม่ให้กิจกรรมของเรามีปัญหา”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

จากการลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 ทั้ง 2 โมดูล ซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้การเข้าใจในปัญหา กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมพี่สอนน้อง กิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบ กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ในกระบวนการเข้าใจปัญหา ทักษะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

ขั้นที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluating action1)

ขั้นการประเมินผลการปฏิบัติเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องเหมาะสมของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัยปฏิบัติการในวงรอบต่อไป ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ผลการประเมินการปฏิบัติมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

1.1 ด้านประเด็นการเรียนรู้ (Content)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสช่วงที่ 1 ว่า ช่วยให้เข้าใจปัญหาผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาสที่ผ่านมา เห็นความสำคัญของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่ให้สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส และเข้าใจคุณลักษณะการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี

“...ตอนได้ฟังถึงปัญหาจริงร้องไห้เลยคะ ไม่คิดว่ามันจะมีผลกระทบกับเด็กขนาดนั้น ทำให้นึกถึงสิ่งที่หนูทำกับน้องที่ผ่านมา หนูรู้สึกหนูทำพลาดและอยากแก้ไขให้ดีขึ้นคะ”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ที่ผ่านมาเราเข้าใจในมุมมองของตัวเองมาตลอด พอมาเรียนรู้บริบทน้อง เข้าใจปัญหามากขึ้น เข้าใจกิจกรรมที่จะทำจิตอาสากับน้องมากขึ้น”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...จากที่เคยพูดเล่น พูดอะไรก็ได้ ทำให้ต้องคิดเยอะขึ้น วางแผนให้ดีจะวางตัวยังไง เพราะน้องเลียนแบบเรา ถ้าเราแสดงอะไรไม่ดี พูดไม่ดี แต่งตัวไม่ดี น้องก็จะทำตาม หรือบางทีพูดเล่นกับเพื่อนน้องอาจจะเสียใจ ต้องระวังมากขึ้นมาก ๆ”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...กิจกรรมที่เรา来做เราเคยคิดว่ามันดีมาก ๆ เราเก่งแล้วแหละพาน้องทำกิจกรรมได้ แต่พอเข้าใจปัญหาแล้ว เราต้องพัฒนาต้องออกแบบกิจกรรมใหม่ ต้องเปลี่ยนความเข้าใจปรับความคิดปรับท่าทางกันใหม่หมดเลย”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

1.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ (Process)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวว่า วิธีการในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสช่วงที่ 1 เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดกระบวนการเข้าใจปัญหาและแนวคิดเชิงออกแบบในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้เหมาะสม

“...การออกแบบกิจกรรมไม่ควรออกแบบจากกิจกรรมที่เราเคยทำมาแล้วสนุก อาจสนุกเราแต่ไม่สนุกน้อง มีประโยชน์เราแต่ไม่มีประโยชน์กับน้อง ต้องเข้าใจปัญหา ป้องกันผลกระทบ และมีความรู้การออกแบบกิจกรรมที่ดี”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...จิตอาสาที่ดีไม่ใช่การให้อย่างเดียว ต้องดูด้วยว่าที่เราให้ไปนั้นเป็นการให้ที่ดีและถูกต้องไหม อย่างที่อาจารย์บอก บางกิจกรรมไม่ได้เกิดประโยชน์ในแง่ของการเปลี่ยนความรู้สึก เป็นการให้ที่ฉาบฉวย การออกแบบกิจกรรมการมีความรู้เรื่องนี้สำคัญมาก ทุกคนที่จะมาทำจิตอาสากับเด็กต้องวางแผนออกแบบกิจกรรมให้ดี”

ประธานชมรมจิตอาสา

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ด้านประเด็นการเรียนรู้ (Content)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวว่่า หากต้องจัดกิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ควรเพิ่มเติมแนวทางการให้ความรู้ในกระบวนการเป็นนักกิจกรรมที่ดี ในด้านของการสื่อสาร บุคลิกภาพ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ดี

“...ตอนที่เรำทำกิจกรรม มันมีสิ่งที้นอกเหนือจากที่เรำวางแผนกันเกิดขึ้น เช่นน้องร้องไห้ เราจะทำไฉน อย่งพูดหลอกเด็กไม่ได้นะ เดี่ยวโดนครูดูนะ เดี่ยวตำรวจมาจับ พูดแบบนี้ไม่ถูกต้อง ทุกคนต้องมีความรู้จะพูดจะสื่อสารยังงไม่ให้มีปัญหา”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ควรมีการจัดให้ความรู้การทำกิจกรรมที่ดี มีตัวอย่างให้ดู บางครั้งถ้ามันยุ่งยากเพื่อน ๆ อาจจะไม่มีใครอยากทำถ้าต้องมานั่งคิดเอง เรำก็ไม่รู้ที่เรำคิดถูกไหม จะเกิดผลเสียกับน้องไหม ถ้าเรำมีตัวอย่างที่ดี ได้ความรู้เรำก็น่าจะเป็นแนวทางให้เรำออกแบบกิจกรรมที่ดีได้”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...หนูว่าเรำต้องรู้หลักจิตวิทยานะคะ จะพูดยังงวางตัวยังงสำคัญมาก บางครั้งเรำก็คิดน้อยไป เลยสื่อสารไม่ถูกต้อง ถ้าเรำรู้วิธีการสื่อสาร การวางตัว เรำก็จะได้เข้าใจและระวังมากขึ้น”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...บางทีปัญหาไม่ได้เกิดจากน้องนะ เกิดจากพี่ บางคนก็ควบคุมยาก บางคนไปทำจิตอาสากับน้อง คนอื่นระวังแต่ตัวเองไม่ระวัง อย่งเล่นโทรศัพท์ตลอดเจ็ย ก็ไม่ควรเรำจะพูดกับเพื่อนเรำยังง เราเข้าใจและระวังคนเดียวก็ไม่ได้”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

2.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ (Process)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวว่า ควรใช้วิธีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติและออกแบบกิจกรรมที่ถูกต้อง รวมถึงการเห็นตัวอย่างจากการไปดูการจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ จะทำให้เห็นภาพเข้าใจชัดเจนขึ้น

“...เพื่อนบางคนตอนที่มานั่งฟังให้ความรู้เขาก็อาจจะไม่ฟัง พอไม่ฟังก็ไม่เข้าใจ ก็ทำกิจกรรมไม่ได้ก็เกิดปัญหา ถ้าเขาได้ลงมือทำ ไปไปเวิร์คช็อปน่าจะน่าสนใจมากขึ้น”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนเจอพี่เสก ที่ทำจิตอาสากับเด็กป่วย มันน่าสนใจมาก คิดว่าถ้าไปไปดูว่าเขาทำยังไง เขาจัดยังไงอาจจะเอามาให้ใช้ประโยชน์กับการออกแบบจิตอาสาของเราได้”

คณะกรรมการชมรมจิตอาสา

จากวงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ร่วมกันเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสข้างต้น ในหัวข้อการเข้าใจปัญหา และการเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อพัฒนา ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้การเข้าใจในปัญหา กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมพี่สอนน้อง กิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบ กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ พบว่าทำให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเกิดการเรียนรู้เข้าใจปัญหาจากการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ในกิจกรรมที่ขาดการออกแบบกิจกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบและเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส และเข้าใจแนวคิดเชิงออกแบบเพื่อเรียนรู้กระบวนการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส แต่อย่างไรก็ตามผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่าสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสควรเพิ่มเติมแนวทางการให้ความรู้ในกระบวนการเป็นนักกิจกรรมที่ดี ในด้านของการสื่อสาร บุคลิกภาพ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ดี และควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติและออกแบบกิจกรรมที่ถูกต้อง รวมถึงการศึกษาตัวอย่างจากการไปดูการจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ จะทำให้เห็นภาพเข้าใจชัดเจนขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อเสนอแนะข้างต้นไปใช้ในการดำเนินวงรอบวิจัยปฏิบัติการที่ 2 ต่อไป

วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

ขั้นที่ 1 การระบุประเด็น (Xonstrucing2)

ขั้นการระบุประเด็นในวงรอบวิจัยปฏิบัติการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 เป็นการนำข้อมูลจากการประเมินผลการปฏิบัติในวงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 ที่ผู้ร่วมวิจัยเสนอว่า ควรมีการเพิ่มเติมแนวทางการให้ความรู้ในกระบวนการเป็นนักกิจกรรมที่ดี ในด้านการสื่อสาร บุคลิกภาพ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ดี และควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติและออกแบบกิจกรรมที่ถูกต้อง รวมถึงการศึกษตัวอย่างจากการไปดูการจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ มาเป็นประเด็นเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยผู้วิจัยนำมาออกแบบเป็นกิจกรรมพัฒนาระบบการสื่อสารของนักจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้เรียนรู้กระบวนการการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส บุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส และแนวทางการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระหว่างทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส จากนั้นนำเสนอและให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม และสื่ออุปกรณ์ในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ในการปฏิบัติขั้นการวางแผนต่อไป

ขั้นที่ 2 การวางแผน (Planning action2)

ขั้นการวางแผนเป็นการพิจารณาเป้าหมาย รูปแบบกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ ระยะเวลา และการประเมินผล ของแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดจากขั้นการระบุประเด็นในวงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 มาดำเนินการออกแบบ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระบุประเด็นการพัฒนา

จากการพูดคุยเกี่ยวกับเป้าหมายและแนวทางพัฒนาไปสู่เป้าหมาย นำมาสู่ประเด็นการพัฒนาที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเห็นตรงกันว่าควรเพิ่มเติมเรื่องการเรียนรู้กระบวนการเป็นนักกิจกรรมที่ดี ทั้งในด้านการสื่อสาร บุคลิกภาพ การจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติ และออกแบบกิจกรรมที่ถูกต้อง

2. กำหนดวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 นี้ ผู้วิจัยใช้ประเด็นการพัฒนาเพื่อการเรียนรู้มา กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในครั้งนี้ โดยมุ่งเน้นให้ (1) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจ กระบวนการเป็นนักจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส (2) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีการ สื่อสารวัจนภาษาและอวัจนภาษาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (3) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม จิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3. ออกแบบกิจกรรม

ผู้วิจัยได้บูรณาการประเด็นการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรม จิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 1 จากการสนทนากลุ่ม ร่วมกับแนวคิดสมรรถนะที่ทำให้บุคคล เปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในบุคคลจากการร่วมมือและการปฏิบัติซ้ำที่เริ่มในระดับเล็กแล้วจึง ขยายสู่ระดับใหญ่ ของ Coghlan and Brannick (2014) จากนั้นนำมากำหนดสาระสำคัญในการ เรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ระยะเวลา และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังตาราง 4

จากการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะ นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ข้างต้น และให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการทำ ความเข้าใจและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเป้าหมายปลายทางของแผนปฏิบัติการ เนื้อหาสาระ ลักษณะการดำเนินงาน ระยะเวลา และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ได้รับความเห็นชอบให้ดำเนิน กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ และได้ข้อสรุปเรื่องวันดำเนินการ คือ วันที่ 1-4 เมษายน 2565

ตาราง 8 แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส รอบที่ 2

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา	Modual 3 บุคลิกภาพ นักจัดกิจกรรม จิตอาสา	กิจกรรมกลุ่ม 1. การสื่อสาร 2. บุคลิกภาพ	1. เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาส 2. อธิบายคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาสได้ 3. มีกระบวนการสื่อสารที่ดี และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาส	6 ชั่วโมง	1. ผู้ร่วมกิจกรรม 2. อุปกรณ์เครื่องเขียน กระดาษ	เนื้อหา สมรรถนะด้าน การสื่อสาร บุคลิกภาพ ของนักออกแบบกิจกรรม จิตอาสาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส
อาสาสมัคร	อาสาสมัคร	การฝึกปฏิบัติเชิงปฏิบัติการ		6 ชั่วโมง		กิจกรรม กระบวนการ กลุ่ม และการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรม
ผู้ด้อยโอกาส	ผู้ด้อยโอกาส	คุณลักษณะนักจัดกิจกรรม ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง				
		1. การสื่อสารอวัจนภาษาและวัจนภาษา การจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส		1 เดือน		
		2. บุคลิกภาพในและภายนอกในการ จัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส				

ตาราง 8 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
Modual 4	การอบรมเชิงปฏิบัติการ		1. ตระหนักถึงความสำคัญของไหว พิธีในการจัดการปัญหา การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	6 ชั่วโมง		เนื้อหา สมรรถนะ แนวคิดการออกแบบ การเรียนรู้จาก ประสบการณ์
การศึกษา งานกิจกรรม จิตอาสากลุ่ม ประเภท	การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการจัดการ สถานการณ์การจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส	2. สามารถจัดการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าได้		1 เดือน		กิจกรรม การศึกษา ดูงาน การเรียนรู้ จากกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติ (Taking action2)

ขั้นการลงมือปฏิบัติเป็นการนำแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 มาดำเนินการตามลำดับที่ได้กำหนดไว้ โดยภายหลังการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ด้วยเทคนิคการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group reflection) ผลการปฏิบัติและการสะท้อนคิดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **โมดูลบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา** โมดูลนี้เน้นการสร้าง ความเข้าใจคุณลักษณะนักจัดกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (A3) เรียนรู้และเข้าใจ กระบวนการสื่อสารด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง (วัจนภาษาและอวัจนภาษา) บุคลิกภาพภายใน และภายนอกในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (K3) อธิบายกระบวนการสื่อสารที่ดีในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และคุณลักษณะบุคลิกภาพของนักจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้ (S3) มีกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส ผ่าน 7 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมคำพูดเปลี่ยนความรู้สึก ภาษาท่าทางสื่อความหมายทางใจ กิจกรรมศึกษาดูงานละครเสนาหาน้ำเกลือ กิจกรรมรวมกลุ่มอภิปราย กิจกรรมบทบาทสมมติ กิจกรรมฝึกปฏิบัติ ในสถานการณ์จริง กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ ปรากฏดังนี้

1.1 ระดับทัศนคติ (Attitude3: A3)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงความสำคัญของกระบวนการสื่อสาร ในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยก่อนร่วมกิจกรรมกล่าวว่า นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่มีวิธีการสื่อสารที่ดีและการมีบุคลิกภาพที่ดีจะทำให้มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า กระบวนการสื่อสารด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง และการมีบุคลิกภาพทั้งภายใน และภายนอกที่ดีเหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส สามารถทำให้การจัดกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาสลดผลกระทบที่อาจเกิดปัญหาได้

“...บางครั้งเวลาเราพูดเล่น ๆ กันกับเพื่อนอะคะ มันอาจทำให้น้องเข้าใจผิดแล้วเลียนแบบก็ได้ อย่างเช่นคำหยาบ ไม่สุภาพ น้องจะจำเร็วมากคะ”

เลขานุการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่น้องร้องไห้ แล้วพี่บอกว่า ‘ไม่ร้องนะเดี๋ยวตำรวจมาจับ หรือไม่ร้องนะเดี๋ยวครูจะตี’ มันเป็นการพูดหลอกเด็กที่ไม่ถูกต้องค่ะ เด็กจะจำและอาจจะกลัว ต้องมีวิธีการพูดที่มีเหตุผลกับเขา อย่าไปพูดหลอกเด็กค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...การแสดงออกสำคัญมากค่ะ อย่างตอนที่นิ้วเรียกน้อง มันไม่เหมาะสม เหมือนที่อาจารย์บอกว่าถ้าเราจะเรียกใครอย่าใช้นิ้วชี้ มันรู้สึกไม่ได้ไม่แสดงถึงความใส่ใจ เป็นการออกคำสั่ง เหมือนเรามีอำนาจมากกว่า ทางที่ดีเปลี่ยนเป็นเรียกชื่อ หรือเดินไปหาน้องเลยดีกว่าค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

1.2 ระดับความรู้ความเข้าใจ (Knowledge3: K3)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการอธิบายถึงคุณลักษณะการสื่อสารด้วยคำพูด ภาษาท่าทาง และบุคลิกภาพของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสได้แตกต่างจากเดิม โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมระบุว่าต้องใช้คำพูดสุภาพ แต่งกายสุภาพในการมาทำกิจกรรม ต่อมาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสต้องมีกระบวนการสื่อสารทั้งอวัจนภาษาและวัจนภาษาที่เหมาะสม ไม่แสดงการสื่อสารที่สร้างผลกระทบหรือเกิดวิธีการเลียนแบบที่ไม่ถูกต้องให้กับเด็กด้อยโอกาส อาทิ การใช้ น้ำเสียง คำพูดที่อาจสร้างความรู้สึกที่ไม่ดี และมีบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกที่สนับสนุนการทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาสที่เหมาะสม อาทิ การแต่งกาย บุคลิกภาพท่าทางที่เป็นมิตร

“...การสื่อสารแต่ก่อนเราเข้าใจแค่ต้องระวังคำพูดนะ แค่คำพูดไม่สุภาพคำหยาบอะไรอย่างงี้ค่ะ แต่การสื่อสารมันรวมทุกอย่างที่ต้องระวังทั้งท่าทางด้วย สายตา การแต่งกาย ของที่ใช้ ต้องระวังค่ะ อย่างใส่เครื่องประดับมา ต้องดูด้วยว่ามันเหมาะสมไหม น้องจะอยากได้ไหม อย่าทำให้เค้ารู้สึกเปรียบเทียบค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“ภาษาท่าทางที่เราแสดงออกตอนทำกิจกรรม ที่อาจารย์บอก อวัจนภาษา หนูรู้สึกว่ามันจริงเพราะน้องดูเราอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราไม่ระวังน้องก็จะเลียนแบบได้”

อย่างแค่งที่นั่งไขว่ห้าง หนูเห็นน้องผู้ชายนั่งตาม มันก็ดูไม่ดีเลยตอนทำกิจกรรม การแสดงออกการวางตัว ต้องมีการแสดงออกให้เหมาะสมด้วย”

กรรมการชมรมจิตอาสา

1.3 ระดับทักษะ (Skill3: S3)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีวิธีการสื่อสารทั้งอวัจนภาษาและวัจนภาษา และมีบุคลิกภาพภายในและภายนอกในการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น โดยก่อนร่วมกิจกรรมกล่าวว่า การทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส นอกจากวางแผนทำกิจกรรมไม่ได้คำนึงในการใช้การสื่อสาร และการแสดงออกเรื่องบุคลิกภาพ ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การวางแผนทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาสได้มีการประชุมวางแผนถึงแนวทางในกระบวนการสื่อสารและการแสดงออกในบุคลิกภาพที่สามารถแสดงออกในการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส

“...เพื่อนบางคนจะเสียงดัง และคำพูดบางครั้งเหมือนหยอกน้อง แต่บางทีแรงไปค่ะ พอเราเข้าใจมากขึ้นถึงเรื่องการสื่อสาร มันไม่ใช่แค่คำพูดนะ น้ำเสียง ท่าทาง อะไรก็ต้องระวัง เราก็มาคุยมาวางแผนกันตอนออกแบบกิจกรรมให้น้อง สิ่งที่เราไม่ควรพูดไม่ควรแสดงออกมีอะไรบ้าง มันก็เป็นการวางแผนที่ดีเลยค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนไปทำจิตอาสาแต่ก่อนมีเพื่อนใส่ซาสั้นไป เราก็ก็ไม่ได้คิดอะไร แต่พอมารู้ปัญหาจากการเข้าร่วมกิจกรรม เราก็มาวางแผนกันใหม่เรื่องการแต่งตัวห้ามใส่ซาสั้น ใส่ชุดที่ไม่เรียบร้อยไปมันเป็นตัวอย่างไม่ดีกับน้อง เราก็มีการมาพูดถึงประเด็นนี้ด้วย”

ประธานชมรมจิตอาสา

2. โมเดลการศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง โมเดลนี้

มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะภายในตัวเกี่ยวกับการจัดการสถานการณ์การแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (A4) ตระหนักถึงความสำคัญของไหวพริบในการจัดการปัญหา การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (K4) อธิบายถึงหลักการจัดการปัญหาในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา (S4) สามารถจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ผ่านกิจกรรมกลุ่ม 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมเล่นเต็นท์ห้องน้อง

เข้านอน กิจกรรมกรณีศึกษาละครเส้าน้ำเกลือ กิจกรรมกลุ่มอภิปราย กิจกรรมฝึกปฏิบัติใน สถานการณ์จริง และกิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ โดยผลการปฏิบัติและสะท้อนคิด ปรากฏ ดังนี้

1.1 ระดับทัศนคติ (Attitude4: A4)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงความสำคัญของการจัดการการ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่มีต่อการเป็นนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสได้เพิ่มขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกล่าวว่าการแก้ปัญหาแก้ไขโดยให้ผ่านไปเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อได้ ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเข้าใจวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่าง เหมาะสมจะทำให้กระบวนการในการทำกิจกรรมจิตอาสากับผู้ด้อยโอกาสมีประสิทธิภาพ

“...เวลาน้องร้อง แต่ก่อนเราก็แก้ปัญหาโดยการเข้าไปอุ้มน้องบ้าง หลอกน้องบ้าง ให้ขนม ให้น้องเล่นโทรศัพท์ กลายเป็นว่าน้องคนอื่นก็อยากได้ด้วย ตอนหลังเรา เข้าใจวิธีการแก้ปัญหาจากที่ได้ไปดูพี่เศก ก็ได้เห็นการแก้ปัญหา อย่างตอนหลังเวลาน้องร้องเราก็ พังน้องก่อนน้องต้องการอะไร อย่างน้องอาจจะง่วง เหนื่อย เราก็ให้น้องไปพัก สังเกตอาการน้อง คนอื่น ๆ ถ้าเป็นไปในแนวทางเดียวกันหมดเช่นน้องง่วง เราก็เปลี่ยนกิจกรรมไปแผนสอง ไม่ดันทุรังทำต่อ ก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ถ้าแก้ปัญหาไม่ดี ทำกิจกรรมครั้งนั้นก็ไม่ดีไปด้วยเลย ไม่ควร แก้ปัญหาแค่ให้มันผ่าน ๆ ไป ต้องคิดก่อน แก้ปัญหานั้นแล้ว จบไหม แก้ไขได้ไหม”

กรรมการชมรมจิตอาสา

1.2 ระดับความรู้ความเข้าใจ (Knowledge4: K4)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการอธิบายถึงลักษณะการจัดการปัญหาเฉพาะ หน้าได้เพิ่มขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมระบุว่า ต้องแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ รวดเร็ว ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้กล่าวเพิ่มเติมว่า นักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสา ต้องมี ความรู้ความเข้าใจในวิธีการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ คิดวิเคราะห์ในการ แก้ปัญหา ควบคุมอารมณ์ได้ หาทางแก้ไขปัญหได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

1) วิธีการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีเหตุผล คิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหา เป็นลักษณะของบุคคลที่มีการคิดอย่างรอบคอบ มีสติวิเคราะห์ผลของการแก้ปัญหา แล้วเลือกวิธีการที่ดีที่สุด ไม่เกิดผลกระทบในผลลัพธ์ของการแก้ปัญหา

“...คำพูดเวลาพูดไปแล้วมันแก้ไขยาก ถ้าเป็นการพูดหรือแสดงอะไรก็ตามแล้วน้องรู้สึกแย่ มันกลับมาแก้ไขไม่ได้ไง ต้องคิดก่อนให้ดีเลย จะพูดอะไรยังไงในการแก้ปัญหาตอนนั้นที่เกิดขึ้น”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ผมว่าปัญหามันมีเกิดขึ้นตลอด เราต้องเตรียมรับมือ บางครั้งแผนที่เราวางไว้จะไปทำกิจกรรมแบบนี้ แต่มันทำต่อไม่ได้ก็ต้องปรับเปลี่ยน แก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าให้ได้”

ประธานชมรมจิตอาสา

2) การควบคุมอารมณ์ เป็นลักษณะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ต้องประเมินการแสดงออกของผู้รับบริการจิตอาสาเพื่อจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้รับบริการจิตอาสาได้อย่างเหมาะสม โดยใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้วิธีการจัดการปัญหาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับเด็กกลุ่มเปราะบาง

“...น้องที่โตสักหน่อยก็จะบอกและฟังรู้เรื่องค่ะ แต่น้องเด็กเล็ก ๆ บางครั้งอแง บางครั้งก็ดื้อมาก แบบมาเกาะหลังเรา เกาะติดเราตลอด บางครั้งก็โมโหค่ะ น้องเล่นเยอะไป บางทีก็ดูไปบ้าง เมินใส่น้องคนนั้นไปบ้าง แต่เราจะทำแบบนั้นไม่ได้ พอมานึกตอนที่เมินน้องคนนั้นก็เสียใจเลยค่ะ เราไม่น่าทำแบบนั้นน้องน่าจะรู้สึกแย่และงงว่าพี่เป็นอะไร ตอนนั้นก็แก้ปัญหาเวลาน้องมาเกาะติดเรามากไป เราก็จะพาน้องทำกิจกรรมกับคนอื่น ๆ ไม่ได้ผลสักเท่าไหร่ค่ะ”

เลขานุการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่ทำกิจกรรมอย่าว่าต้องดูแลน้องเลยครับ ต้องดูอารมณ์พี่ด้วย อย่างที่ผ่านมาเพื่อน ๆ มาทำกิจกรรมก็มีอารมณ์ค้างจากปัญหาส่วนตัว อย่างมาสายแล้วโดนเพื่อนว่า ก็มาหน้าบูดทำหน้าไม่พอใจ ให้ทำกิจกรรมก็ทำไม่เต็มที่ ตรงนี้ต้องปรับใหม่เลยต้องควบคุมอารมณ์ตัวเองให้ได้ ต้องเดอะโซว์มัสโกออนอะครีบ”

ประธานชมรมจิตอาสา

1.3 ระดับทักษะ (Skill4: S4)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีวิธีการในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสมากขึ้น โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมได้แก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาด้วยความเข้าใจและอารมณ์ของตนเอง ต่อมาภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้อธิบายเพิ่มเติมว่าต้องแก้ปัญหาด้วยการได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ไม่เกิดผลกระทบกับเด็กด้อยโอกาส ต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองและสังเกตอารมณ์เด็กด้อยโอกาส และใช้เทคนิคการสื่อสารที่ดีตลอดการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

“...อาทิตย์ที่แล้วที่ไปทำจิตอาสา มีเพื่อนล้มข้อศอกกระดูกแตกพื้นปูนเป็นแผลเลือดออก ต้องพาเพื่อนไปส่งโรงพยาบาลแต่เราก็พาน้องทำกิจกรรมอยู่อะค่ะ ทุกคนตกใจมาก พวกเราก็รีบคุยกันว่า ให้เพื่อนอีกคนพาเพื่อนที่ล้มไปทำแผลที่โรงพยาบาล ส่วนที่เหลือต้องพาน้องทำกิจกรรมต่อ ไม่ให้น้องเสียขวัญ ต้องดึงความสนใจน้อง ๆ มาทำกิจกรรมให้ได้ บอสก็บอกให้เพื่อน ๆ เก็บอารมณ์แล้วมาทำกิจกรรม ใจเราก็ห่วงเพื่อนแต่เราต้องควบคุมอารมณ์ให้ได้ ไม่งั้นน้องก็จะตกใจไปด้วยค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...แต่ก่อนเราหลอกล่อน้องให้ทำกิจกรรมด้วยขนมบ้างของเล่นบ้าง มันน่าสนใจแค่ช่วงแรก ๆ ค่ะ เราก็วางแผนกันใหม่ให้วิธีการพูดดึงดูดใจให้น้องสนใจ หลอกล่อแต่ไม่หลอกน้องแบบผิด ๆ บางทีน้องติดทำอะไรอยู่เราก็ดูอารมณ์น้องให้น้องทำกิจกรรมตรงนั้นของตัวเองให้เสร็จก่อน เมื่อก่อนเราก็อยากทำกิจกรรมให้เสร็จ ๆ เราเรียกน้องรวมเลยไม่ได้สนใจน้อง พี่ก็เอาแต่อารมณ์ของตัวเอง พอมาปรับมาพยายามเข้าใจกันมากขึ้น มันดีค่ะ น้องก็เต็มใจอยากทำกิจกรรมก็ได้ประโยชน์จริง ๆ ไม่ใช่จัดไปงั้น ๆ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

จากการลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ทั้ง 2 โมดูล ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมร่วมเล่นเต็นท์ ร้องส่งน้องเข้านอน กิจกรรมกรณีศึกษาละครเสาวนีย์น้ำเกลือ กิจกรรมกลุ่มอภิปราย กิจกรรมฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และกิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นกระบวนการเรียนรู้เข้าใจการทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส วิธีการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำกิจกรรมได้ดีขึ้น และทัศนคติของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการที่มีวิธีคิดในการเรียนรู้เข้าใจปัญหา

และสามารถจัดการสถานการณ์การแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluation action2)

ขั้นการประเมินผลการปฏิบัติเป็นการตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินงาน ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ผลการประเมินการปฏิบัติมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

1.1 ด้านประเด็นการเรียนรู้ (Content) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวถึงแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ว่าทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากขึ้น และทำให้มีแนวทางในการจัดการการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมไม่เกิดผลกระทบกับเด็กด้อยโอกาส

1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยใช้วิธีการสื่อสาร การแสดงออก การใช้คำพูด น้ำเสียง กลวิธีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ไม่ให้เกิดผลกระทบ

“...รู้สึกว่าจะเข้าใจคำว่าเด็กกลุ่มเปราะบางมากขึ้น จะทำกิจกรรมกับน้องต้องระวังมากขึ้นทุกอย่างเลย เวลาเกิดปัญหาต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง อย่างไหนเรื่องเรื่องตำรวจเวลาน้องร้องไห้ ไม่ควรพูดแบบนั้นอะค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่ไปเล่นนิทานให้เด็กป่วยฟัง แล้วกลับมาทำจิตอาสาที่น้องที่บ้านลูกรัก เราารู้เลยว่าที่ผ่านมาเราทำผิดพลาดเยอะมากที่ไม่ดีกับน้อง หลังเข้าร่วมกิจกรรมผมเข้าใจการแก้ปัญหา การวางแผน การคิดให้รอบคอบก่อนจะตัดสินใจอะไร ต้องคิดก่อนจะเกิดปัญหาอะไรตามมาไหม เวลามีปัญหาที่นึกถึงอาจารย์นี่ถึงพี่เศกก็คิดวิธีแก้ปัญหาออก”

ประธานชมรมจิตอาสา

“...มันเชื่อมโยงกันหมดเลยอะ ถ้าออกแบบกิจกรรมดี ปัญหาที่จะน้อยลง หรือถ้าเกิดปัญหาตอนทำกิจกรรม ถ้าเราคุยเราวางแผนเราไปดูการแก้ปัญหาจริง ๆ สังเกตตอนเพื่อนกลุ่มอื่นทำจิตอาสา เราก็มองภาพออกแล้วในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง”

“...แต่ก่อนหนูยอมรับเลยคะเวลาน้องมอมแมมแล้วน้องมาใกล้ หนูจะอยู่ห่าง ๆ น้อง ไม่ได้รังเกียจน้องนะคะอาจารย์ แต่แบบหนูไม่รู้มันเป็นไปเองกลัวสกปรก เวลาน้องมาใกล้มาก ๆ หนูจะเดินหนี คนเรามันรู้สึกได้ไงคะ หนูว่าหนูแย่มากน้องน่าจะเสียใจแหละคะ แต่ตอนนี้หนูเปลี่ยนความคิดน้องจะเลอะแค่นั้นหนูก็ไม่กลัวเพราะถ้าเลอะมันก็ล้างก็ซักได้ใช้ไหมคะ แต่ถ้าเราแก้ปัญหาแบบผลักใส่น้องเนี่ย น้องก็จะรู้สึกแย่น้องอาจเป็นปมก็ได้คะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

2) แนวทางในการจัดการการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมไม่เกิดผลกระทบกับเด็กด้อยโอกาส

“...เวลาเด็กโตไม่เข้าร่วมกิจกรรม แต่ก่อนเราจะปล่อยเอาแค่น้องเล็ก ๆ แต่ตอนนี้แก้ปัญหาโดยการเข้าไปคุย ไปเข้าใจน้องก่อน พอน้องเปิดใจ สนุกกับเราเห็นประโยชน์ที่เราจะทำให้ น้องก็มาร่วมกิจกรรมคะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...น้องเล็ก ๆ ชอบเลียนแบบเราคะ อย่างบางที่มันก็ผลอพุดไม่ เพราะกับเพื่อน หนูก็จะบอกน้องทันทีว่าพุดแบบนี้ไม่ดีนะ อย่าพุดแบบนี้ แล้วสอนน้องวิธีการพุดใหม่ แล้วก็ระวังการพุดกับเพื่อนมากขึ้น”

1.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ (Process) ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวหาวิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจจากการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้กระบวนการทำจิตอาสา แล้วนำมาให้ใช้การออกแบบกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีความเหมาะสมมากขึ้น

“...ชอบตอนไปเล่นิทานให้เด็กป่วยหน้าเส้าน้ำเกลือมากคะ ได้เห็นอีกมุมของการทำจิตอาสาที่ต้องระวังความรู้สึกของคนรอบด้านมากขึ้น เวลาเรามาทำจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส ทำให้เราได้ฝึกมองในหลายมุมเพื่อออกแบบกิจกรรมให้ไม่ส่งผลไม่ดีกับน้องคะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ตอนที่เราวางแผนกับเพื่อนหลังจากเราไปทำจิตอาสาที่พีเศก หนูปอกเพื่อนเลยคะ เราต้องล้างกิจกรรมกันใหม่ที่เรากำลังทำกันมาก่อนหน้านั้น เราต้องมาวางแผน แล้วให้ห้อง ๆ ในชมรมเข้าใจด้วย หลังจากได้แผนการออกแบบกิจกรรมแล้ว พวกเราคุยกันว่าพวกเราจะนัดคุยทั้งชมรม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...คือเราจะเข้าใจอะไรเราก็ต้องลงมือทำ อันนี้ผมว่าดีมากที่เราได้ไปเห็นไปดูไปลองทำ เอามาออกแบบ ทดลองก่อนเอาไปใช้จริง พอมันเป็นขั้นตอน มันก็ลดปัญหา ครึบ และถ้าเกิดปัญหาเราก็วางแผนแล้วเราจะแก้ปัญหาตรงหน้ายังไง มันง่ายพอมันเป็นแผนชัดเจน มันต่างจากแต่ก่อนที่พวกเราก็ทำแบบเดิม ๆ ผลก็ได้แบบเดิม ๆ ทำเสร็จก็แล้วกัน”

ประธานชมรมจิตอาสา

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการกล่าวว่า จากการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดระยะเวลา ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการได้เรียนรู้แนวทางการจัดการปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีขึ้น ต่อจากนี้คือการนำแนวทางไปปฏิบัติด้วยตนเองในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

“...ต้องเรียนรู้และเข้าใจเด็ก เข้าใจสถานการณ์ นึกถึงผลที่ตามมาด้วย ก็จะทำให้คิดวิธีแก้ปัญหาที่อยู่ตรงหน้าได้ดีคะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ขอบคุณที่พาพวกเราไปดูไปทำกิจกรรมกันจริง ๆ ถ้าเราทำแบบเดิม ๆ โห ไม่อยากคิดเลยคะ มันจะเกิดผลเสียอะไรบ้าง กิจกรรมนี้มีประโยชน์มาก ๆ ระดับชาติเลยคะ ถ้าทุกคนทำได้แบบนี้ หนูว่าคนจะมีคุณภาพมากขึ้น เพราะต้องเริ่มจากเด็กไงคะ แล้วเด็กกำพร้า คือน่าสารต้องคิดถึงเค้าเยอะ ๆ ถ้าพัฒนาเค้าได้ ให้เค้าโตเป็นคนที่มีสมรรถนะได้จะดีมากเลยคะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

จากวงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ร่วมกัน เสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงที่ 2 ข้างต้น ในหัวข้อ บุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา และการศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง ผ่าน กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง พบว่าทำให้ผู้ร่วม วิจัยปฏิบัติการเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาส โดยเข้าใจถึงคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาส ได้ มีกระบวนการสื่อสารที่ดี และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตระหนักถึงความสำคัญของ ไหวพริบในการจัดการปัญหา สามารถจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

ผลการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่มในขั้นการลงมือปฏิบัติ และผลจากขั้นการ ประเมินผลการปฏิบัติ ของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาส ทั้ง 2 ช่วง สะท้อนให้เห็นว่า 4 โมดูล คือ โมดูลการเข้าใจในปัญหา โมดูลการ เรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อการพัฒนา โมดูลบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา โมดูลการศึกษาดูงาน กิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง มีความครอบคลุมสมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) ที่ทำให้การทำงานมีความเชี่ยวชาญเป็นต้นแบบให้กับผู้อื่นได้ ตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) สมรรถนะทางด้านความรู้ (มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิต อาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีความรู้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้มี ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบ และเกิดประโยชน์ สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส) สมรรถนะทางด้านทักษะ (มีทักษะด้านการสื่อสารที่ดี ทั้งการสื่อสาร ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษากับเด็กด้อยโอกาส ทักษะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสม กับเด็กด้อยโอกาส) สมรรถนะทางด้านคุณลักษณะ (มีเจตคติที่ดีในการช่วยเหลือสังคม เห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่น มีเจตคติที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะที่เหมาะสม ในการแสดงออกทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอกในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อย โอกาส) โดยกระบวนการในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ ด้อยโอกาสแต่ละโมดูลนั้นดำเนินการบนพื้นฐานการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential learning) ทั้งประสบการณ์ของตนเองและประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการดำเนินการเรียนรู้ กระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การคิดเชิงออกแบบในการการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับสำหรับเด็กด้อยโอกาสไม่ให้สร้าง ผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด

ทั้งนี้เมื่อการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดำเนินการวิจัย 2 วงรอบการปฏิบัติแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าสู่ขั้นตอนการยุติกระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan & Brannick (2014) ที่อธิบายว่า เมื่อผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติและถ่ายทอดได้ ผู้วิจัยสามารถยุติกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของผู้วิจัยได้ โดยในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยพบว่า ภายหลังจากการมอบหมายให้ปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติต่อ โดยเฉพาะความรู้และทักษะสมรรถนะทางด้านความรู้ มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีความรู้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

“...หนูได้เข้าใจน้องที่บ้านลูกรักเพิ่มมากขึ้น มีมุมมองความคิดที่กว้างและหลายด้านมากขึ้น ไม่เอาความคิดจากมุมมองของตัวเอง มีความรู้ที่จะออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้น้อง ทำให้น้องเป็นคนที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง อย่างตอนไปทำจิตอาสาที่โรงบาลกับพี่เศก หนูกลับมาก็คิดเลยว่าน้องที่บ้านลูกรักแม้เขาจะขาดครอบครัวแต่เขามีเวลาในชีวิตอยู่มาก เขาสร้างครอบครัวที่ดีให้ตัวเองได้ในอนาคต หนูจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างกิจกรรมพัฒนาน้องให้น้องโตขึ้นได้อย่างดีค่ะ”

กรรมการชมรมจิตอาสา

“...ผมจะนัดน้อง ๆ ในชมรมจิตอาสา เพื่ออธิบายให้น้อง ๆ มีความรู้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ยกเลิกการทำกิจกรรมรูปแบบเดิม ๆ ที่ไม่ได้เข้าใจบริบทที่จะไปทำจิตอาสา เพื่อเราจะได้ไม่ออกแบบกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมและสร้างผลเสียไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย”

ประธานชมรมจิตอาสา

ตาราง 9 สรุปสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

สมรรถนะด้าน	สมรรถนะย่อย	รอบที่ 1	รอบที่ 2	แนวทางการพัฒนา
K	1. ความรู้ปัญหาการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส	✓		กิจกรรมกลุ่ม
	2. ความรู้การเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส		✓	1. การทำความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย 2. จิตอาสาเพื่อพัฒนา
A	1. คุณลักษณะภายในและภายนอกของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส		✓	การอบรมเชิงปฏิบัติการ
	2. เจตคติที่ดี	✓		1. การพบทวนผลกระทบทะของกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส
	3. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า		✓	2. พัฒนาสมรรถนะสำหรับนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส
S	1. ทักษะการคิดเชิงออกแบบ	✓		การอบรมเชิงปฏิบัติการ
	2. ทักษะการสื่อสาร		✓	การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4. ผลการสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

การสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้การดำเนินการเสริมสร้างสมรรถนะนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสบรรลุตามเป้าหมาย โดยผู้วิจัยอาศัยหลักการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรของ Noe (2010) ที่เน้นระบบการจัดการที่ครบวงจร ตั้งแต่การวิเคราะห์ความจำเป็น การสร้างแรงจูงใจ การถ่ายโยงการเรียนรู้ และการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อค้นพบที่ปรากฏระหว่างการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสมรรถนะนักร้องแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ตามโครงสร้างความรู้ของมนุษย์ 5 ชั้น (The structure of human knowing) ของ Coghlan and Brannick (2014) ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการในองค์กร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวปฏิบัติได้เป็น 3 ช่วง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ช่วงก่อนดำเนินการ

ช่วงก่อนดำเนินการเกี่ยวข้องกับการสร้างสัมพันธภาพ (Rapport) การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็น และการจูงใจเพื่อสร้างความร่วมมือ โดยกลยุทธ์ต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ปรากฏในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นการวิเคราะห์และระบุประเด็น (Constructing) และขั้นการวางแผน (Panning action)

4.4.1 การสร้างสัมพันธภาพ

เป้าหมาย : การสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเป็นไปด้วยดีเนื่องด้วยผู้วิจัยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตของแก่น

กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างตัวตน ผู้วิจัยให้ความสำคัญในการทำความคุ้นเคยกับการลงพื้นที่เพื่อไม่ให้ทางสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก เข้าใจว่าเป็นการไปเก็บข้อมูลวิจัย แต่ผู้วิจัย ใช้วิธีการในการลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับบ้านลูกรัก เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับเด็กด้อยโอกาส และครูผู้ดูแลบ้านลูกรัก โดยไปสอนหนังสือ และทำกิจกรรมตามตารางของบ้านลูกรัก แต่เนื่องด้วยผู้วิจัยได้มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่บ้านลูกรักเป็นประจำจึงไม่มีปัญหาในการสร้างสัมพันธภาพ

กลยุทธ์ที่ 2 การให้ประโยชน์ ในการสร้างสัมพันธภาพครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และเป็นประโยชน์ทั้งเชิงรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ไปทำความคุ้นเคยโดยไปสอนหนังสือ วิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ศิลปะ โดยการลงพื้นที่ให้ผู้ร่วมวิจัย

ปฏิบัติการได้ไปทำความเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส และสังเกตการทำกิจกรรมจิตอาสาของ นักศึกษามหาวิทยาลัยอื่น ๆ และบุคคลภายนอก ทำให้เด็ก ๆ ที่บ้านถูกรักมีความสนิทกับผู้วิจัย มากขึ้น

4.1.2 การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย

เป้าหมาย : เพื่อให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจลักษณะกลุ่มเป้าหมาย เข้าใจ ลักษณะปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส ในขณะเดียวกันเพื่อให้ผู้ให้ ข้อมูลเกิดความเชื่อใจและเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย

กลยุทธ์ที่ 1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตัวบุคคล ผู้วิจัยเริ่ม จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เช่น สรุปผลโครงการจิตอาสา และเอกสารทุติยภูมิ เช่น แบบบันทึกการสังเกต สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ของชมรมจิตอาสา ทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูล การดำเนินการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และโครงการจิตอาสาในรูปแบบต่าง ๆ ของชมรมที่ได้มีการจัดกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกและมีประเด็นในการ สัมภาษณ์นักศึกษาชมรมจิตอาสา ให้มองเห็นภาพการดำเนินงานกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาสที่ผ่านมา ทำให้ได้สะท้อนเห็นช่องว่างของปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสา สำหรับเด็กด้อยโอกาส

กลยุทธ์ที่ 2 การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การทำความเข้าใจ ชมรมจิตอาสาและผู้ร่วมกระบวนการวิจัยอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึกกับการค้นคว้าเอกสารแล้ว ผู้วิจัยยังไปร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาไปกับเด็กกลุ่ม เปราะบางซึ่งเป็นกิจกรรมจิตอาสาของชมรมจิตอาสาร่วมกับวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน ไปทำกิจกรรมกับโรงเรียนผู้พิการทางสายตา เพื่อสังเกตการณ์ทำกิจกรรมจิตอาสาไปกับเด็กกลุ่ม เปราะบาง โดยเป็นการเข้าร่วมงานแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูล ยืนยันข้อมูล และสร้างความมั่นใจว่าได้ข้อมูลครบถ้วนทุกมิติ ดังนั้นผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจ องค์การและผู้ร่วมกระบวนการวิจัยควรเก็บข้อมูลจากหลายช่องทาง เก็บข้อมูลซ้ำในเวลาที่แตกต่างกัน และความเก็บข้อมูลทั้งในและนอกพื้นที่วิจัย

กลยุทธ์ที่ 3 การตรวจสอบข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการจัด กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส กระบวนการทำงาน ปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรม และ ผลลัพธ์ของการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จากนั้นได้ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องตามหลักการ และส่งคืนข้อมูลให้แก่ ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องตามความเป็นจริงอีกครั้ง

4.1.3 การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็น

เป้าหมาย : เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย ปฏิบัติการเกี่ยวกับลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

กลยุทธ์ที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็น ผู้วิจัยนำข้อมูล จากข้อ 4.1.2 มาค้นหาจุดอ่อน ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้ผู้ร่วมกระบวนการวิจัย ได้มองเห็นภาพของลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่ผ่านมา ช่องว่างของปัญหา รวมถึงความเป็นไปได้ของข้อเสนอแนะที่มาจากความต้องการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา เพื่อลดปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยแยกแยะตามหลักการวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม (Need assessment) ประกอบด้วยการวิเคราะห์หน่วยงาน และบุคคล ร่วมกับการวิเคราะห์และระบุประเด็นในการวิจัยปฏิบัติการ (Constructing in action research) ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพปัญหาของในอดีตถึงปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

กลยุทธ์ที่ 2 การลำดับความสำคัญเร่งด่วน เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ ประเด็นและความจำเป็นในการฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการร่วมพิจารณาและจัดลำดับความสำคัญ ความจำเป็นเร่งด่วน โดยสร้างกรอบการวิเคราะห์ประเด็นการฝึกอบรมด้วย เทคนิคการวินิจฉัยองค์การ (Model for diagnosing organization system) ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นภาพรวมขององค์การทั้งสิ่งที่มี สิ่งที่เป็นอยู่ และสิ่งที่ต้องพัฒนา ในขณะเดียวกันการเลือก ประเด็นในการฝึกอบรมด้วยเทคนิคการจัดกลุ่ม (Nominal group technique) เป็นเครื่องมือที่ง่ายต่อการใช้งาน เหมาะสำหรับผู้ร่วมกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องอธิบาย เป้าหมายและผลลัพธ์ที่คาดหวังให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเข้าใจอย่างละเอียด โดยอธิบายทั้งภาพรวม และอธิบายที่ละขั้นตอนย่อย ๆ ดังนั้นหากสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานอื่น ๆ ต้องการพัฒนาสมรรถนะดำเนินงานที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน สามารถนำเทคนิคข้างต้นไปปรับใช้ได้

4.1.4 การจูงใจเพื่อสร้างความร่วมมือ

เป้าหมาย : เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเห็นความสำคัญและคุณค่าของการร่วมกิจกรรม รู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการครั้งนี้ รวมทั้งทำให้การวิจัยปฏิบัติการดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

กลยุทธ์ที่ 1 การจูงใจภายนอก ผู้วิจัยแสดงให้เห็นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการทราบถึงความรับผิดชอบตามจรรยาบรรณการวิจัย โดยชี้แจงว่าการวิจัยนี้ได้ดำเนินการขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันยุทธศาสตร์และการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ และใช้แบบฟอร์มยินยอมเข้าร่วมการวิจัยที่สำคัญ ผู้วิจัยอาศัยการให้สิ่งจูงใจภายนอก ได้แก่ เกียรติบัตร ชั่วโมงกิจกรรม ค่าเบี้ยเลี้ยง และการให้แรงจูงใจภายใน คือ การมอบหมายงานสำคัญ เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติกรให้ความร่วมมือ

กลยุทธ์ที่ 2 การจูงใจภายใน ด้วยการจูงใจผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติกรให้ร่วมมือด้วยการให้สิ่งจูงใจภายนอกนั้นได้ผลดีที่สุด รองลงมาคือการให้คำอธิบายด้วยวาจาและเอกสารจรรยาบรรณการวิจัยต่าง ๆ ส่วนการมอบหมายงานสำคัญคือการจัดโครงการกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นการมอบผลรางวัลเป็นเกียรติบัตร ในช่วงแรกถือว่าการเพิ่มภาระให้กับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติกรมากกว่าเป็นสิ่งจูงใจ ผู้วิจัยจึงได้จัดการให้ความรู้เรื่องแนวคิดเชิงออกแบบ และพาผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติกรลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล โดยเน้นย้ำให้เห็นผลกระทบจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และผลตอบแทนที่มีคุณค่าทางจิตใจที่ได้ช่วยพัฒนาคุณภาพของเด็กด้อยโอกาส จึงทำให้การมอบหมายงานสำคัญกลายเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความร่วมมือได้

จากการสังเคราะห์แนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ช่วงก่อนดำเนินการ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยเกื้อหนุนความสำเร็จในการใช้กลยุทธ์มาจาก 3 ส่วน คือ

1. ตัวผู้วิจัยต้องศึกษาบริบทการทำงานการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่ผ่านมาของชมรมจิตอาสา เพื่อเข้าใจลักษณะกิจกรรม และความสามารถในการจัดกิจกรรมจิตอาสาและความคิดของนักศึกษาในชมรมจิตอาสา รวมทั้งตัวผู้วิจัยต้องมีความสามารถในการสังเกตและตั้งคำถาม โดยต้องเตรียมคำถามที่มีโครงสร้างไว้เป็นแนวทางการถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และต้องสามารถปรับเปลี่ยนคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก (Probing question)
2. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติกรต้องมีความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงวาจา และแจกแจงเอกสารที่เกี่ยวข้องประเด็นการรวบรวมข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ อันเกิดจากการมีความรู้และมีประสบการณ์ในงานนั้นอย่างแท้จริง
3. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ต้องเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และยินดี

สนับสนุนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการสร้างความร่วมมือ

4.2 ช่วงระหว่างดำเนินการ

ช่วงระหว่างดำเนินการเกี่ยวข้องกับการกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และการมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยกลยุทธ์ต่อไปนี ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ปรากฏในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการขั้นการลงมือปฏิบัติ (Taking action)

4.2.1 การกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้

เป้าหมาย : เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสนใจและทำกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การฝึกอบรมที่กำหนดไว้

กลยุทธ์ที่ 1 การออกแบบกิจกรรม ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมแต่ละโมดูลใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (1) ใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อสร้างประสบการณ์การได้รับความสำเร็จและสนใจให้อยากมีส่วนร่วมต่อไป เช่น การให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการลงพื้นที่บ้านลูกรักเพื่อทำกิจกรรมจิตอาสา และสังเกตการณ์ทำกิจกรรมจิตอาสาของบุคคลภายนอก แล้วมาวิเคราะห์ปัญหาหรือช่องว่างที่อาจทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส แล้วจึงเชื่อมโยงสิ่งที่เห็นที่ทำอยู่กับเนื้อหาแต่ละข้อ เป็นต้น (2) ให้มีส่วนร่วมจากน้อยไปมาก เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก เช่น การพูดคุยในประเด็นที่กำหนด การแสดงบทบาทสมมติ การรวมกลุ่มคิดปัญหาที่เคยมองและแนวทางการแก้ปัญหา เป็นต้น (3) กิจกรรมร่วมกับบ้านชีวาศิลป์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ เช่น เด็กป่วยโรคมะเร็ง เพื่อสร้างประสบการณ์ในการมองปัญหาของการออกแบบกิจกรรม และเรียนรู้คุณลักษณะการเป็นนักกิจกรรมจิตอาสาที่ดี เช่น กิจกรรมร่วมเล่นดนตรีร้องส่งน้องเข้านอน กิจกรรมกรณีศึกษาละครเสาน้ำเกลือ เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ กิจกรรมที่ผู้วิจัยออกแบบไว้ในกลยุทธ์ที่ 1 ทั้ง 3 ประการ ช่วยแก้ปัญหาการไม่เข้าร่วมกิจกรรมของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ และช่วยในการกระตุ้นความสนใจในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยปฏิบัติการได้อย่างดี แต่ทั้งนี้เนื่องด้วยในระหว่างการทำวิจัยมีสถานการณ์โควิดระบาด จึงทำให้ต้องหยุดการรวมกลุ่มกันจึงเป็นการนัดหมายกันในรูปแบบออนไลน์ ในช่วงแรกของการนัดออนไลน์ผ่านโปรแกรม ZOOM เนื่องจากเป็นรูปแบบออนไลน์จึงมีปัญหาขัดขวางหลายประการ เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ต และความตั้งใจในการร่วมแสดงความคิดเห็น จึงเป็นการยากในการระดมความคิดเห็นในช่วงแรกผ่านช่องทางออนไลน์ อีกทั้งผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้เดินทางกลับบ้านต่างจังหวัด

เนื่องจากมหาวิทยาลัยหยุด ผู้วิจัยจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบโปรแกรม เช่น การให้ความรู้ในแนวคิดเชิง ออกแบบ ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ในรูปแบบออนไลน์แทนจากรูปแบบเดิมที่นัดทำกิจกรรม เวิร์คช็อปแทน และสรุปประเด็นสำคัญร่วมกันอีกครั้ง

4.3 ช่วงหลังดำเนินการ

ช่วงหลังดำเนินการ เป็นการติดตามผลการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบ กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ปรากฏในกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการขั้นการประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluation action)

4.3.1 การประเมินผล

เป้าหมาย : เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา ขั้นตอนของกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ที่ทำให้เกิดสมรรถนะในการออกแบบ กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

กลยุทธ์ที่ 1 การวางแผนการประเมิน ผู้วิจัยทำการประเมินผลการ ฝึกอบรมเป็น 3 ช่วง ได้แก่ (1) ก่อนการฝึกอบรม ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความรู้และทักษะเกี่ยวกับ เกี่ยวกับประเด็นการฝึกอบรมที่ติดตัวผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ และทำให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการทราบถึง จุดเน้นหรือประเด็นที่จะเรียนรู้ร่วมกันในครั้งนั้น (2) ระหว่างการฝึกอบรม เป็นการทบทวนความรู้ และทักษะให้แก่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการรูปแบบหนึ่ง และทำให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาได้ นอกจากนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงประสิทธิผลของกิจกรรม ยังทำให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมองเห็น พัฒนาการหรือความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับตนเองก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างความร่วมมือในกรให้ข้อมูล การประเมินผล ระหว่างการฝึกอบรม ทำให้ผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และกิจกรรมให้เหมาะสมกับความ ต้องการของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ รวมทั้งสามารถสอดแทรกเนื้อหาเพิ่มเติม และเปิดโอกาสให้ ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเสนอแนะประเด็นร่วมด้วย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ในการวิจัยนี้

4.3.2 การติดตามผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง

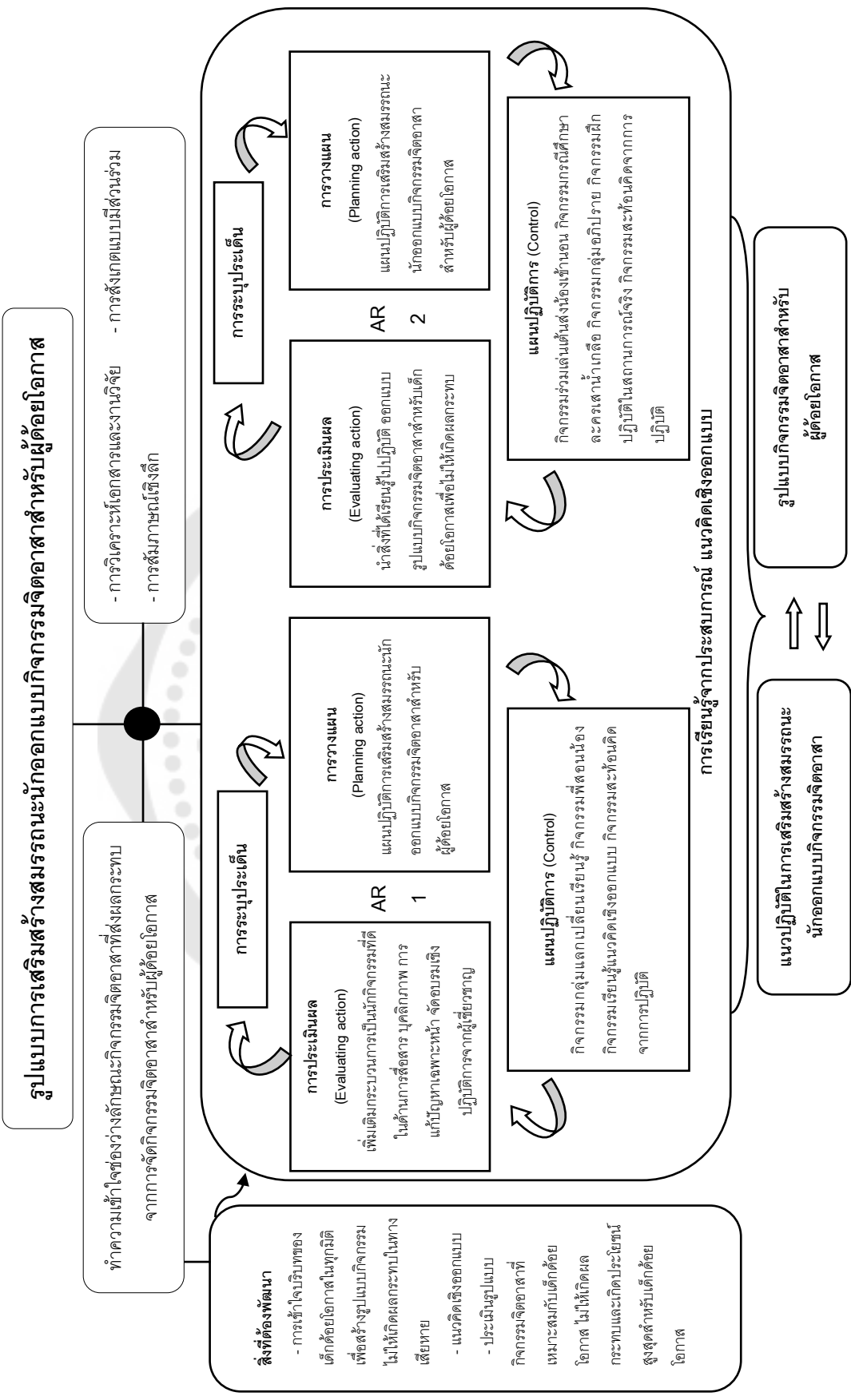
เป้าหมาย : เพื่อยืนยันว่าผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้นำความรู้และทักษะ จากการฝึกอบรมสู่การปฏิบัติจริง ในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาสได้ด้วยตนเอง แม้สิ้นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

กลยุทธ์ที่ 1 การรักษาสัมพันธภาพ การติดตามผลการเรียนรู้จากการ ฝึกอบรมสู่การปฏิบัติจริง ภายหลังจากที่ผู้วิจัยถอนกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยได้ติดตามเพจ ชมรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชนSPUKK และสอบถามผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ซึ่งการใช้สื่อสังคม

ออนไลน์ เป็นวิธีการที่สะดวกและมีประโยชน์ทั้งต่อผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ เนื่องจากการบอกเล่าและการโพสต์ภาพที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาสโดยใช้สมรรถนะบุคคลที่ได้รับการเสริมสร้างไปนั้นเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับนักศึกษาชมรมจิตอาสา และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส

จากการสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ช่วงหลังการฝึกอบรมและพัฒนา ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยเกื้อหนุนความสำเร็จในการใช้กลยุทธ์มาจาก 2 ส่วน คือ

1. ตัวผู้วิจัยต้องออกแบบวิธีวัดผลที่สอดคล้องกับลักษณะผู้เรียน ต้องพิจารณาเลือกเครื่องมือในการประเมินที่สามารถใช้ได้ง่าย ไม่ยุ่งยากที่จะทำให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการที่ต้องเรียนและสอบและต้องทำกิจกรรมของคณะ เหนื่อยจนเกินไป
2. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการต้องมีความรับผิดชอบและความสามารถในการสะท้อนคิดด้วยตนเอง จึงจะทำให้ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน

ภาพประกอบ 5 รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ช่วง (1) ผลการศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผลกระทบของการจัดกิจกรรมที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูล 4 คน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาถอดความ จัดระเบียบข้อมูล และสังเคราะห์ผลเชิงพรรณนาความ ตามแนวคิดของชาย โพลิตา (2554) และ (2) การพัฒนารูปแบบและการสังเคราะห์แนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วยผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ 8 คน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงประเด็นความสัมพันธ์ ผ่านกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ 2 ส่วน คือ ส่วนการปฏิบัติเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และส่วนการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) โดยการวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 1 ปี 4 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผลกระทบของการจัดกิจกรรมที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส

1.1 ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของบุคคลภายนอกที่มาให้บริการจิตอาสา
กับเด็กด้อยโอกาส ที่มีมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก จังหวัดขอนแก่น แบ่งได้เป็น
4 ลักษณะกิจกรรม ได้แก่

1.1.1 กิจกรรมสันทนากการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็ก
ด้อยโอกาส ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมในรูปแบบของกิจกรรมสันทนากการ ร้องเพลง เต้น เล่นเกม
เพื่อสร้างความสนุกให้กับเด็ก ๆ

1.1.2 กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน ที่มีมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส บ้านลูกรัก
จังหวัดขอนแก่น เด็ก ๆ และครูผู้ดูแลรับประทานมังสวิวัติ ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เนื่องจากให้
ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพและช่วยลดค่าใช้จ่ายค่าอาหาร ผู้ที่จะไปทำจิตอาสาเพื่อเลี้ยง

อาหารกลางวันเด็ก หากได้ติดต่อทางมูลนิธิ ว่างล่วงหน้าก็จะทราบข้อมูลว่าเด็ก ๆ ไม้รับประทานเนื้อสัตว์

1.1.3 กิจกรรมบริจาคสิ่งของ การบริจาคสิ่งของจากบุคคลภายนอกที่ต้องการมาทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้วยโอกาส ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของที่ทางมูลนิธิ ต้องการ เช่น นมผง อาหาร น้ำดื่ม ผ้าอ้อมสำเร็จรูป หรือสิ่งของที่ทางผู้ทำจิตอาสาเตรียมมาเอง ส่วนใหญ่จะเป็นขนมของเล่น

1.1.4 กิจกรรมสอนหนังสือ เมื่อผู้มาทำจิตอาสาทำกิจกรรมกับเด็ก ๆ ที่มูลนิธิ ได้มีกิจกรรมมาสอนหนังสือ เช่น สอนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ศิลปะ โดยสอนเด็ก ๆ รวมกัน ในช่วงปิดเทอมก็จะมีอาสาสมัครจากต่างประเทศมาพักที่มูลนิธิ เพื่อสอนภาษาอังกฤษและทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ๆ

1.2 ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

1.2.1 ขั้นตอนเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรมจิตอาสา เป็นขั้นตอนก่อนเริ่มโครงการทำกิจกรรมจิตอาสา โดยประธานชมรมและทีมคณะกรรมการ อาจารย์ที่ปรึกษาชมรม ร่วมกันวางแผนรูปแบบกิจกรรมที่จะไปทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้วยโอกาส และร่วมกันเขียนแผนโครงการจิตอาสาเพื่อเสนอขออนุมัติงบประมาณ เพื่อดำเนินการในการทำกิจกรรมจิตอาสาต่อไป

1.2.2 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา มีการแบ่งหน้าที่งานแต่ละฝ่ายในการลงมือทำกิจกรรมจิตอาสา โดยมีฝ่ายสนับสนุนการ ฝ่ายครัว ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายวิชาการ เพื่อเตรียมอุปกรณ์แต่ละฝ่ายให้พร้อมในวันที่จะไปจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้วยโอกาส

1.2.3 ขั้นตอนการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมจิตอาสา เป็นการประเมินผลความสำเร็จของโครงการ กลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผล สรุปผลและปิดงบโครงการ

1.3 ผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้วยโอกาส ที่มูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้วยโอกาส จังหวัดขอนแก่น โดยผลกระทบที่เกิดในแต่ละประเภท มีดังนี้

1.3.1 กิจกรรมสนับสนุนการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้วยโอกาส จากรูปแบบกิจกรรมส่งผลกระทบ ดังนี้

1.3.1.1 กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้วยโอกาส โดยบางเรื่องเป็นเรื่องที่เด็กไม่ควรได้รับรู้ เนื่องจากจะเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เช่น การร้องเพลงเนื้อที่ไม่เหมาะสมในการทำกิจกรรม

1.3.1.2 การใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมของผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส การทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ต้องระมัดระวังการแสดงออกโดยเฉพาะคำพูดไม่ควรใช้คำพูดที่เป็นการให้ความหวัง และไม่ควรถูกคำพูดที่ไม่เหมาะสม หรือใช้คำพูดล้อเลียน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดผลกระทบทางจิตใจให้กับเด็กด้อยโอกาส

1.3.1.3 การแต่งกายของผู้ที่ไปทำกิจกรรมจิตอาสา ควรแต่งกายให้มีความสุภาพเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ และไม่ควรนำสิ่งของมีค่า เช่น นาฬิกา โทรศัพท์ กระเป๋า หรือเครื่องประดับ ที่อาจจะทำให้เด็กด้อยโอกาสเกิดความต้องการสิ่งของเหล่านั้น หรือเกิดความรู้สึกถูกเปรียบเทียบ

1.4 กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน เด็ก ๆ ที่มูลนิธิฯ ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ บุคคลที่ขอเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ส่วนมากจะซื้ออาหารเข้ามาบริจาค รวมถึงขนมและน้ำหวานต่าง ๆ หรือเข้ามาจัดกิจกรรมงานวันเกิด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบส่งผลเสียต่อความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาสได้

1.5 กิจกรรมบริจาคสิ่งของ ทางมูลนิธิฯ มีผู้นำสิ่งของมาบริจาค ซึ่งหลายสิ่งเป็นสิ่งของที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น หนังสือเรียนในระดับที่ไม่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส เสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสมกับเพศสภาพและช่วงวัย

1.6 กิจกรรมสอนหนังสือ บุคคลภายนอกที่เข้ามาทำกิจกรรมสอนหนังสือ ปัญหาที่เกิดขึ้นมากคือการสอนไม่ต่อเนื่อง จึงทำให้เด็กด้อยโอกาสเพื่อที่จะเรียนรู้ ขาดแรงจูงใจในการเรียน

2. รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ชื่อรูปแบบ

การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

สมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

1. กลุ่มความสามารถทางการคิด ประกอบด้วย ตระหนักในความสำคัญของผลกระทบในการจัดกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

2. กลุ่มความสามารถทางอารมณ์ ประกอบด้วย กระบวนการสื่อสารในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส คุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3. กลุ่มความสามารถทางสังคม ประกอบด้วย การจัดการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่มีต่อการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

หลักการและแนวคิดในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ดำเนินการบนพื้นฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ การคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแก่นความรู้ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น และมองเห็นแนวทางการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ที่สอดคล้องกับการมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส กลุ่มความสามารถทางการคิด

1. โมดูลการเข้าใจปัญหา (เรียนรู้ร่วมกัน 12 ชั่วโมง ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1 เดือน) ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้เรื่องการเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส อธิบายคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้ และการออกแบบและดำเนินการกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ผ่านกิจกรรมการลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจกับเด็กด้อยโอกาส โดยการสอนหนังสือ

2. โมดูลการเรียนรู้เพื่อเข้าใจและพัฒนา (เรียนรู้ร่วมกัน 12 ชั่วโมง ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1 เดือน) ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ การเข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส และพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่เหมาะสมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผ่านกิจกรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมที่สอนน้อง กิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบ กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส กลุ่มความสามารถทางอารมณ์

1. โมดูลบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา (เรียนรู้ร่วมกัน 6 ชั่วโมง ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1 เดือน) ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้เรื่องการเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง (วัจนภาษาและอวัจนภาษา) บุคลิกภาพภายในและภายนอกในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส กระบวนการสื่อสารที่ดีในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และคุณลักษณะบุคลิกภาพของนักจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้ กระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผ่าน 7 กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมคำพูดเปลี่ยนความรู้สึก ภาษาท่าทางสื่อความหมายทางใจ กิจกรรมศึกษาดูงานละครเสาน้ำเกลือ กิจกรรมรวมกลุ่มอภิปราย กิจกรรมบทบาทสมมติ กิจกรรมฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง กิจกรรมสะท้อนคิด

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้วยโอกาส กลุ่มความสามารถทางสังคม

1. โมดูลการศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสา กลุ่มเปราะบาง (เรียนรู้ร่วมกัน 6 ชั่วโมง ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1 เดือน) ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้เรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะภายในตัว เกี่ยวกับการการจัดการสถานการณ์การแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ตระหนักถึงความสำคัญของไหวพริบในการจัดการปัญหา การแก้ปัญหา เฉพาะหน้า อธิบายถึงหลักการการจัดการปัญหาในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสา สามารถจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ผ่านกิจกรรมกลุ่ม 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมเล่นเต็นท์ร่อนส่งน้องเข้านอน กิจกรรมกรณีศึกษาละครเสาน้ำเกลือ กิจกรรมกลุ่มอภิปราย กิจกรรมฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และกิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ โดยผลการปฏิบัติ และสะท้อนคิด

การวัดและประเมินผล

1. ในช่วงเวลาการวัดและประเมินผล แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ การประเมินผลก่อนเข้าร่วมกิจกรรม การประเมินผลในระหว่างร่วมเรียนรู้ในกิจกรรม และการประเมินผลหลังร่วมกิจกรรม
2. ประเด็นการวัดและประเมินผล ได้แก่ (1) เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส (2) อธิบายคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้ (3) ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้วยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
3. เครื่องมือในการวัดและประเมินผล ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม สมุดกิจกรรม แบบบันทึกการสังเกต

ผลการเปลี่ยนแปลงภายหลังการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส ที่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้สะท้อนคิด

1. กลุ่มความสามารถทางการคิด ที่ผู้ร่วมวิจัยสะท้อนว่า (1) ด้านความรู้: นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาต้องมีความเข้าใจในการเข้าใจปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่สร้างผลกระทบระยะสั้นและระยะยาว และมีคุณลักษณะเป็น

นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี (2) ด้านทักษะ: ออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ด้วยโดยการนำกระบวนการแนวคิดเชิงออกแบบ การเข้าใจปัญหา ระบุปัญหาให้ชัด วางแผน กิจกรรมให้ดี คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดกับเด็กด้อยโอกาส (3) ด้านทัศนคติ: ตระหนักในความสำคัญของผลกระทบในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องเริ่มจากการเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส จากการซักถามและพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล และตัวเด็กด้อยโอกาส และเรียนรู้ลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส ไม่ส่งผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด

2. กลุ่มความสามารถทางอารมณ์ ที่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดว่า (1) ด้านความรู้: การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจปัญหา กำหนดปัญหาให้ชัด ระดมความคิดร่วมกันเพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ต้องการทำกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ แล้วออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสก่อนนำไปใช้ (2) ด้านทักษะ: มีทักษะการคิดเชิงออกแบบในการนำมาประยุกต์การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส และเข้าใจการมีคุณลักษณะที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (3) ด้านทัศนคติ: กระบวนการในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา นอกจากการศึกษบริบทของเด็กด้อยโอกาส ต้องระบุปัญหา เข้าใจปัญหาให้ชัด เพื่อสามารถออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

3. กลุ่มความสามารถทางสังคม ที่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสะท้อนคิดว่า (1) ด้านความรู้: นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสต้องมีกระบวนการสื่อสารทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษาที่เหมาะสม ไม่แสดงการสื่อสารที่สร้างผลกระทบหรือเกิดวิธีการเลียนแบบที่ไม่ถูกต้อง อาทิ การใช้น้ำเสียง คำพูดที่อาจสร้างความรู้สึกที่ไม่ดี และมีบุคลิกภาพภายในและภายนอกที่สนับสนุนการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่เหมาะสม อาทิ การแต่งกาย บุคลิกภาพท่าทีที่เป็นมิตร (2) ด้านทักษะ: ก่อนการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องมีการประชุมวางแผนถึงแนวทางในกระบวนการสื่อสาร การแสดงออกในบุคลิกภาพที่สามารถแสดงออกได้ในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (3) ด้านทัศนคติ: นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสต้องมีการสื่อสารด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง และมีบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3. แนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

3.1 ช่วงก่อนดำเนินการ เป็นระยะเวลาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ

3.1.1 การสร้างสัมพันธภาพกับนักศึกษาชมรมจิตอาสา เพื่อให้ได้รับความยินดีในการศึกษาข้อมูลและเสริมสร้างสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยใช้กลยุทธ์การให้ประโยชน์

3.1.2 การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เห็นความเป็นไปได้ ช่องทางการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ และสร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย โดยใช้กลยุทธ์การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตัวบุคคล กลยุทธ์การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และกลยุทธ์การตรวจสอบข้อมูลโดยผู้เชี่ยวชาญและการคืนข้อมูลให้แก่ผู้ให้ข้อมูล

3.1.3 การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันแนวทางในการดำเนินการ โดยใช้กลยุทธ์การวิเคราะห์ความจำเป็น

3.1.4 การจูงใจเพื่อสร้างความร่วมมือ เห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของการร่วมกิจกรรม รู้สึกพร้อมรับผิดชอบในการดำเนินการครั้งนี้ โดยใช้กลยุทธ์การจูงใจภายนอกด้วยสิ่งตอบแทน และกลยุทธ์การจูงใจภายในอย่างความรู้สึกภูมิใจ มีคุณค่าในตนเอง และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ

3.2 ช่องว่างระหว่างดำเนินการ เป็นระยะเวลาที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ

3.2.1 การกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยใช้กลยุทธ์การออกแบบกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ และกลยุทธ์การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้เหมาะสมตามข้อหัว

3.2.2 การแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่คาดฝันเกี่ยวกับสถานการณ์โรคโควิด19 ระบาด โดยการใช้กลยุทธ์การรักษาสัมพันธภาพกับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการผ่านแอปพลิเคชันไลน์ และปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมที่สามารถเป็นออนไลน์ผ่านโปรแกรม ZOOM ได้

3.2.3 การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ในสถานการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับบริบทการทำงานจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ภายใต้การควบคุมดูแลจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ เรียนรู้แนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กกลุ่มเปราะบาง โดยใช้กลยุทธ์การใช้ประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการนำเข้าสู่หลักการ และให้ทดลองปฏิบัติก่อนปฏิบัติจริง และกลยุทธ์ที่มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้

3.3 ช่วงหลังดำเนินการ เป็นระยะเวลาที่เกิดขึ้นเมื่อการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสสิ้นสุด ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ

3.3.1 การประเมินผล เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา ขั้นตอนของกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ที่ทำให้เกิดความสามารถหรือคุณลักษณะภายในเฉพาะบุคคล ปัญหาอุปสรรคแนวทางการแก้ไข และการถอนตัวของผู้วิจัย โดยใช้กลยุทธ์การวางแผนประเมิน 3 ช่วง ได้แก่ การประเมินก่อน ระหว่าง และหลังร่วมกิจกรรม และกลยุทธ์การสร้างความร่วมมือในการให้ข้อมูล การตั้งคำถามและการเขียนข้อเสนอแนะ

3.3.2 การติดตามผลการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อยืนยันว่าผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้นำความรู้และทักษะจากการฝึกอบรมไปใช้ในการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้ด้วยตนเอง โดยใช้กลยุทธ์การรักษาสัมพันธภาพผ่านแอปพลิเคชันไลน์ และเข้าไปกดไลค์หรือแสดงความคิดเห็นเชิงชื่นชมใน Facebook ของชมรมจิตอาสา

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส

1.1 ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะกิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรมสันตนาการเพื่อสานความสัมพันธ์ สร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส (2) กิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวัน (3) กิจกรรมบริจาคสิ่งของ (4) กิจกรรมสอนหนังสือ

ข้อค้นพบที่บ่งชี้ถึงลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา ของบุคคลภายนอกที่มาให้บริการจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส แต่ละกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ผู้มาทำจิตอาสาต้องการสร้างประโยชน์และช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส แต่รูปแบบกิจกรรมได้สร้างผลกระทบโดยไม่ได้เกิดประโยชน์ในด้านของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ได้คำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสา ดังที่ (อนุ เจริญวงศ์ระยับ, 2552) ได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดการช่วยเหลือผู้อื่นไว้ 4 เป้าหมายคือ เพื่อประโยชน์ของตนเอง (Selfbenefit) เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น (Altruism) เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม (Collectivism) และเพื่อเติมเต็มหลักการทางจริยธรรม (Principlism) ตามแนวคิดของเพ็นเนอร์และคณะ (Penner.; et al. 2005) พฤติกรรมเป้าหมายของแรงจูงใจ ทั้ง 4 เป้าหมายคือ การช่วยเหลือผู้อื่น (Helping) ซึ่งลักษณะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง

เป้าหมายกับพฤติกรรมอยู่ในระดับบุคคลต่อบุคคล (Meso level analysis) เช่น พรพรรณชวยเหลืออาจารย์ถือกระเป๋า แต่การอาสาสมัครนั้นอยู่ในระดับมหภาค (Macro level analysis) ซึ่งเป็นลักษณะของการช่วยเหลือของปัจเจกที่อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมขององค์กร ในลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต้องเป็นการทำกิจกรรมในลักษณะของกิจกรรมที่ต้องคำนึงถึงการเกิดผลกระทบทั้งในด้านของสภาวะทางจิตใจและร่างกายเป็นสิ่งสำคัญมาก

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสา แต่ละรูปแบบกิจกรรม ต้องคำนึงถึงบริบทของผู้รับบริการจิตอาสาเป็นสำคัญ ดังที่สังเกตได้จากกิจกรรมการบริจาคสิ่งของ ผู้คนส่วนมากต้องการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส แต่สิ่งของที่นำมาบริจาคเป็นสิ่งของที่ไม่เกิดประโยชน์ หรืออาจสร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาสโดยไม่ได้ตั้งใจ เช่น จากการได้รับข้อมูล การนำหนังสือหรือเสื้อผ้ามาบริจาค ต้องคำนึงถึงการใช้งานที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสในแต่ละบริบทหรือพื้นที่ อาทิ ช่วงวัยของเด็ก ดังนั้นลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสาที่นอกจากการที่ผู้ให้บริการจิตอาสาต้องการทำกิจกรรมจิตอาสาที่เป็นประโยชน์กับเด็กด้อยโอกาสแล้ว ต้องวางแผนในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับผู้รับบริการจิตอาสาด้วย เช่นเดียวกับแนวคิดของ จิราพรรณ เรืองพุท (2556) การทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส โดยมีรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง การมีพฤติกรรมแสดงออกคือ กิจกรรมจิตอาสาที่ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ส่งผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว 2) การเสียสละต่อสังคม หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ สนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมเสนอความคิดที่จะพัฒนากิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) ความมุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ มุ่งมั่นพัฒนารูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อสร้างเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในทางเสียหายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

1.2 ลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรมจิตอาสา (2) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา (3) ขั้นตอนการประเมินผลหลังการทำกิจกรรมจิตอาสา เป็นกิจกรรมที่มีการวางแผนร่วมกันกับคณะกรรมการชมรมจิตอาสา เพื่อนำเสนอโครงการผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมจิตอาสา นำเสนอของบประมาณต่อมหาวิทยาลัย เพื่อจัดโครงการจิตอาสาโดยรูปแบบกิจกรรมเป็นลักษณะกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ ไม่ได้ออกแบบรูปแบบกิจกรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาส

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของนักศึกษาชมรมจิตอาสา แต่ละกิจกรรมเน้นกิจกรรมที่สนุก เป็นกิจกรรมสั้นทนาการที่เป็นรูปแบบกิจกรรมรับน้อง แล้วนำรูปแบบกิจกรรมมาใช้ในการทำจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ดังที่สังเกตได้จากการทำกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา ก่อนการเข้าร่วมการวิจัยปฏิบัติการ นักศึกษาชมรมจิตอาสาทำกิจกรรมสั้นทนาการ เช่น การร้องเพลง การเต้น การทำกิจกรรมเพื่อสร้างสั้นทนาการให้กับเด็กด้อยโอกาส แต่รูปแบบเพลง หรือท่าเต้น ไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้อยโอกาส สร้างความกังวลใจให้กับเด็ก การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่มีความสำคัญในการไม่สร้างผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสาต่อเด็กด้อยโอกาส เช่นเดียวกับแนวคิดของการเป็นอาสาสมัครในการทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่น (Wilson, 2000) กิจกรรมหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือ เป็นกิจกรรมที่ได้รับการวางแผนไว้ ล่วงหน้าเป็นอย่างดีมักจะเป็นกิจกรรมที่มีการพิจารณาอย่างมีแผน มีการลำดับความสำคัญและเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง

1.3 ผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผลกระทบจากลักษณะกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส แบ่งได้เป็น 6 ผลกระทบ ได้แก่ (1) กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กด้อยโอกาส (2) การใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมของผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (3) การแต่งกายของผู้ไปทำกิจกรรมจิตอาสา (4) กิจกรรมการเลี้ยงอาหารกลางวัน (5) กิจกรรมการบริจาคสิ่งของ (6) กิจกรรมสอนหนังสือ จากผลกระทบของการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส การออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส มีส่วนสำคัญในการไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดในการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทั้งทางด้านจิตใจ และร่างกาย

จากการได้รับข้อมูลของผลกระทบในแต่ละรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยค้นพบข้อสังเกตว่า การออกแบบกิจกรรมจิตอาสานอกจากเป็นส่วนสำคัญในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้เกิดประโยชน์ การมีคุณลักษณะที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสก็เป็นส่วนที่สำคัญมากในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เช่น การใช้คำพูด การแสดงออก การแต่งกายที่เหมาะสม เป็นต้น เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสไม่ได้รับผลกระทบ ในคุณลักษณะการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี ต้องเข้าใจบริบทของผู้ที่จะไปทำจิตอาสาด้วย กระบวนการของประสบการณ์ทางสังคมจะเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับการตอบสนองทางร่างกายได้รับความปลอดภัย ได้รับความรัก และความเป็นเจ้าของ บุคคลจะมีความรู้สึกที่ตัวเอง เป็นคนที่มีประโยชน์

และต้องการแสดงความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่ซึ่งความสามารถที่จะทำบางอย่างเพื่อให้ตนเองพอใจ (Gibson, 1982)

2. รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่พัฒนาด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการนั้นเป็นการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ประกอบด้วย 4 โมดูล เพื่อการพัฒนาสมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) ของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยอาศัยกิจกรรมการเรียนรู้การเรียนรู้จากประสบการณ์ แนวคิดเชิงออกแบบ ซึ่งช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจ มีมุมมองทางบวกและเห็นคุณค่าความสำคัญ และสามารถมีความเข้าใจ มีมุมมองในทางบวกและเห็นคุณค่าความสำคัญ และสามารถเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส มีคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ดี ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา ดังที่ Coghlan and Brannick (2014) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงสมรรถนะในการทำงานซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำ สามารถเกิดจากการได้ลงมือปฏิบัติเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสะท้อนคิด และมีโอกาสได้รับข้อมูลป้อนกลับจากการปฏิบัติ ภายใต้การจัดการเรียนรู้หรือพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและแบบฝึกฝนซ้ำ ๆ จนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงและปฏิบัติได้อย่างเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างที่เน้นการเปลี่ยนแปลงระดับกระบวนการภายในตัวบุคคล ทั้งการพัฒนาด้านทักษะความรู้ จิตลักษณะและทัศนคติ และพฤติกรรม (บังอร โสพิส, 2555) เช่นเดียวกับ Hameed and Waheed (2011) กล่าวว่า การเสริมสร้างสมรรถนะส่วนบุคคลด้านการสื่อสาร การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การมีมนุษยสัมพันธ์ โดยประยุกต์ความรู้ทางจิตวิทยา จะช่วยให้บุคคลสามารถดึงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ

ในหัวข้อรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยเห็นประเด็นอภิปรายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

2.1 สารการเรียนรู้ ประกอบด้วยหัวข้อ เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส คุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา การออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบ

กิจกรรมจิตอาสา เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส คุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส กระบวนการสื่อสารที่ดี และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นหัวข้อที่สอดคล้องกับความต้องการในการเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ที่ต้องการให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบริบทของเด็กด้อยโอกาส ผลกระทบจากรูปแบบการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะของการเป็นนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการกำหนดสาระการเรียนรู้เป็นการปฏิบัติระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ใช้กระบวนการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (Appreciate-Influence-Control: A-I-C) และการสะท้อนคิดหลังการปฏิบัติ ทั้งแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม (Self & group reflection) จนได้ข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่อธิบายว่า การสะท้อนคิดและอภิปรายให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวาง ผลการสะท้อนคิดและการอภิปราย ทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายและมีน้ำหนัก ขณะที่ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่ม บทบาทสมาชิกที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นการปรับเจตคติและคุณลักษณะที่ดีของผู้เรียน (Kolb, 1984)

นอกจากนี้การกำหนดสาระการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดของ Boyazis (2011) ที่เสนอว่าการเสริมสร้างสมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เป็นแบบอย่างให้กับบุคคลอื่นได้ ควรประกอบด้วย การเสริมสร้างความสามารถทางการคิด เช่น การตระหนักในคุณค่าของงาน การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การรับรู้แผนการปฏิบัติ ความสามารถทางอารมณ์ เช่น การควบคุมอารมณ์ การมีมุมมองทางบวก การมุ่งมั่นพัฒนางานเพื่อให้เกิดความสำเร็จ และความสามารถทางสังคม เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น การสามารถถ่ายทอดงานให้กับบุคคลอื่นได้ การโน้มน้าวเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกับ พงศ์สิทธิ์ พราหมณ์ชื่น (2556) ที่พบว่า การพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการและวิธีการหนึ่งที่จะเสริมสร้าง และเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติและวิธีการในการทำงานที่ดีและการพัฒนาบุคคลยังช่วยเพิ่มพูนและส่งเสริมปัจจัยต่าง ๆ ให้กับบุคคล โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การศึกษาต่อ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานและการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน

รวมทั้งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Cumming and Worley (2009) เกี่ยวกับความรู้และทักษะที่จำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับผู้อื่น การให้คำแนะนำ การวิเคราะห์และระบุประเด็นสำคัญ การพัฒนาตนเองและผู้อื่น การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนา และการประเมินผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่มงาน และองค์การ

2.2 รูปแบบกิจกรรม ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

(การเรียนรู้บริบทกลุ่มเป้าหมาย) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (การบรรยายแบบมีส่วนร่วม การอภิปรายแบบกลุ่ม กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง เกมการเรียนรู้) และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์จริง ซึ่งผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ให้ความเห็นชอบว่าสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสครั้งนี้ได้ และได้สะท้อนคิดภายหลังการปฏิบัติว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้พิจารณารูปแบบกิจกรรมจากระยะเวลาในการเข้าร่วม และความต้องการของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเป็นหลัก ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมที่ผู้วิจัยนำมาเป็นวิธีการฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะแบบปฏิบัติจริง (Hand-on Methods) เป็นการเรียนรู้สาระต่าง ๆ ด้วยการกระทำของตนเองและการปฏิบัติจนเกิดเป็นความคิดเชื่อมโยง มีทักษะเฉพาะ และมีแนวทางในการนำไปใช้การทำงาน (Noe, 2012) ดังที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557) กล่าวว่า ส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างดีเยี่ยมนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วย

โดยกิจกรรมประเภทการอบรมเชิงปฏิบัติการและการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์การดำเนินงานจริง ถูกนำมาใช้ในทุกโมดูลเพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมและพัฒนา มีความรู้ความเข้าใจในหัวข้อนั้น ๆ มีทักษะที่จำเป็น และสามารถนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ หลักการจัดการเรียนรู้เป็นการนำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้เป็นแหล่งความรู้ ด้วยกระบวนการที่เป็นขั้นตอนของการได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้สะท้อนคิดความรู้ที่นึกคิด การคิดเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่ได้ทำ เป็นขั้นตอนเชื่อมความรู้เดิมกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบร่วมกับความคิดเห็นของผู้อื่นในกระบวนการกลุ่ม (ทิสนา แชมณี, 2550) และเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะในการทำงานด้วยความตั้งใจของ Boyazis (2006A, 2006B) กล่าวว่าการให้บุคคลได้วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของตนเอง และได้รับสร้างปฏิบัติการด้วยการปฏิบัติซ้ำ ๆ บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน จะช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองความคิด อารมณ์ความรู้สึก และ

พฤติกรรมการทำงานให้เป็นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะที่นอกแบบ กิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสยังสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้ง (1) การเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Accommodation) เช่น กิจกรรมเล่นิทานหน้าเสาน้ำเกลือ กิจกรรมปฏิบัติในสถานการณ์จริง เป็นต้น (2) การเรียนรู้แบบออกนอกรั้ว (Diverging) เช่น กิจกรรมการสะท้อนคิดด้วยตนเอง กิจกรรมการสะท้อนคิดแบบกลุ่ม เป็นต้น (3) การเรียนรู้แบบเอกรั้ว (Converging) เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ เป็นต้น (4) การเรียนรู้แบบซึมซับ (Assimilating) เช่น กิจกรรมการบรรยายแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น (Kolb & Kolb, 2008)

2.3 สื่ออุปกรณ์ ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะผู้ลงมือปฏิบัติและสะท้อนคิด วิทยากรเชี่ยวชาญในการให้ความรู้กระตุ้นและจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ อุปกรณ์กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กระดาษ เครื่องเขียนต่าง ๆ ซึ่งสื่ออุปกรณ์เหล่านี้สามารถช่วยกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการณ์สนใจและให้ความร่วมมืออย่างดี เกิดกระบวนการเรียนรู้เข้าใจในประเด็นที่ต้องการเสริมสร้างได้ โดยตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมถือเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีความสำคัญที่สุด เนื่องจากทุกกิจกรรมจะสามารถดำเนินการไปได้ เมื่อผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการณ์มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น สะท้อนคิด และแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหัวข้อการเรียนรู้ โดยมีวิทยากรและผู้วิจัยเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน บุชยามาศ แสงเงิน (2559) ที่พบว่าการพัฒนาสมรรถนะ จะมีแนวทางที่สำคัญอยู่ 4 แนวทาง ได้แก่ การฝึกอบรม (Training) เป็นการพัฒนาพนักงานเพื่อใช้ปฏิบัติงานในปัจจุบัน (Present Job) การศึกษา (Education) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้ สำหรับงานในอนาคต การพัฒนา (Development) จะมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งคนและงานในอนาคต เช่น การพัฒนาอาชีพ และพัฒนาองค์กร และประการสุดท้ายคือ การเรียนรู้ (Learning) ถือเป็นกระบวนการของการได้มา ซึ่งความรู้โดยผ่านประสบการณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรอย่างถาวร สอดคล้องกับแนวคิดเชิงออกแบบ Herbert A. Simon (2001) ที่ว่ากระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมในปัจจุบันเพื่อให้เป็นที่น่าพึงพอใจยิ่งขึ้น เป็นกระบวนการคิดที่ใช้การทำ ความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง โดยมีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง และนำเอาความคิดสร้างสรรค์ และมุมมองที่หลากหลายมาพัฒนาเป็นแนวในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็น สื่อการเรียนรู้ที่สำคัญในการพัฒนาสมรรถนะ ในขณะที่สื่ออุปกรณ์ที่สามารถจับต้องได้ในกิจกรรม กลุ่มสัมพันธ์ที่ใช้ เช่น กระดาษ เครื่องเขียน เปรียบเสมือนคัมภีร์เพื่อการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ทบทวนหลักการเชิงวิชาการ และการประเมินตนเอง ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้มีความตื่นตัว ผ่อนคลาย กระตุ้นการเรียนรู้ และสนุกสนาน ได้ใช้ประสาทสัมผัสการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ

ได้คิดเชื่อมโยงความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปสู่การมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb and Kolb (2008) ที่ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการในการพัฒนาตนเอง เป็นการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติ ผ่านการมีประสบการณ์จากการสังเกตตนเอง สังเกตผู้อื่น การเข้าร่วมกลุ่ม การทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อค้นพบของ สรญา สุพงษ์ (2562) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสมรรถนะในบริหารทรัพยากรบุคคลในเรื่องของการประเมินผลการปฏิบัติงาน จะทำให้องค์กรสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลากรในแต่ละคนได้เพราะจะทำให้ทราบว่าคุณลักษณะใดยังขาดการพัฒนาสมรรถนะในด้านใดบ้าง เป็นการเสริมสร้างสมรรถนะเพื่อความสำเร็จในงานที่สูงขึ้น

3. แนวทางปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

แนวทางปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ช่วงก่อนดำเนินการ เกี่ยวข้องกับการสร้างสัมพันธภาพ การทำความเข้าใจบริบทของสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาสบ้านลูกรัก บริบทของเด็กด้อยโอกาส ลักษณะการจัดกิจกรรมจิตอาสา และผลกระทบจากการรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (2) ช่วงระหว่างดำเนินการ เกี่ยวข้องกับการกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่เหมาะสมในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส (3) ช่วงหลังดำเนินการ เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการฝึกอบรม และการติดตามผลการถ่ายโอนการเรียนรู้จากการฝึกอบรมสู่การปฏิบัติในงานจริงได้ โดยผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการเกิดโครงสร้างความรู้ของมนุษย์ (The structure of human knowing) ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2014) ซึ่งจะทำให้เห็นกระบวนการที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดังระบบงานที่มุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานระดับสูงด้วยการดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมาย การระบุช่องว่างระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างและสิ่งที่ควรจะเป็น การสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาและการแก้ปัญหาให้ตรงกัน การนำไปใช้ และการประเมินผลการนำไปใช้ด้วยเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2560) ทั้งนี้การจัดหมวดหมู่แนวปฏิบัติที่ดีเป็น 3 ช่วงดังกล่าวเป็นการออกแบบกิจกรรมฝึกอบรมและพัฒนาที่เป็นไปตามแนวคิดของ Neo (2008) ที่ว่ากระบวนการดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาที่นิยม คือ ADDIE model ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ก่อนเริ่มการฝึกอบรมและพัฒนา

ได้แก่ การวิเคราะห์องค์การ ความจำเป็น และความพร้อมของบุคลากร (Analysis) การออกแบบเนื้อหา วิธีการ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Design) และการพัฒนาความร่วมมือและการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 ระหว่างการฝึกอบรมและพัฒนา ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผน (Implement) และส่วนที่ 3 หลังสิ้นสุดการฝึกอบรมและพัฒนา ได้แก่ การประเมินและติดตามผล (Evaluating) เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ นุชนรา รัตนศิริระประภา (2557) ที่พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ การวิเคราะห์สมรรถนะหลัก ความต้องการ ความพร้อม วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านการบริหารจัดการองค์การ และการประเมินผลภายหลังจากดำเนินการเสริมสร้างสมรรถนะ

ในหัวข้อแนวปฏิบัติที่ดีในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยเล็งเห็นประเด็นที่ควรอภิปรายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

3.1 กลยุทธ์ที่นำมาใช้ช่วงก่อนการดำเนินการ ผู้วิจัยได้ทำการเทียบเคียงกับแนวคิดของ จันทร่า มั่งคามี (2562) เกี่ยวกับกลยุทธ์ที่สำคัญสำหรับการเริ่มต้นการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานที่ส่งผลสัมฤทธิ์ให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การพิจารณาความสามารถของผู้รับการอบรมและพัฒนา การฝึกอบรม การมอบหมายงาน การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน การสอนงาน การมีพี่เลี้ยง การให้คำปรึกษาแนะนำ การติดตาม การทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดูงานนอกสถานที่ ทั้งนี้แต่ละกลยุทธ์อภิปรายได้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์การก่อนเริ่มการฝึกอบรมและพัฒนาเป็นกลยุทธ์ที่ส่งเสริมในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่นักวิจัยปฏิบัติการในองค์การในฐานะบุคคลที่ 2 (Second-person practice) ที่ต้องการสร้างความไว้วางใจ จึงจะได้รับความร่วมมือและช่วยให้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น (Coghlan & Brannick, 2014) ส่วนการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย มองเห็นโอกาสแนวทางการฝึกอบรมและพัฒนา ดังที่ ชูติมา วัฒนชัยสิทธิ์ (2561) อธิบายถึงการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ การฝึกอบรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการทำงาน วางแผนเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมรรถนะที่ต้องการพัฒนา วัตถุประสงค์ วิธีการ และการประเมินผลได้อย่างครอบคลุมตรงประเด็นและกลยุทธ์ การให้คำชมเชยหรือให้รางวัลในการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อสร้างแรงจูงใจและแสดงถึงจรรยาบรรณการวิจัยช่วยสร้างการเห็นคุณค่าในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยปฏิบัติการได้นั้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย ในขณะที่การให้สิ่งจูงใจภายนอกเพื่อเน้น

นำวนในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย แต่หลังจากการเข้าร่วมดำเนินการกระบวนการวิจัยแล้ว ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ เกิดความรู้สึกมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจ ในการเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา จากผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นเด็กด้อยโอกาสได้

3.2 กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในช่วงระหว่างดำเนินการ ผู้วิจัยเทียบเคียงหลักการ ออกแบบและฝึกอบรมพัฒนา ตามที่ Neo (2008) กล่าวว่า ประเด็นการฝึกอบรมและสื่ออุปกรณ์ที่นำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาสมรรถนะนั้น อาจไม่เพียงพอต่อการบรรลุเป้าหมายของการฝึกอบรม เนื่องจากต้องอาศัยวิธีการกระตุ้นให้ความร่วมมือ การสร้างความกระตือรือร้น และการตอบสนองต่อความคาดหวังภายหลังการอบรมและพัฒนา ทั้งนี้แต่ละกลยุทธ์ อภิปรายได้ว่า การสร้างและรักษาสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการให้เป็นกันเอง การจัดลำดับเนื้อหากิจกรรมให้เอื้อต่อการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการคิดและแสดงความคิดเห็น เป็นส่วนช่วยในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาสมรรถนะการออกแบบรูปแบบ กิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส เป็นไปตามที่ พาณิ สิตกะลิน (2558) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างการพัฒนาสมรรถนะ เริ่มจากการมีสัมพันธภาพที่ดีร่วมกัน ภายในกลุ่ม ลดความซับซ้อนในการปฏิบัติงาน เริ่มจากกระบวนการจากง่ายไปยาก เพิ่มให้เกิดการซึมซับกระบวนการเรียนรู้ไปที่ละขั้น และต่อยอดประยุกต์ความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง การได้เรียนรู้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรม และพัฒนาต่อยอดการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ในแต่ละตัวบุคคล เพื่อนำมาวิเคราะห์และอภิปรายกลุ่มร่วมกัน เช่น การไปสังเกตการณ์ทำจิตอาสาของบุคคลกลุ่มอื่นที่มาทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้อยโอกาส ทำให้ได้เห็นข้อบกพร่อง และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส จึงเป็นการสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ในการนำประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่มาต่อยอดการเรียนรู้ จนเกิดเป็นแนวคิดในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ไม่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาสได้

3.3 กลยุทธ์ที่นำมาใช้ช่วงหลังดำเนินการ ผู้วิจัยเทียบเคียงกับการประเมินผลการพัฒนาองค์การ ของ Cummings and Worley (2009) กล่าวว่า ภายหลังจากพัฒนาและเปลี่ยนแปลงองค์การ จำเป็นต้องให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้รับการฝึกอบรมและพัฒนา เกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงต้องตระหนักในความยั่งยืนของพฤติกรรมและการต่อยอดความสำเร็จในอนาคต ทั้งนี้แต่ละกลยุทธ์อภิปรายได้ว่า การจัดสรรช่วงเวลาในการประเมินผลการฝึกอบรมและพัฒนาเป็น 3 ระยะ ช่วยให้ผู้วิจัยทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียน มีแนวทางในการปรับเปลี่ยนกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาให้มีความเหมาะสมในบริบทการเรียนรู้ถัดไป

ในขณะที่เดียวกันผู้รับการฝึกอบรมและพัฒนาได้ทบทวนความรู้ไปพร้อมกับการมองเห็นความก้าวหน้าของตนเอง เช่นเดียวกับที่ Neo (2008) กล่าวว่า การประเมินผลการฝึกอบรมเป็นการติดตามความก้าวหน้าของบุคคลกรอย่างหนึ่ง และช่วยให้องค์กรได้รับผลประโยชน์จากการฝึกอบรมและพัฒนา รวมทั้งเสนอว่าการออกแบบช่วงเวลาในการประเมินผลการฝึกอบรมไม่ห่างจากการเรียนรู้ในแต่ละเรื่องมากเกินไป และเป็นการประเมินทั้งแบบภายหลัง/สิ้นสุดการอบรม (Summative evaluation) และแบบระหว่างฝึกอบรม (Formative evaluation) จะช่วยให้ผู้รับการฝึกอบรมและพัฒนาที่มีความกระตือรือร้นมีความยั่งยืนในพฤติกรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ตัวเด็กด้อยโอกาสเป็นเด็กกลุ่มเปราะบางที่ต้องระวังเป็นพิเศษ ในการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ต้องมีการวางแผนออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาให้มีความเหมาะสมกับบริบทและความต้องการที่เกิดประโยชน์ ไม่สร้างผลกระทบจากรูปแบบกิจกรรมที่ไปจัดกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาส หลายมหาวิทยาลัยมีรายวิชาที่ให้นักศึกษาออกไปทำจิตอาสาเพื่อสังคม และนักศึกษาที่กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา มีข้อบังคับที่ต้องเก็บชั่วโมงจิตอาสาในแต่ละเทอม โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มักจะเลือกการทำจิตอาสาที่บ้านเด็กกำพร้า กิจกรรมที่ไปทำก็จะเป็นกิจกรรมในรูปแบบที่เคยทำกันมา เช่น กิจกรรมร้องเพลง เต้น สันทนาการ บริจาคสิ่งของ ไปสอนหนังสือ แต่รูปแบบกิจกรรมไม่ได้มีการวางแผนและคำนึงถึงผู้รับบริการจิตอาสา คือเด็กด้อยโอกาส ทำกิจกรรมสร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งคุณลักษณะของการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่ใช่การแก้ปัญหาแบบฉาบฉวยแต่ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นทางสถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญในการดูแลการออกไปทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเป็นอย่างมาก ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และจัดโครงการเพิ่มสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กกลุ่มเปราะบาง เพื่อไม่ให้นักศึกษาที่ต้องการทำความดี แต่ผลของการทำความดีนั้นอาจสร้างผลกระทบบางประการให้กับผู้รับบริการจิตอาสา

2. จากการวิเคราะห์สถานการณ์และประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส พบว่า ความต้องการส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้และเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส ลักษณะกิจกรรมที่สร้างผลกระทบ และแนวความคิดเชิงออกแบบที่สามารถนำมาปรับใช้ในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา รวมถึงการมีคุณลักษณะการเป็นนักกิจกรรมจิตอาสาที่ดี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ

เด็กด้อยโอกาส เช่น สถานศึกษาทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงสถาบันอุดมศึกษา ฝ่ายกิจการนักศึกษา ฝ่ายพัฒนาผู้เรียน และหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในการพัฒนาสมรรถนะสำหรับการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส รวมถึงการแสดงออกทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอก ในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส โดยสามารถนำรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเสริมสร้างได้

3. จากการสังเคราะห์แนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส การเริ่มต้นกระบวนการด้วยการสร้างสัมพันธ์กับเด็กด้อยโอกาส ครูเจ้าหน้าที่ที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส และนักศึกษาชมรมจิตอาสามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในแต่ละขั้นตอน และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ตรงกัน ส่งผลให้การดำเนินการพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเป็นไปอย่างรวดเร็วและบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส อาทิ สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบริบทของการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในลักษณะกิจกรรมที่ไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถนำแนวปฏิบัติช่วงก่อนดำเนินการ ทั้งกลยุทธ์การสร้างสัมพันธ์ภาพ กลยุทธ์ทำความเข้าใจบริบทขององค์กร กลยุทธ์การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็นและกลยุทธ์การจูงใจเพื่อสร้างความร่วมมือ มากำหนดเป็นแนวปฏิบัติในการเข้าใจการลักษณะการดำเนินการกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสไม่ให้เกิดปัญหาซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ที่ดีทั้งผู้ทำกิจกรรมและผู้รับบริการจิตอาสาที่เป็นกลุ่มเปราะบาง

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. จากกระบวนการทำกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษาชมรมจิตอาสา มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนเริ่มกิจกรรม เป็นการทำความเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส ลักษณะกิจกรรม ผลกระทบที่เกิดจากรูปแบบกิจกรรม ขั้นตอนการจัดกิจกรรมจิตอาสา เรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเพื่อไม่สร้างผลกระทบ และการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสาที่ดีในด้านคุณลักษณะการแสดงออกที่เหมาะสม ขั้นตอนประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมจิตอาสา เพื่อประเมินผลสำเร็จของรูปแบบกิจกรรม ประโยชน์และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา

ต่อไป สามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปเป็นต้นแบบและปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของตนเองได้

2. จากการต้องการเติมเต็มสมรรถนะในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการที่จะไปทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์และประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรทำแผนในการให้แนวทางของขั้นตอนในการที่จะออกไปทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส อาทิ แผนการฝึกอบรมและพัฒนา (Training Roadmap) ซึ่งเป็นแนวทางในการเติมเต็มความรู้ความสามารถสำหรับการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการ ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเป็นกระบวนการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยผ่านการวิเคราะห์และระบุประเด็น การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลจากการปฏิบัติ ที่สามารถเสริมสร้างหรือเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางความคิดและการกระทำของตัวบุคคล ทีมงาน และองค์กรได้ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยสามารถใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาสมรรถนะด้านการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ ได้ เช่น เด็กพิการกลุ่มพิเศษ และสามารถเติมเต็มพัฒนาสมรรถนะในด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรม เป็นต้น

2. การวิจัยนี้พบรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ที่มุ่งให้เกิดความสามารถทางความคิด ทางอารมณ์ และสังคม ผ่านกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์จริงและการสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ โดยกิจกรรมแต่ละแบบสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ทั้งระดับทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ และทักษะ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยสามารถเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ ตามแนวความคิดพัฒนาสมรรถนะ เช่น การโค้ช การฝึกงาน การเรียนรู้จากคู่มือ การศึกษาดูงาน ทั้งนี้การวิจัยควรพิจารณาความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมที่นำมาเพิ่มเติมกับสาระการเรียนรู้ที่คาดหวัง และคุณลักษณะของผู้รับการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้ผู้ด้อยโอกาสให้หลากหลายยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Acklin, C. (2010). Design-driven innovation process model. *Design Management Journal*, 5(1), 50-60.
- Bandura. A. (1986). Perceived self – efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Ben M. F. (2009). Beliefs about Volunteerism, Volunteering Intention, Volunteering Behavior, and Purpose in Life among Chinese Adolescents in Hong Kong. *TheScientificWorld*, 9, 855-856.
- Boyatzis, R. E. (1982). *Competent Manager: A Model for Effective Performance*. NY: John Wiley & Sons.
- Caligiuri, P., Mencia, A., Jayne, B., & Traylor, A. (2019). Developing cross-cultural competencies through international corporate volunteerism. *Journal of World Business*, 54(1), 14-23.
- Clatworthy, S. (2011). Interaction design: services as a series of interactions. in Stickdorn, M. & Schneider, J. (Eds.). *This is Service Design Thinking: Basics, Tools, Cases*. Amsterdam: BIS Publishers.
- Coghlan, D. & Brannick, T. (2001). *Doing Action Research in Your Own Organization*. London: Sage.
- Corey, S. M. (1953). *Action Research and Improved School Practices*. NY: Columbia Teachers Collage.
- Cummings, T.G., & Worley, C.G. (2009). *Organizational Development & Change*. USA: South-Western Cengage L
- Davenport, T., De Long, D. W., & Beers, M. C. (1998). Successful knowledge management project. *Sloan Management Review*, 39(2), 43-57.
- Gibson, Jame. L, John M. Ivancevich and James H. Donnelly. (1982). *Organization:*

Behavior. Structure, Process. 6th ed. Plano, TX: Business Publication.

Hameed, A., & Waheed, A. (2011). *Employee Development and Its Affect on Employee Performance A Conceptual Framework*. Retrieved July 1, 2019, from <https://pdfs.semanticscholar.org/1d45/b23a8d4c945455ebffda996dd55b22ff5aad.pdf>

Herbert, A. Simon. (2001). *Administrative Behavior*. New York : Macmillan.

Holter, I. M., & Schwartz-Barcott, D. (1993). Action research: What is it. How has it been used and how can it be used in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 18, 298-304.

Hongxia Qi et al. (2017). Cross-cultural event volunteering: Challenge and intelligence. *Tourism Management*, 69, 596-604.

Hsuan, L. (2018). Well-being and volunteer: Evidence from aging societies in Asia. *Social Science Medicine*, 229, 172-180.

Kaiser, S. M. (2000). *Mapping the learning organization: Exploring a model of organizational learning*. (Doctoral Dissertation). Louisiana State University, LA.

Laguna, M. & Marklund, J. (2004), *Business Process Modeling, Simulation and Design*. Boston: Prentice Hall.

Mcniff, J. (1988). *Action Research Principles and Practice*. Routledge.

Minoura, S. (2018). Offender rehabilitation reform in Japan: Effective cooperation between professional and volunteer probation officers. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 54, 111-120.

Paula Caligiuri; et.al. (2017). Developing cross-cultural competencies through international corporate volunteer. *Journal of World Business*. Retrieved August 4, 2018, from <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2018.09.012>

Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). *Prosocial*

Behavior:Multilevel Perspectives,Annual Review of Psychology, 56, 365-392.

Satoshi Minoura. (2018). Offender rehabilitation reform in Japan: Effective cooperation between professional and volunteer probation officers. *International Journal of Law, Crime and Justice*. 54(111-120). Retrieved March 15, 2018, from <https://doi.org/10.1016/j.ijog.2018.03.004>

Stickdorn, M. (2011). Definitions: service design as an interdisciplinary approach. in Stickdorn, M. and Schneider, J. (Eds.). *This is Service Design Thinking: Basics, Tools, Cases*. Amsterdam: BIS Publishers.

Wilson, K.G. Eriksson, M.Y., D'Eon, J.L., Mikail, S.F., & Emery, P.C. (2002). Major depression and insomnia in chronic pain. *The Clinical Journal of Pain*. 18(2), 77-83.

กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2563). *ปัญหาเด็กด้อยโอกาส:ทำความเข้าใจกับประเภทของเด็กด้อยโอกาส*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาภิเษก.

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *การประชุมวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน*. (ออนไลน์)

จันทร์ทา มั่งค้ำมี. (2556). *การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรสำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภายใต้แนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่*. ปริญญาโท ปร.ม. (ประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จามะรี เชียงทอง. (2541). *การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

จิราพรรณ เรืองพุทธ. (2556). *การวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมการมีจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษา: การวิจัยแบบผสมวิธี*. (ปริญญาโท ปร.ม. สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ชลธิชา ชลสวัสดิ์. (2563). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาลมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. *วารสารพยาบาล*, 62(2), 1-10.

ชุติมา วัฒนชัยสิทธิ์, สุนทรา โตบัว, และวารุณี ลักนโชคดี. (2561). สมรรถนะและแนวทางการพัฒนา

สมรรถนะนักวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์หมึกบรรจุภัณฑ์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยธนบุรี. 12(27): 157-165.

ณรงคิวิทย์ แสนทอง. (2560). *Competency ทำงานได้ผลดีกว่า Easy HR: Competency*. นนทบุรี: ชิงค์ บียอนด์ บุ๊คส์.

ณัฐวิชุดา สุภาพจน์. (2558). จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

ณิชา บวรณสิงห์. (2558). เด็กถูกทอดทิ้ง : ปัญหาที่สังคมต้องเยียวยา. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ทัชชา สิงหะแสน. (2556). กระบวนการสร้างจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาแกนนำฯ ในโครงการค่ายอาสา เครือข่ายเพื่อนคุณธรรมภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง. (ปริญญาานิพนธ์ สส.ม. สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

นุชรา รัตนศิริระภา. (2557, กันยายน-ธันวาคม) สมรรถนะของผู้บริหารที่มีผลต่อคุณลักษณะ โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการ *Veridian E-Journal*, มหาวิทยาลัยศิลปากร 7(3), 507-528.

บังอร โสฬส. (2555). ระเบียบวิธีวิจัยทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ. กรุงเทพฯ: เอ็มเอ็น คอมพิวเตอร์.

บุษยมาศ แสงเงิน. (2555). การสร้างองค์กรแห่งความยิ่งใหญ่. พิษณุโลก: กองบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

เบญจา ยอดดำเนิน แอ็ดติจ. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : การจัดการข้อมูล การตีความและการหาความหมาย / เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติจ และกาญญา ตั้งชลทิพย์. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

พงศลิทธิ พรหมณีน. (2556). คู่มือการสรรหาและเลือกสรรบุคคลเข้ารับราชการในกรมสรรพากร. กรุงเทพฯ: กรมสรรพากร.

พรชชา เอกพรประสิทธิ์. (2559). ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. วารสารวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา,

14(1), 87-99.

ภูมิพัฒน์ วิศัลยวัฒน์. (2558). เจตคติที่มีต่อกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ
จันทระเกษม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทระเกษม.

มณฑลธี เนื้อทอง. (2556). การหล่อหลอมจิตอาสาผ่านการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว. (ปริญญา
นิพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาการพัฒนาสังคมและครอบครัว). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
กรุงเทพฯ.

เมทินี ทะเนงกิจ. (2561). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบุคลากรในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว. (ปริญญานิพนธ์ ปร.ด.
สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

วลัยทิพย์ เปรมทวีธนโชติ. (2556). การศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา กับ
คุณลักษณะด้านจิตอาสาของนิสิตนักศึกษา. (ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาพัฒน
ศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

ศุภาวดี มีเพียร. (2559). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมตามแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และการ
เรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะสำหรับทหารกองประจำการ
กองทัพไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุ
ศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สรญา สุรพงษ์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของพนักงานองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น ในอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ปริญญานิพนธ์ รป.ม. รัฐศาส
ตราศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). โครงการวิจัยเรื่องการกำหนดแนวทางการพัฒนา
การศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2565
จาก <https://www.edulpru.com/eu/21st/st-010.pgf>.

สุนิสา ทรงอยู่ และคณะ. (2560). ผลของโปรแกรมพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดการเรียนรู้จากการ
ให้บริการสังคมของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทระเกษม.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2553). จิตวิทยาการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุ เจริญวงศ์ระยับ. (2552). การรับรู้สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาและลักษณะส่วนบุคคลที่เอื้อต่อการเป็นอาสาสมัครอย่างยั่งยืนในนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ปริญญาโท วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อังสนา อัครพิศาล และคณะ. (2556). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือการวิจัยที่ 1
แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการศึกษา ลักษณะกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้เด็กด้อยโอกาสทั้งในระดับและระยะยาว รวมทั้งความคาดหวังของผู้รับบริการจิตอาสา

ผู้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง/ บทบาท.....
 สถานที่..... น. สถานที่.....
 วันที่..... เวลา.....

ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล	ข้อคำถาม	
		คำถามหลัก (Main Questions)	คำถามชัก (Probe Question)
การจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส	1. ครูผู้ดูแลมูลนิธิ 1	1. ช่วยเล่าถึงความจำเป็นมาของมูลนิธิฯ ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน	- เริ่มต้นปีไหน มีที่มาอย่างไร - ผู้ก่อตั้งคือใคร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร - หากมีผู้ที่จะมาทำกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้อยโอกาสมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล	ข้อคำถาม	
		คำถามหลัก (Main Questions)	คำถามชัก (Probe Question)
ผลกระทบจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นกับเด็กด้วยโอกาส	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูผู้ดูแลมูลนิธิ 1 2. เด็กด้วยโอกาส 1 3. เด็กด้วยโอกาส 2 4. เด็กด้วยโอกาส 3 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตั้งแต่อยู่ที่มูลนิธิฯ ตอนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา เจอปัญหาบ้างไหม 	<p>- มีปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสา บ้างไหม</p>
		<ol style="list-style-type: none"> 2. ขอช่วยอธิบายถึงผลกระทบจากผู้มาจัดกิจกรรมจิตอาสาให้กับเด็กด้วยโอกาส 	<p>- การที่มีหน่วยงานต่าง ๆ และบุคคลทั่วไป รวมถึงสถานศึกษา มาทำกิจกรรมจิตอาสา กับเด็กด้วยโอกาส มีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้น บ้าง</p>

เครื่องการวิจัยที่ 2, 5, 8, 11
แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมใช้เพื่อสังเกตกระบวนการทำงานในการจัดกิจกรรมจิตอาสาของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการในสถานการณ์จริง ทั้งในระหว่างการเตรียมการ และระหว่างการจัดกิจกรรม

ผู้สังเกต.....ตำแหน่ง.....
 เมื่อวันที่.....เวลา.....น. สถานที่.....
 กิจกรรมที่สังเกต.....

บันทึกภาคสนามเชิงบรรยาย	บันทึกภาคสนามเชิงสะท้อนคิด

ลงชื่อผู้สังเกต.....

เครื่องมือการวิจัยที่ 3

ประเด็นการประชมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control)

ประเด็นการประชมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์เทคนิค A-I-C ใช้เพื่อระดมความคิดเกี่ยวกับภาวะสภาพอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมจิตอาสา ผลกระทบ และความคาดหวังของผู้บริการจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส และแผนปฏิบัติการในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

ผู้ร่วมประชุมที่ 1.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 2.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 ผู้ร่วมประชุมที่ 3.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 4.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 ผู้ร่วมประชุมที่ 5.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 6.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 เมื่อวันที่.....เวลา..... น. สถานที่.....

เรื่อง	ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น
ลักษณะการจิตกิจกรรมจิตอาสาในปัจจุบัน	1. ผู้ร่วมวิจัย ปฏิบัติการ	1. ลักษณะการจิตกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเป็นอย่างไร - ขอให้ทุกคนเขียนอธิบายจากประสบการณ์ของตนเอง
เป้าหมาย/ความสำเร็จของการทำงานที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในอนาคต		2. ภายหลังการเข้าร่วมวิจัยปฏิบัติการ ต้องการเห็นลักษณะการจิตกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเป็นอย่างไร

เรื่อง	ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น
<p>กลยุทธ์ที่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จ</p> <p>แผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะ</p> <p>นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส</p>		<p>3. ต้องทำอะไร ทำอย่างไรบ้าง จึงจะเป็นอย่างไรที่วาดฝันไว้ในข้อที่ 2</p> <ul style="list-style-type: none"> - จะมีวิธีการอะไรบ้างที่จะทำให้มีสมรรถนะในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส - วิธีการที่ได้ด้วยตนเอง - จากข้อคิดเห็นที่ทุกคนเสนอมา เรามาช่วยจัดลำดับความสำคัญด้วยกัน
		<p>4. แผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขอให้ทุกคนช่วยกันคิดว่า วิธีการที่เราเสนอมาทำได้อย่างไรในแต่ละขั้นตอน ใช้ระยะเวลาเท่าไร เกี่ยวข้องกับใครบ้าง และจะรู้ได้อย่างไรว่าวิธีการนั้นได้ผล

เครื่องมือการวิจัยที่ 4
ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ประเด็นการสนทนากลุ่มนี้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยปฏิบัติการ ทำความเข้าใจและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเป้าหมายปลายทางของแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งลงมติเห็นชอบในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

ผู้ร่วมประชุมที่ 1.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 2.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 ผู้ร่วมประชุมที่ 3.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 4.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 ผู้ร่วมประชุมที่ 5.....ตำแหน่ง / บทบาท..... ผู้ร่วมประชุมที่ 6.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 เมื่อวันที่.....เวลา..... น. สถานที่.....

เรื่อง	ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นการสนทนา
การพิจารณาแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส	1. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ	<p style="text-align: center;">ประเด็นการสนทนา</p> <p>1. หลังจากที่ได้อ่าน แผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส</p> <ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจสมรรถนะที่ต้องการเสริมสร้างหรือไม่ - เห็นด้วยกับกิจกรรมและระยะเวลาที่ออกแบบไว้หรือไม่ อย่างไร - อยากเปลี่ยนแปลงตรงส่วนไหนหรือไม่

เรื่อง	ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นการสนทนา
		<p>2. หากในระหว่างดำเนินงานตามแผน มีอุปสรรค หรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน จะมีการแก้ไข หรือมีแผนสำรองอย่างไร</p> <ul style="list-style-type: none"> - คิดว่าจะหาเหตุการณ์อะไรบ้างที่ไม่เป็นไปตามแผน - จะมีวิธีการจัดการแก้ปัญหา หรือป้องกันอย่างไร - ต้องการเพิ่มเติมในเรื่องใดอีกบ้าง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามแผน

เครื่องมือการวิจัยที่ 6, 9
ประเด็นการสะท้อนคิดรายบุคคล (Group-reflection)

ประเด็นการสะท้อนคิดการสะท้อนคิดรายบุคคลนี้ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการระดมการวิจัยปฏิบัติการประเมินประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ดูแลโอกาส

ผู้สะท้อนคิด.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
 เมื่อวันที่.....เวลา.....น. สถานที่.....
 กิจกรรมสะท้อนคิด.....

	สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (ได้เรียนรู้)	สิ่งที่ทำได้	สิ่งที่ต้องการปรับปรุงให้ดีขึ้นและสาเหตุ	แนวทางการพัฒนาต่อไป
ความคิดความเข้าใจ				
ทักษะ				
อารมณ์ความรู้สึก				

เครื่องมือการวิจัยที่ 7, 10
ประเด็นการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group-reflection)

ประเด็นการสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่มใช้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ อภิปรายถึงความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ

- ผู้ร่วมประชุมที่ 1.....ตำแหน่ง / บทบาท.....ผู้ร่วมประชุมที่ 2.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
- ผู้ร่วมประชุมที่ 3.....ตำแหน่ง / บทบาท.....ผู้ร่วมประชุมที่ 4.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
- ผู้ร่วมประชุมที่ 5.....ตำแหน่ง / บทบาท.....ผู้ร่วมประชุมที่ 6.....ตำแหน่ง / บทบาท.....
- เมื่อวันที่.....เวลา.....น. สถานที่.....

เรื่อง	ผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นการ
ประเด็นที่ ได้รับ	ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ	1. กิจกรรมที่ 1.... 2.... 3....
การนำไปปรับใช้ในอนาคต		2. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนสามารถนำไปปรับใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างไรบ้าง - สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้เรื่อง....จากการเข้าร่วมกิจกรรม....ไปใช้ในออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้เรื่อง.... จากการเข้าร่วมกิจกรรม.... ไปใช้.....
ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป		3. ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผน คิดว่าอยากเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนอะไรหรือไม่

ภาคผนวก ข

การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

หลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันการทำจิตอาสา ได้รับความสนใจจากผู้คนมากมาย เช่นเดียวกับสถานศึกษา ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษามีการทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ฝึกความเห็นอกใจ ไม่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง จึงได้จัดกิจกรรมจิตอาสารูปแบบต่าง ๆ หนึ่งในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับความสนใจจากนิสิตนักศึกษาในแต่ละสถาบัน คือ การทำจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส อาทิ การเลี้ยงอาหาร การบริจาคสิ่งของ การทำกิจกรรมสันทนาการ เป็นต้น

กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เป็นทำกิจกรรมจิตอาสาที่ต้องคำนึงถึงกลุ่มความเปราะบางของเด็กด้อยโอกาส เนื่องด้วยเด็กด้อยโอกาสเป็นเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ประสบปัญหาต่าง ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ด้อยกว่าเด็กปกติทั่วไป ขาดโอกาสหรือไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาหรือได้รับพัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยและสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ จากปัญหาในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงปัญหาในสังคมต่อเด็กด้อยโอกาส พบว่า เด็กด้อยโอกาสขาดโอกาสไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพ ความคุ้มครองตามที่พึงจะได้รับ เด็กจำนวนไม่น้อยถูกล่วงละเมิดสิทธิโดยคนในสังคมซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เผชิญกับปัญหายาเสพติด มีสถานะยากจนพิเศษ กระทำความผิดต้องโทษอยู่ที่สถานพินิจ และมีปัญหาแม่ร้ายรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ขณะเดียวกัน เด็กยังถูกรังแกด้วยความไม่เท่าเทียมและความไม่เป็นธรรมทางการศึกษา (กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2563) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น หากมองให้ลึกลงไปถึงรากฐานของการสร้างคนในชาติ นั่นก็คือการพัฒนาเด็ก ซึ่งปัจจุบันการยกปัญหาของกลุ่มเด็กด้อยโอกาสขึ้นมาเป็นปัญหาสำคัญของชาติน้อยเกินไป การดูแลเด็กด้อยโอกาส ยังมีความเหลื่อมล้ำอยู่มาก เพื่อให้ประชากรในประเทศมีคุณภาพ ลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงต้องพัฒนาเด็กให้มีความเท่าเทียม เด็กด้อยโอกาสจึงเป็นผู้ที่ควรได้รับการใส่ใจเป็นพิเศษ การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส จึงต้องสร้างคุณค่าภายในจิตใจให้เด็กมากกว่าการให้เพียงความรัก ความอบอุ่น แต่ไม่ได้เปลี่ยนสภาวะจิตใจ ให้เด็กมีความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับตนเองได้

ที่ผ่านมา การทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส มุ่งเน้นในการทำกิจกรรมที่ต้องการสร้างความสุขให้กับเด็กด้อยโอกาส รูปแบบหรือลักษณะของกิจกรรมจิตอาสา เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ผู้ทำจิตอาสาได้ออกแบบกิจกรรมจากรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ทำกับกลุ่มเป้าหมายอื่น โดยขาดการคำนึงถึงบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนากิจกรรมจิตอาสา

แต่ยังขาดการพัฒนาสมรรถนะที่เน้นในกระบวนการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็ก ด้อยโอกาส ดังนั้นจึงทำให้เกิด “การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส” ซึ่งเป็นการพัฒนาความสามารถหรือคุณลักษณะเฉพาะบุคคลที่ทำให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเป็นประโยชน์ และสร้างคุณค่า ไม่สร้างปัญหาหรือผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส และเป็นต้นแบบในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้แก่นิสิตนักศึกษาหรือหน่วยงานที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ที่ต้องการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่สร้างผลกระทบ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงการมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาและการมีคุณลักษณะที่ดีในการเป็นนักกิจกรรมจิตอาสาด้วย

ทั้งนี้การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดำเนินการบนพื้นฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ และแนวคิดเชิงออกแบบ กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ในคู่มือนี้ ที่ประกอบด้วยการบรรยายและอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ กรณีศึกษา กิจกรรมรายบุคคล กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และการปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์การทำงานจริง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ครบทุกมิติ ผ่านการมีประสบการณ์จากการสังเกตตนเอง สังเกตผู้อื่น การร่วมกลุ่ม การทำงานและการใช้ชีวิต (Kolb & Kolb, 1975) ทำให้มีพื้นฐานความรู้สำคัญ ๆ ในหัวข้อนั้น ๆ เป็นทักษะพื้นฐานที่มีความจำเป็น และมองเห็นแนวทางในการฝึกฝนและเติมเต็มสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส นักศึกษาชมรมจิตอาสา หรือผู้ที่สนใจในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) ของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้

1. ตระหนักถึงความสำคัญของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุด และการมีคุณลักษณะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส
2. อธิบายคุณลักษณะของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส
3. สามารถออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้วยความเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส ปัญหาและผลกระทบจากการจัดกิจกรรมจิตอาสา และมีบุคลิกภาพ การสื่อสาร การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

สมรรถนะที่พึงประสงค์

การเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส มุ่งเน้นให้เกิดสมรรถนะเฉพาะบุคคล (Personal competency) ที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความต้องการใน 3 กลุ่ม คือ

1. **กลุ่มสมรรถนะทางด้านความรู้** ได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาจากการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สร้างผลกระทบให้กับเด็กด้อยโอกาส มีกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบและเกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส

2. **กลุ่มสมรรถนะทางด้านทักษะ** ได้แก่ มีทักษะการสื่อสารที่ดี ทั้งการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษากับเด็กด้อยโอกาส ทักษะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส

3. **กลุ่มสมรรถนะทางด้านคุณลักษณะ** ได้แก่ มีเจตคติที่ดีในการขอช่วยเหลือสังคม เห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่น มีเจตคติที่ดีในการทำกิจกรรมจิตอาสา และคุณลักษณะที่เหมาะสมในการแสดงออกทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอกในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส

กลุ่มเป้าหมาย

1. นักศึกษาชมรมจิตอาสา
2. ผู้จัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

แนวปฏิบัติในการดำเนินการ

1. ช่วงก่อนดำเนินการ

1.1 การสร้างสัมพันธภาพกับนักศึกษาชมรมจิตอาสา และสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส เพื่อให้ได้รับความเต็มใจร่วมมือในการศึกษาข้อมูลและพัฒนาสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมจิตอาสา โดยใช้กลยุทธ์การสร้างตัวตน และกลยุทธ์การให้ประโยชน์

1.2 การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เห็นความเป็นไปได้ของช่องทางในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ และสร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย โดยใช้กลยุทธ์ในการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตัวบุคคล กลยุทธ์การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และกลยุทธ์การตรวจสอบข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและการคืนข้อมูลให้แก่ผู้ให้ข้อมูล

1.3 การวิเคราะห์ประเด็นและความจำเป็น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความเป็นมา และแนวทางในการดำเนินการขั้นต่อไป โดยใช้กลยุทธ์การวิเคราะห์ความจำเป็น และกลยุทธ์การลำดับความสำคัญเร่งด่วน

1.4 การมุ่งใจในการสร้างความร่วมมือ การเห็นความสำคัญและให้คุณค่าของการร่วมกิจกรรม รู้สึกในการเป็นเจ้าของและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการครั้งนี้ โดยใช้กลยุทธ์การมุ่งใจภายนอกด้วยสิ่งตอบแทนด้วยของรางวัล เกียรติบัตร และกลยุทธ์การมุ่งใจภายในอย่างความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการร่วมกัน

2. ช่วงระหว่างดำเนินการ

2.1 การกระตุ้นเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยใช้กลยุทธ์ในการออกแบบกิจกรรมที่มีเนื้อหาจากง่ายไปจนถึงความยาก ให้มีส่วนร่วมน้อยไปมาก และกำหนดกิจกรรมในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2.2 การแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดฝันเกี่ยวกับสถานการณ์โรคระบาด Covid 19 โดยใช้กลยุทธ์การรักษาสัมพันธภาพ การปรับรูปแบบบางกิจกรรมเป็นรูปแบบออนไลน์

2.3 การถ่ายโยงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในงานจริง โดยใช้กลยุทธ์การออกแบบเนื้อหาด้วยการลงพื้นที่เพื่อเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย และรับรู้ปัญหาจากผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ใช้ประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการนำเข้าสู่หลักการ และให้ทดลองปฏิบัติก่อนปฏิบัติจริง

3. ช่วงหลังดำเนินการ

3.1 การประเมินผล เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา ขั้นตอนของกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ที่ทำให้เกิดความสามารถหรือคุณลักษณะภายในเฉพาะบุคคล ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา และการถอนตัวของผู้วิจัย โดยใช้กลยุทธ์การวางแผนประเมิน 3 ช่วง ได้แก่ การประเมินก่อน ระหว่าง และหลังร่วมกิจกรรมการเสริมสร้าง และกลยุทธ์ในการสร้างความร่วมมือในการให้ข้อมูลการตั้งคำถาม และการเขียนข้อเสนอแนะโดยไปประสงค์เขียนชื่อ

3.2 การติดตามผลการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อยืนยันว่าผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้นำความรู้และทักษะจากการอบรมไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส โดยใช้กลยุทธ์การรักษาสัมพันธภาพผ่านแอปพลิเคชันไลน์ Facebook ของชมรมจิตอาสา

สาระการเรียนรู้

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
เพื่อพัฒนา รูปแบบการ เสริมสร้าง สมรรถนะของ นักออกแบบ กิจกรรมจิตอาสา สำหรับ ผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัย กระบวนการวิจัย ปฏิบัติการ	Modual 1 การเข้าใจใน ปัญหา	กิจกรรมกลุ่ม 1. การทำความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมาย 2. จิตอาสาเพื่อพัฒนา การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1. การเชื่อมโยงผลลัพธ์ของการกระทำ เรียนรู้ เข้าใจผู้อื่น 2. การเสียดสจะ ช่วยเหลือแม่บ้าน	1. เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำ จิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการ ทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็ก ด้อยโอกาส 2. อธิบายคุณลักษณะภายในของ นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้ 3. ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิต อาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับ เด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบ ในระยะสั้นและระยะยาว และ คุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรม จิตอาสา	12 ชั่วโมง	1. ผู้ร่วม กิจกรรม 2. อุปกรณ์ เครื่องเขียน กระดาษ	เนื้อหา แนวคิดจิต อาสา แนวคิดการ ออกแบบ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ กิจกรรม การเรียนรู้ โดยการบรรยายจาก เจ้าหน้าที่บ้านลูก รัก และกิจกรรม กลุ่ม
	Modual 2 การเรียนรู้ เพื่อเข้าใจเพื่อ การพัฒนา	การอบรมเชิงปฏิบัติการ 1. การทบทวนผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสา ที่เกิดกับเด็กด้อยโอกาส 2. พัฒนาสมรรถนะสำหรับนักออกแบบ กิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส	1. เข้าใจแนวทางการออกแบบ กิจกรรมจิตอาสาเพื่อเด็กด้อย โอกาส 2. ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิต อาสา เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส	12 ชั่วโมง		เนื้อหา แนวคิดจิต อาสา แนวคิดการ ออกแบบ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ กิจกรรม การเรียนรู้

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
		ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 1. พัฒนาคุณลักษณะและเจตคติของนักเรียนออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส	3. ทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่ดีต่อบอกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส	1 เดือน		โดยใช้ประสบการณ์
วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของนักเรียนออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ดูแล	Modul 3 บุคลิกภาพ นักจัด กิจกรรมจิตอาสา	กิจกรรมกลุ่ม 1. การสื่อสาร 2. บุคลิกภาพ การฝึกปฏิบัติเชิงปฏิบัติการ คุณลักษณะนักจัดกิจกรรม ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง	1. เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส 2. อธิบายคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาสได้ 3. มีกระบวนการสื่อสารที่ดี และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส	6 ชั่วโมง 6 ชั่วโมง 1 เดือน	1. ผู้ร่วมกิจกรรม 2. อุปกรณ์เครื่องเขียนกระดาษ	เนื้อหา สมรรถนะด้านการสื่อสาร บุคลิกภาพของนักออกแบบ กิจกรรมจิตอาสา สำหรับผู้ดูแล กิจกรรม กระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรม

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	เวลา	ทรัพยากร	แนวคิด
	Modul 4 การศึกษาดู งานกิจกรรม จิตอาสา กลุ่ม เปราะบาง	การอบรมเชิงปฏิบัติการ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการจัดการ สถานการณ์การจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส	1. ตระหนักถึงความสำคัญของไหว พริบในการจัดการปัญหา การ แก้ปัญหาเฉพาะหน้า 2. สามารถจัดการการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าได้	6 ชั่วโมง 1 เดือน		เนื้อหา สมรรถนะ แนวคิดการ ออกแบบ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ กิจกรรม การศึกษา ดูงาน การเรียนรู้ จากกิจกรรม

โมดูลที่ 1 การเข้าใจปัญหา

การเข้าใจปัญหา เป็นคุณลักษณะภายในตัวบุคคลที่สอดคล้องกับความสามารถทางสังคม (Social intelligence competency) เป็นการเรียนรู้และเข้าใจปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส เข้าใจในกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส อธิบายคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้ โดยการพัฒนาสมรรถนะด้านการเข้าใจปัญหา ที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ดังนั้นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนี้จึงได้นำกระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรม มาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากสื่ออุปกรณ์และกิจกรรมเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการณ์มีประสิทธิภาพจากการสังเกตตนเอง สังเกตผู้อื่น การร่วมกลุ่มทำมีบรรยากาศในการเรียนรู้ที่มีความเข้าใจในบริบทของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. เพื่อเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำจิตอาสา ผลกระทบที่เกิดจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส
2. อธิบายคุณลักษณะภายในของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้
3. ออกแบบและดำเนินกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กด้อยโอกาส ไม่สร้างผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว และคุณลักษณะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
กิจกรรมการลงพื้นที่ สอนหนังสือเด็กด้อยโอกาส	12 ชั่วโมง	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ A4
การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง	1 เดือน	3. เครื่องเขียน 4. แผนการสอน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ชี้นำ

1.1 อธิบายเป้าหมายกิจกรรมและรูปแบบของกิจกรรม วิธีการลงพื้นที่ทำความคุ้นเคยเพื่อทราบปัญหาและผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส ผ่านกิจกรรมการสนทนาหนังสือ

1.2 อธิบายแผนการสอนในรายวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิชาศิลปะเพื่อเรียนรู้แนวทางและวิธีการสอนเพื่อสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจจากเบ็ดเตล็ดโอกาส

1.3 แบ่งหน้าที่การสอนตามรายวิชาที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมถนัด

1.4 แนะนำแนวคำถามเพื่อให้ทราบข้อมูลและเข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส

2. ขั้นการเรียนรู้

2.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างทำกิจกรรม ข้อมูลที่ตนเองได้รับและตีความร่วมกัน

2.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งปันข้อมูล ผลกระทบและปัญหาจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้ข้อมูลจากสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม อธิบายบริบทของเด็กด้อยโอกาส จากบริบทในการทำกิจกรรมสนทนาหนังสือให้กับน้อง ๆ

3. ขั้นสรุป

3.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันบอกประเด็นที่ได้เรียนรู้

3.2 สรุปประเด็นบริบทของเด็กด้อยโอกาส

3.3 สรุปปัญหาและผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับข้อมูล สะท้อนคิดกับตนเอง และสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม

3.4 มอบหมายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไปศึกษาคุณลักษณะและเจตคติของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้วยตัวเอง เพื่อนำมาอภิปรายร่วมกันในกิจกรรมของโมดูลที่ 2

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการสะท้อนคิด

2. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม

โมดูลที่ 2 การเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อการพัฒนา

การเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อการพัฒนา เป็นคุณลักษณะภายในตัวบุคคลที่สอดคล้องกับความสามารถทางการคิด (Cognitive intelligence competency) เป็นการทบทวนผลกระทบของกิจกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้นกับเด็กด้วยโอกาส และพัฒนาสมรรถนะสำหรับนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส โดยในรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้วยโอกาสประกอบด้วย

1. การทบทวนข้อมูลที่ได้รับจากการทำกิจกรรมกับเด็กด้วยโอกาส เพื่อเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กด้วยโอกาสจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ผ่านมา และการแลกเปลี่ยนความรู้จากการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อแชร์ข้อมูลร่วมกันในการทำความเข้าใจคุณลักษณะและเจตคติของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้วยโอกาส

2. การระดมความคิดร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำกิจกรรมลงพื้นที่ในกิจกรรมพี่สอนน้อง (การสอนหนังสือเด็กด้วยโอกาส ต่อเนื่องจากกิจกรรมในโมดูลที่ 1) เพื่อทวนซ้ำข้อมูลที่ได้รับ เพื่อเน้นย้ำข้อมูลที่ตรงกันอีกครั้งก่อนการทำกิจกรรมในกิจกรรมถัดไป

3. เรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจขั้นตอนของการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส และลดปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในทุกด้านจากการทำกิจกรรมจิตอาสา

โดยการพัฒนาสมรรถนะด้านการเรียนรู้เพื่อเข้าใจและพัฒนาต้องอาศัยการปฏิบัติจริงเพื่อเรียนรู้ และเข้าใจในบริบทของเด็กด้วยโอกาสทุกมิติ และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมจิตอาสา ในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาให้เหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเสริมสร้างนี้ จึงนำแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ และแนวคิดเชิงออกแบบ มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติจริง จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้เข้าใจและเกิดการพัฒนาต่อไป จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนมุมมองความคิด อารมณ์ความรู้สึก และนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาได้อย่างมีความเหมาะสมกับเด็กด้วยโอกาส

วัตถุประสงค์

1. เข้าใจแนวทางการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาเพื่อเด็กด้อยโอกาส
2. ออกแบบรูปแบบกิจกรรมจิตอาสา เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส
3. ทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่ดีต่อออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อย

โอกาส

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
การอบรมเชิงปฏิบัติการ 1. กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2. กิจกรรมพืชน้อง 3. กิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบ 4. กิจกรรมสะท้อนคิดจากการปฏิบัติ	12 ชั่วโมง	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ A4 3. เครื่องเขียน 4. กระดาษฟลิปชาร์ต
การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง	1 เดือน	

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ชำนาญ

1.1 อธิบายเป้าหมายกิจกรรมและรูปแบบของกิจกรรม

1.2 ถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับความเข้าใจในบริบทของเด็กด้อยโอกาส และ

ผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสา

2. ขั้นการเรียนรู้

- 2.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลร่วมกัน
- 2.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งปันข้อมูล ผลกระทบและปัญหาจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้ข้อมูลจากสถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส
- 2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้แนวคิดเชิงออกแบบจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม ZOOM
- 2.4 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนคิดในทุกกิจกรรมร่วมกัน

3. ขั้นสรุป

- 3.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันบอกประเด็นที่ได้เรียนรู้
- 3.2 สรุปประเด็นบริบทของเด็กด้อยโอกาส
- 3.3 สรุปปัญหาและผลกระทบจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้รับข้อมูล สะท้อนคิดกับตนเอง และสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม
- 3.4 มอบหมายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไปศึกษาคุณลักษณะและเจตคติของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้วยตัวเอง

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการสะท้อนคิด
2. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม

โมดูลที่ 3 บุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา

บุคลิกภาพเป็นลักษณะภายในตัวบุคคลที่สอดคล้องกับความสามารถทางอารมณ์ (Emotional intelligence competency) เป็นการเรียนรู้และเข้าใจบุคลิกภาพของการเป็นนักจัดกิจกรรมจิตอาสา เพื่อเป็นการแสดงออกทั้งบุคลิกภาพภายนอก และบุคลิกภาพภายในที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส

1. บุคลิกภาพภายใน เป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวบุคคล ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยชัดเจนในตอนแรก อาจต้องรู้จักกันในระยะเวลาหนึ่งจึงจะสามารถสัมผัสได้ว่าบุคคลผู้นั้นมีลักษณะนิสัย ความคิด และความรู้สึกเป็นแบบใด โดยนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ต้องมีบุคลิกภาพภายในในการเรียนรู้และเข้าใจในบริบทของเด็กด้อยโอกาส มีความเข้าใจบริบทเด็กด้อยโอกาส เข้าใจวิธีการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา เพื่อไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่อาจสร้างผลกระทบทางจิตใจให้กับเด็กด้อยโอกาส

2. บุคลิกภาพภายนอก เป็นสิ่งที่เห็นกันได้ชัดเจน เนื่องจากเป็นภาพลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นได้ด้วยสายตา โดยนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่มีบุคลิกภาพภายนอกดูอ่อนโยน เข้าใจบริบทของเด็กด้อยโอกาส มีบุคลิกภาพการแต่งกายที่เหมาะสม มีวิธีการใช้คำพูดและน้ำเสียงที่สุภาพ คำนึงถึงผลกระทบของการแสดงออก

โดยการพัฒนาศมรรถนะด้านบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสาของนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นการเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง บุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกในการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส ดังนั้นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนี้จึงนำกระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ช่วยให้ให้นักออกแบบกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส มีประสบการณ์ในการสังเกตตนเอง สังเกตผู้อื่น การเข้าร่วมกลุ่ม ทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้มีความกระตุ้นการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปเชื่อมโยงต่อยอดได้

วัตถุประสงค์

1. เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส
2. อธิบายคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาสได้

3. มีกระบวนการสื่อสารที่ดี และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจิตอาสา
สำหรับเด็กด้อยโอกาส

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
การอบรมเชิงปฏิบัติการ 1. กิจกรรมคำพูดเปลี่ยน ความรู้สึก 2. ภาษาท่าทางสื่อ ความหมายทางใจ 3. กิจกรรมศึกษาดูงาน ละครเสนา่ห์เกลือ 4. กิจกรรมกลุ่มอภิปราย 5. กิจกรรมบทบาทสมมติ 6. กิจกรรมฝึกปฏิบัติใน สถานการณ์จริง 7. กิจกรรมสะท้อนคิด	6 ชั่วโมง	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ A4 3. เครื่องเขียน 4. กระดาษฟลิปชาร์ต 5. กระดาษสี 6. สีไม้
การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง	1 เดือน	

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ชำนาญ

1.1 อธิบายเป้าหมายกิจกรรมและรูปแบบของกิจกรรมบุคลิกภาพนักจัดกิจกรรมจิตอาสา

1.2 ยกตัวอย่างปัญหาที่เกิดจากการมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมจากการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

2. ขั้นตอนการเรียนรู้

2.1 อธิบายลักษณะของบุคลิกภาพ ความเชื่อมโยงระหว่างบุคลิกภาพภายในและภายนอกที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส

2.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนคิดจากประสบการณ์ที่เคยทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส และคิดว่าเป็นการแสดงออกในบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสม และให้รวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่นเกมคำพูดเปลี่ยนความรู้สึก โดยเป็นการนำผลจากการสะท้อนคิดประสบการณ์ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเคยแสดงบุคลิกภาพที่อาจเป็นปัญหาหรือสร้างผลกระทบต่อเด็กด้อยโอกาส และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม แล้วช่วยกันเขียนหรือแสดงการสื่อสารในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เกิดความรู้สึกในทางบวกมากขึ้น

2.4 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนข้อความให้กำลังใจ และลองเปลี่ยนจากวัจนภาษาเป็นการแสดงออกแบบอวัจนภาษา และสะท้อนคิดร่วมกัน

2.5 แนะนำนักศึกษาให้รู้จักกับวิทยากรเชี่ยวชาญในการทำกิจกรรมจิตอาสาสำหรับเด็กกลุ่มเปราะบาง เด็กป่วยโรคมะเร็ง และให้นักศึกษาได้ไปศึกษาการทำกิจกรรมจิตอาสาการร้องเพลง เล่นกีฬาก่อนนอนให้กับเด็กป่วย

2.6 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอภิปรายและสะท้อนคิดร่วมกันจากกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกกิจกรรม

3. ขั้นสรุป

3.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันบอกประเด็นที่ได้เรียนรู้

3.2 ย้ำถึงการมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส

3.3 มอบหมายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปฝึกด้วยตนเอง

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการสะท้อนคิด
2. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม

โมดูลที่ 4 การศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง

การศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่มเปราะบาง เป็นการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาคุณลักษณะภายในตัวเกี่ยวกับการจัดการปัญหาในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เป็นประสบการณ์ที่ผ่านมาในการพัฒนาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

โดยการพัฒนาสมรรถนะด้านการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมจิตอาสากับเด็กด้อยโอกาส มีผลกระทบจากการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างนี้จึงนำแนวคิดเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์ มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของตนเอง

วัตถุประสงค์

1. ตระหนักถึงความสำคัญของไหวพริบในการจัดการปัญหา การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
2. สามารถจัดการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
การอบรมเชิงปฏิบัติการ 1. กิจกรรมร่วมเล่นเต้น ส่น้องเข้านอน 2. กิจกรรมกรณีศึกษา ละครเสาน้ำเกลือ 3. กิจกรรมกลุ่มอภิปราย 4. กิจกรรมฝึกปฏิบัติใน สถานการณ์จริง 5. กิจกรรมสะท้อนคิดจาก การปฏิบัติ	6 ชั่วโมง	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ A4 3. เครื่องเขียน 4. กระดาษฟลิปชาร์ต 5. กระดาษสี 6. สีไม้
การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง	1 เดือน	

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ชี้นำ

1.1 อธิบายเป้าหมายกิจกรรมและรูปแบบของการศึกษาดูงานกิจกรรมจิตอาสากลุ่ม
เปราะบาง

1.2 ยกตัวอย่างการแก้ปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส

2. ขั้นการเรียนรู้

2.1 อธิบายลักษณะของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่มีไหวพริบดี

2.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประเมินการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ผ่านมาของตนเอง และ
สะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่ม

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง โดยให้ร่วมกันวางแผนการ
ออกแบบกิจกรรมสำหรับเด็กป่วยโรคมะเร็ง ในกิจกรรมร่วมเล่นต้นส่งน้องเข้านอน โดยให้เลือก
เพลงและนิทาน โดยอยู่ภายใต้การดูแลกิจกรรมจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการทำจิตอาสากับเด็ก
ป่วยโรคมะเร็ง

2.4 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอภิปรายและสะท้อนคิดร่วมกันจากกิจกรรมการเรียนรู้ในทุก
กิจกรรม

3. ขั้นสรุป

3.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันบอกประเด็นที่ได้เรียนรู้

3.2 สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกันหลังจบกิจกรรมและแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์

2. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม

ภาคผนวก ค
หนังสือการขอจริยธรรมในมนุษย์

หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เอกสารนี้เพื่อแสดงว่าคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยนี้)

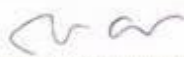
ชื่อโครงการวิจัย : การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักออกแบบกิจกรรมจิตอาสา
สำหรับผู้ด้อยโอกาส
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นางสาว พรพรรณกา สว่างแก้ว
หน่วยงานต้นสังกัด : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
รหัสโครงการวิจัย : SWUEC-G-050/2564X

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายยกเว้น (Research with Exemption from SWUEC)

วันที่ยืนยัน : 10 มีนาคม 2564
ยืนยันโดย : คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการ
รับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, the
Belmont Report, CIOMS Guidelines และ the International Conference on Harmonization in Good Clinical
Practice (ICH-GCP)

ออกให้ ณ วันที่ 10 มีนาคม 2564

(ลงชื่อ)
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทันตแพทย์หญิงณงอก ปากา เข็มจิรกุล)
กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ)
(แพทย์หญิงสุพิพร กัทรสุวรรณ)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC//G-050/2564

ประวัติผู้เขียน

